

WWW.UNILIB.R

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

ПРОСВЕТНИ ГЛАСНИК

ИЗЛАЗИ ДВА ПУТ СВАКОГ МЕСЕЦА У СВЕСКАМА ОД 3 И ВИШЕ
САБАКА. ЦЕНА ЈЕ: ЗА СРЕЊУ 12 ДИНАРА, А ЗА ЦРНУ ГОРУ, БУГАРСКУ,
БОСНУ, ХЕРЦЕГОВИНУ, АУСТРО-УГАРСКУ, РУМУНИЈУ И ТУРСКУ
15 ДИНАРА НА ГОДИНУ.

ПРЕТПЛАТА СЕ ПЛАЋЕ УПРАВИ ДРЖАВНЕ ШТАМПАРИЈЕ,
А РУКОПИСА УРЕДНИШТВУ.

IX СВЕСКА

У БЕОГРАДУ 15. МАЈА 1883.

ГОДИНА IV

УПУТСТВО

ЗА

НАДЗОРНИКЕ ОСНОВНИХ ШКОЛА

Господине,

Одређујем Вас да у Јуну ове године прегледате основне школе у округу у вароши Поверавајући Вам тај посао, налазим за потребно у овом упутству изложити Вам све оно на шта ћете у свом раду имати да обратите своју пажњу.

I На првом месту имате се на лицу места уверити о стању *наставе* у основним школама које ћете походити. Ради тога држаћете годишњи испит из предмета, који се по старом закону о устројству основних школа од 1863. г. и по распореду од 17. Септембра 1871. г. још предају у основној школи. Приликом самог испита обратићете пажњу, да ли се настава у опште предаје у духу педагогике и сувремених наука; да ли знање које се задобија у основној школи иде на развитак мишљења и саморађје у ученика; да ли су предавана знања постала у истини духовна својина ученика; да није, може бити, све прибављено прекомерним напрезањем памћења, без икаквог дубљег разумевања, једино рад испита, а не да се од онога што се учи у школи осете временом благотворне последице и у потоњем животу и понашању ученика. С те тачке ћете поглавито оцењивати рад сваког наставника. У извештају, који ћете ми по свршеном послу поднети, издвојићете све оне наставнике, који предају наставу механички, нагонећи децу да уче на памет, од речи до речи, без икаквог разумевања, оно што је штам-

пано у ручним књигама или што им они, по својој увиђавности, диктују из појединих наставних предмета.

Како је настава у основној школи поглавита задаћа да васпитава, то ћете се потрудити да се уверите, да ли је наставник и с те стране схватио и вршио своју дужност. У том погледу нарочито ћете узети на ум, да ли се у ученичком понашању онајкају врлине које ће им бити тако потребне у друштвеном животу, као што су: питомост и скромност, уљудност и учтивост, тачност и уредност, чистоћа и т. д. Тога ради обратићете своју пажњу на спољашње држање и изглед самих ученика, на њихове речи, на њихово одело, на књиге и задатке које раде и т. д. Разуме се по себи, да ова страна задаће школине стоји у најтешњој свези с личношћу самог наставника. За то нећете пропустити да добро узмете на око понашање и држање и самог наставника. Ако је сам наставник такав, да не полаже много или ни мало на уљудност, тачност, уредност и питомост у свом понашању; ако он сам, у својим односима према деци, према општини и грађанству, вређа најобичнија правила учтивости и лепог имена наставничког; ако намерно иде на растројство и заваду међу грађанима; ако не поштује благе и освећене обичаје народне, него их може би сваком приликом у школи, у цркви, на јавним местима и т. д. излаже неразложном и недозвољеном омаловажавању; ако му је наставничка дужност споредна брига, а

главно старање себични интереси или друго што што је у очитој опреци с развитом школе и истинског позива наставничког: онда истина неће бити никакво чудо што се у школи таквог наставника неће опазити ни најмањег трага од добротворног утицаја наставе и личности учитељеве на понашање и карактер ученика; али Ви ћете то све савесно промотрити, прибележити и у извештају, у посебном делу, изложити, како би се предузеле енергичне мере противу свију оних који не само не врше оно што се у овом погледу захтева од њих, него су још, може бити, понизили и обесветили светињу свог великог позива, који не сме бити у служби никаквих егоистичких интереса, него у великој служби истинског и правог образовања и васпитања народног.

Напоредо с овим обратићете пажњу, да ли се сви наставни предмети предају *у одређеном обиму*. При давању оцене за рад наставников, водићете рачуна о свима који су и с те стране потпуно одговорили својој дужности, као и о свима онима, који су, из узрока који се не дају оправдати, радили ове године врло мало или недовољно у својој школи и оставили недодирнуте или недовршене неке читаве наставне предмете или поједине знатније партије из њих, а на штету целине обрађивали, може бити, преко дозвољене размере, само неке делове, за које се они сами особито интересују. Што се тиче узрока који се могу правдати у овом погледу, о томе ћете наћи нарочиту напомену у петој тачци овог упутства; а на овом месту обраћам Вам пажњу још и на ово:

1. Расписом мојим од 23. Септембра пр. год. ПБр. 7454. (види „Просветни Гласник“ за 1882. г. стр. 652. и 653.) препоручено је учитељима у источним крајевима Србије да настави из матерњег језика поклоне своју најозбиљнију и највесрднију бригу. Уједно је ту напоменуто, да ће учитељи, који у овом погледу ураде све што се горњим расписом тражи, имати право на особито призрење, ако из осталих наставних предмета не постигну све што је прописано распоредом за основне школе. Обрађајући Вам пажњу на ову наредбу, препоручујем Вам да по њој поступите, ако сте одређени за надзорника школа у источним крајевима, имајући при том на уму, да поменутих расписом нису учитељи ослобођени да никако не предају остале наставне предмете, него само

то, да им се неће смањивати оцена, ако су из осталих наставних предмета прешли мање него што је прописано, а међу тим из српског језика и рачуна постигли знатан напредак.

2. Распоредом од 17. Септембра 1871. наређено је да се у IV разреду основних школа уче и разломци, прости и десетни, и размере и сразмере. Како се до сад приметило, да неки надзорници, придржавајући се строго поменутог распореда, траже од ученика четвртог разреда и знање побројаних одељака Рачунице, а други опет не; и како су у оваким случајима они први смањивали оцене учитељима који то нису предавали: то сам, у интересу подједнаког оцењивања учитеља који раде у четвртим разредима, а нарочито с обзиром на ту околност, што у ручној Рачуници дечијој и учитељској нема обрађених поменутих одељака, нашао за правично наредити, да свима оним наставницима, који ученицима четвртог разреда нису предавали разломке прости и десетне и размере и сразмере, то никако не узимате у отежицу приликом давања оцене, нарочито ако су из свију осталих наставних предмета постигли одличан или врло добар успех и прешли све што је распоредом прописано. — Међу тим нећете никаква обзира имати према онима који су само једну страну рачунања, н. пр. усмену, обрађивали, а другу н. пр. писмену, занемарили, или обратно, јер је примећено да има по више наставника који у том погледу не врше потпуно своју дужност.

II Чланом 76. и 77. (новог) закона о основним школама прописано је, да Вашем прегледу школе и држању испита ради оцене учитељевог успеха има присуствовати *месни одбор школски*, који се према мом распису од 19. Фебруара ове године ПБр. 1283. имао до сад образовати у свакој школској општини. Без присуства школског одбора или барем без два његова члана (осим учитеља) нећете испит отпочињати, а одборници су дужни следовати позиву одмах чим јавите Ви, полицијска или општинска власт, да сте ка школи дошли и да сте ради испит држати. — На случај, да се у време, кад дођете у школу, не деси нико од чланова одбора или да се нико од њих не би могао благовремено дозвати, Ви ћете испит држати пред двојицом људи из места које можете додати. О томе ћете саставити протокол, који ће

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

они с Вама потписати и то ћете доставити најближој државној власти, да би се неуредност по закону казнила. — Ни на који начин нећете отићи из школе, а да испит не свршите, како би се сваки наставник оценио за свој овогодишњи рад у школи, почем се то изреком тражи законом о надзиравању школа и законом о учитељским платама.

III Само *држање испита* извршићете овако: Сами ћете одређивати којим ће се редом полагати испит из појединих наставних предмета, а исто тако сами ћете прозивати и ученике које ће учитељ испитивати, назећи при том да се сваки прозвани ученик доиста испита као што треба и онолико колико треба, а не да сам наставник узима ког кође ученика и да пропитивање прекида кад он хоће.

Пропитивање ученика вршиће сам учитељ. При том послу, Ви сте власни одређивати поједине партије из свију наставних предмета из којих ће се ученици испитивати. Исто тако власни сте да дајете правац наставниковим питањима, особито у случајима кад оназите да наставник намерно бира лакше ствари за пропитивање, кад су му питања неодређена и неправилна, кад се враћа на оно о чему је неке ученике већ питао, кад се задржава дуго код незнатних ствари или код једних истих одељака, кад ученици одговарају механично на памет што су учили из књига или из диктованих предмета, и т. д.

При прозивању назићете да подједнако долазе на ред како бољи тако и слабији ученици; даље, да се из сваког наставног предмета пропита бар половина присутних ученика и да при том пропитивању не остане ни један ђак непрозван и неоцењен, нити пак да поједини ученици буду питани из више а други из мање наставних предмета.

Да би се знало, који ће ученици као способни прећи у старији разред, а који ће као неспремни остати да понављају школу, и да би се учинио крај разним злоупотребама које су у том погледу до сад чињене, као и да би се прекратио повод многим жалбама, особито у приликама премештаја учитеља, кад нови наставник нађе да су деца која су преведена у старије разреде, неспремна и неспособна, обраћам Вам пажњу на распис од 23. Новембра пр. год. ПБр. 9780. (в. „Просветни Гласник“ за 1882. г. стр. 821.—822.). У смислу тога расписа, Ви ћете

на списковима, које ће вам сваки учитељ имати да преда, назначити за сваког ученика: да ли прелази у старији разред или остаје да понавља онај у коме се затекао. У самој књизи уписници Ви ћете испод ђачких имена и испод оцена успеха ученичког и рада учитељевог (и чистоће у школи) исписати имена свију пропитаних ученика који ће до године да понове разред. За све остале вредиће оцена коју је учитељ пре Вашег доласка ставио поред свачијег имена да прелази у старији разред, и о којој сте се сами на испиту уверили да је исправна.

IV Кад се испит свршио буде, раздаћете ученицима, одличним по учењу и владању, књиге које су одавде послате учитељима у затвореним пакетима, назећи при том поклањању да се књиге разделе по разредима онако како је на пакетима означено.

V Пошто се ученици пуне с испита, Ви ћете, у присуству чланова школског одбора, записати у књигу уписницу, испод ђачких имена, *оцену* рада учитељевог, по свом правом уверењу, независно од свачијег утицаја. Но пре тога имаћете саслушати школски одбор о свему што имадне да Вам саопшти о школи и раду учитељевог, а тако исто саслушаћете и учитеља шта он буде имао да примети о школи и раду школског одбора (в. чл. 78. закона о основним школама) или о радњи општинске власти насрам школе. Поред Вас потписаће се и чланови школског одбора (или они који их буду заступали), као што се наређује у члану 76. закона о основним школама, зарад доказа да сте испит држали и дали ону оцену коју сте забележили.

По тачци 4-ој члана 78. закона о основним школама смеју се давати о целокуинном раду учитељевог само ове оцене: *одличан, врло добар, добар, слаб и рђав*. Према томе није дозвољено бележити друге какве оцене, нити их цепати по разредима или по наставним предметима.

При давању оцене имате узети на ум, поред већ напоменутог, још и ове прилике;

а, Је ли учитељ радио у школи у којој се мјесни говор разликује од књижевног народног језика?

б, Је ли школа у којој је радио с једним, с два или више разреда?

в, Да ли број ученика које један учитељ обучава прелази по селима преко 30, а по варошима преко 50 или је испод те цицре?

г, Да ли је школа радила за све време учења или није радила; колико није радила и због чега; је ли учитељевим узроком или не?

д, Је ли се у једној школи мењало више наставника или је један исти преко целе године предавао? Да ли је рад претходника ишао на помоћ или на штету рада потоњег учитеља? Има ли бар 4 месеца како учитељ сам ради у школи у којој се испит држи?

ђ, Да ли су ученици редовно походили школу или су много изостајали? Ово се има доказати прозивницама и месечним извештајима учитељским код (општинске власти и) школског одбора.

е, Да ли су на испиту били сви ученици који су преко године ишли у школу? Ако се приметити да неких нема, ваља тачно извидети, за што нису дошли на испит, а нарочито да их није сам учитељ намерно као неспремне уклонио с испита. Обавештења о овоме имају вам дати чланови школског одбора.

ж, Има ли повише ученика који понављају разред? Који су у ком разреду напреднији у настави: да ли они што понављају једну или више година разред или који редовно прелазе из разреда у разред? Има ли и таквих ученика који више година уче један разред?

з, Је ли учитељ предавао све прописане предмете или није, и које јесте, а које није?

и, Је ли наставник имао најпотребнија наставна средства? Ако их није имао, је ли их тражио, од кога и зашто их није добио? Да ли су ученици имали на време школских књига и других својих потреба?

ј, Је ли учитељ поред наставе, тачно отправљао школску администрацију, као: да ли је водио дневник школског рада или израђивао своја предавања, јесу ли прозивнице, спискови кажњених ученика, књижице и школских ствари у реду или не?

Из овога, што је наведено у 11 тачака, ласно је одабрати оно што ће служити за олакшицу, а шта за отежицу при давању оцене наставнику.

Осим овога узмете на ум још ниже означене прилике и поступити као што се наређује:

1. Ако буде и таквих школа, које су од скора (највише од пре три месеца) отпочеле радити, Ви ћете ту само испит држати, а оцене о раду учитељевом нећете давати. У извештају то ћете нарочито напоменути, како би се у почетку нове школске го-

дине наредило, шта ће бити с ђацима који су тако кратко време учили.

2. Ако наиђете на којег наставника који, услед премештаја из друге школе у течају године, није радио бар 4 месеца у школи у којој је, Ви ћете, по свршеном испиту, забележити оцену с обзиром на прилике изложене у тачци под V, а дотичном учитељу остаје на вољу, да прими или ту оцену коју му Ви дате у школи где је у време испита или коју забележи надзорник оне школе где је ове године школске дуже радио. Ако учитељ одмах чим се испит сврши, изјави да не прима као своју оцену коју ћете дати за школу где није радио ни пуна четири месеца, Ви ћете у уписном протоколу то приметити и мене известити, како би се оцена доставила ономе који је дуже радио у тој школи.

3. Ако бисте наишли на таку школу, где су деца због слабости учитељеве или због његовог премештаја, остала неко време, највише 3 месеца, без наставника, Ви ћете и ту испит држати, ако ђаци не буду, по мом нарочитом наређењу, иначе већ испитани и кућама распуштени (— о овоме ћете се известити од одбора школског или општинске или полицијске власти—) на ћете и оцену записати с напоменом којег се наставника тиче, како би се истоме, у своје време, могла доставити. И о овоме ћете у извештају нарочито напомену учинити.

4. Најпосле, ако би се десило, да је који наставник дуже време, по мом одобрењу, због болести одсуствовао, а у његовој школи радио одређени заступник, и ту ћете испит редовно свршити и оцену забележити, а болесном учитељу остаје на вољу да прими оцену која се буде дала за рад његова заступника или, да за ову годину, остане без оцене. — И о овоме мора бити нарочите напомене у Вашем извештају.

VI .За време докле се буду ученици испитивали, или иначе кад Вам буде удесније, прегледаћете *дневник предавања*, из кога се можете уверити, шта је од прописног наставног материјала наставник преко године прелазео; да ли је дневник вођен тачно у своје време или је израђен на брзу руку пред сам испит; како наставник пази на свој рад у опште и писање посебице, да ли му се забелешке разликују садржином и обликом једна од друге, или се у њима

извесне фразе једнако понављају, те се по њима не може закључити, шта је из ког предмета у своје време предавано. — Како се из досадашњих извештаја надзорничких видело, да има наставника који место дневника школскога рада имају *израђена* своја предавања из свију наставних предмета, Ви ћете, на случај, да успех ученички буде у сваком погледу као што треба, та њихова предавања сматрати као накнаду за сам дневник рада, и нећете, тога ради, ништа крввити од оцене коју наставник по успеху својих ученика буде заслужио.

Приликом разгледања *уписног протокола*, постаћете се да се добро уверите, да ли су сви ученици који су били прошле године у млађим разредима прешли у почетку ове школске године у старије разреде. Ако нису прешли, где су, т. ј. да ли доиста понављају разред или су изашли не довршивши школу. Ако су отпуштени, извидићете ко их је отпустио. Ако је то учинила општинска власт или и сам учитељ, без мог одобрења, пописаћете имена свију таквих ученика и списак њихових имена приложити уз извештај који ћете поднети. Исто тако поступићете, ако су родитељи или старатељи задржавали децу, која нису довршили школу.

Кад будете разгледали *прозивнице, списак кажњиваних ученика и спискове књижнице, школског намештаја и училиа*, уверићете се, је ли поступиљено у смислу мог расписа од 20. Августа прошле године, ПЗр. 5975. (в. „Просветни Гласник“ за 1882. г. стр. 612. и 613.). У местима где су наменовани управитељи основних школа, видећете, да ли су управитељи примили на руковање школску књижницу, као што се наређује чланом 60. закона о основним школама.

Како су чести изостанци ученички од школе узрок великом напетку наставе, гледаћете да се по прозивницама уверите, да ли су учитељи чинили у том погледу своју дужност, а нарочито да ли је од времена кад је ступио у живот нови закон о основним школама поступиљено према наређењу члана 39. истог закона.

Ко се против нетачног долажења ђака није служио расписима и законским претписима, неће имати права на призрење и извињење, него ће се у таким случајима узимати да су му ученици уредно у школу долазили.

По свршеном прегледу Ви ћете све те спискове потписати и у уписном протоколу назначити шта сте и шта прегледали.

VII Према новом закону о основним школама, имају се отпочети отворати *четврти разреди* у местима где до сад нису постојали, а тако исто и *разреди више основне школе и продужне школе*. Зато ћете на лицу места и преко школског одбора гледати да сазнате, у којим школским општинама, с обзиром на њихово имовно стање, на просторије и стање зграда школских и на број ученика који се налазе у садашњем најстаријем — трећем или четвртном — разреду, има услова за отворање четвртог, односно петог разреда, као и за отворање продужних школа. У извештају учинићете нарочиту напомену о томе.

Уједно ћете том приликом разгледати, у каквом се стању налазе *зграде школске*, да ли одговарају условима изложеним у правилима о грађењу школа и намештају школском, па ако не одговарају, нити би се оправкама и преправкама дале боље удесити, да ли би их, зарад очувања здравља дечијег, ваљало затворити. Да би се имао тачнији и лакши преглед о стању зграда школских које будете прегледали, израђен је приложени образак у коме ћете испунити све рубрике које су означене и исти с извештајем поднети.

Приликом прегледа зграда школских уверићете се о *чистоћи* која влада у школи и око ње. И о томе ћете записати своју оцену, поред оцене о успеху ученичком, служиће се и ту оним називима који су законом прописани за успех наставе.

VIII У местима где постоје управитељи основних школа имаћете сазнати од њих, како *наставници* у опште врше своју дужност и каког су понашања. Онде где нема школских управитеља, потражићете о томе обавештења од школског одбора, као што се препоручује чланом 78. закона о основним школама.

IX На послетку, колико Вам време буде допуштало, потрудићете се да сазнате да ли *одбор школски и учитељи* врше све што им је разним наређењима закона о основним школама, који се прилагаје под ||. ради употребе Ваше, стављено у дужност, као и све оно што им је препоручено разним

мојим наредбама. У том погледу нарочито ћете обратити пажњу да ли се врши :

1. Распис од 2. Јуна 1880. г. ПБр. 2480. (в. „Просветни Гласник“ за ту годину, стр. 99. и 100.) о оправци зграда школских, о набавци школског намештаја и т. д.

2. Распис од 28. Јуна 1882. г. ПБр. 3726. (в. „Просветни Гласник“ од 1882. г. стр. 483.) о набавци нових мера.

3. Распис од 16. Септембра 1882. г. ПБр. 7090. (в. „Просветни Гласник“ за ту годину, стр. 652.) о прописима израђеним по закону о монополу државне штампарије.

4. Распис од 20. Септембра 1882. године ПБр. 7286. (в. „Просветни Гласник“ за 1882. г. страна 652.) о употреби школских књига које су надлежно одобрене.

X Према другој алинеји члана 79. закона о основним школама имаћете прегледати у свом кругу и приватне школе, за које Вам се одавде буде јавило или за које сами сазнате да постоје. Оцене нећете бележити, а о њиховом стању поднећете ми засебан извештај.

XI Кад будете готови с прегледом свију школа за које се изашиљете, а најдаље до 15. Јула ове године, поднећете извештај о свему што Вам је овим упутством у дужност стављено. Тај извештај има бити подељен на два главна дела.

У први, *посебни*, део доћи ће :

1. *Статистички материјал о броју ученика* који је школу — односно разред — отпочео, који је који је школу довршио и који је испиту присуствовао. Све се ово има распоредити тачно по разредима и школама које сте походили и бројеви једних истих рубрика имају бити тачно сведени (сумирани) како за сваку поједину школу, тако и за цео округ у којем сте школе прегледали.

ПБр. 3547.

6. Маја 1883.

у Београду.

2. *Оцена о раду и успеху наставниковом и о реду и чистоћи у школи.*

За бележење података по овим двама тачкама израђен је приложени [] образац, који ћете испунити и додати као прилог уз извештај.

3. *Списак свију зграда школских* које би требало оправити, преправити, из нова задати или затворити, а уз то назначити шта треба од *школског намештаја и учила*, све по поменутом образцу. Овај ће списак ићи као засебан прилог уз извештај.

4. *Излагање о сваком поједином наставном предмету* из кога су ученици које школе и ког разреда испит полагали. Ту се има нарочито изложити метода по којој се који предмет предаје и како су ученици из ког предмета напредовали.

У други, *општи*, део доћи ће :

Примедбе о методи предавања сваког наставног предмета у свима школама које будете прегледали. Ту ћете нарочито навести, да ли се настава у последње време ма колико поправила, или је махом и данас све онако у том погледу како је и до сад било. У свези с овим обележићете у којим наставним предметима ученици боље, а у којим слабије напредује, и који су узроци тим појавама.

Исто тако изложићете шта у опште имате да кажете *о научној и стручној сиреми* наставника у опште, *о школској књижевности*, *о књижицама и училима за потребу школску*, као и о другим приликама за које налазите да имају или би могле имати повољног или неповољног утицаја на напредак школа.

Све оваке примедбе опште природе, које се не односе лично на поједине раднике и месне прилике, штампаће се, по могућству, у званичном часопису министарства просвете, како би се таким изношењем на јавност дошло до јаснијег сазнавања свега онога што смета напретку истинског рада школског и како би се нашло права лека свима недузима од којих основна школа, а с њом и народно образовање, страда.

Министар

просвете и црквених послова,

Ст. Њоваковић, с. р.

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

Надзорници за основне школе за 1882-3 школску годину

На основу члана 73. и 74. закона о основним школама, а по саслушању Главног Просветног Савета, министар просвете и црквених послова одредио је за надзорнике основних школа за 1882-3 школску годину ова лица :

за Алексиначки округ :

г. Јанићија Поговића, професора крушевачке ниже гимназије;

за варош Београд :

г. Андру Николића, професора београдске гимназије и г. Димитрија Јосића, професора учитељске школе ;

за Београдски округ :

г. Драгољуба Јовановића, професора II виже гимназије београдске ;

за Ваљевски округ :

г. Живојина Симића, професора учитељске школе;

за Врањски округ, срез власотиначки у нишком и срез лужнички у пиротском округу :

г. Владимира Карића, професора београдске гимназије ;

за варош Јагодину :

г. Аџима Пивлаковића, директора јагодинске ниже гимназије ;

за Јагодински округ :

г. Ивана Дамјановића, професора јагодинске ниже гимназије ;

за варош Књажевац :

г. Симу Бимбића, директора зајечарске ниже гимназије ;

за Књажевачки округ :

г. Димитрија Довијанића, привр. директора алексиначке ниже гимназије ;

за варош Крагујевац :

г. Стевана Ловчевића, професора пожаревачке ниже гимназије ;

за Крагујевачки округ :

г. Милоша Давидовића, директора смедеревске ниже гимназије ;

за Крајински округ :

г. Миленка Марковића, суплента нишке учитељске школе ;

за Крушевачки округ :

г. Сретена Пеливановића, професора нишке гимназије ;

за варош Ниш :

г. Милоја Влајића, управитеља нишке учитељске школе ;

за Нишки округ (осим вароши Ниша и среза власотиначког) :

г. Драгутина Марковића, учитеља и управитеља основне школе у Крагујевцу ;

за Пиротски округ (осим среза лужничког) :

г. Димитрија Довијанића, привр. директора алексиначке ниже гимназије ;

за Подрински округ :

г. Михаила Рувидића, предавача шабачке ниже гимназије ;

за Пожаревачки округ :

а, за варош Пожаревац и срезове: пожаревачки, моравски и млавски :

г. Михаила Банића, професора пожаревачке ниже гимназије ;

б, за срезове: рамски, голубачки, звишки и хомољски :

г. Стевана Чугурила, предавача вел. градиштанске ниже гимназије ;

за Руднички округ :

г. Милана Настића, учитеља и управитеља основне школе у Лозници ;

за Смедеревски округ :

г. Милована Бурића, писара министарства просвете и црквених послова ;

за Топлички округ :

г. Михаила Милошевића, учитеља основна школе у Краљеву ;

за Ђупријски округ :

г. Емилијана Берберовића, професора крагујевачке гимназије ;

за Ужички округ :

г. Михаила Буровића, професора београдске гимназије ;

за варош Зајечар :

г. Симу Бимбића, директора зајечарске ниже гимназије ;

за Црноречки округ :

г. Алексу Милојковића, учитеља и управитеља основних школа у Алекс. Бањи ;

за Чачански округ :

г. Димитрија Милићевића, професора ваљевске ниже гимназије ;

за Шабачки округ :

г. Борислава Тодоровића, професора учитељске школе.

УКАЗ ЊЕГОВОГ ВЕЛИЧАНСТВА

Његово Величанство, Краљ, благоволео је, на предлог министра просвете и црквених послова, Указом Својим, од 19. Априла о. г. оставити:

За епископа епархије ужичке господина *Корнелија*.

Разрешења од дужности наставника средњих школа

Актом г. министра просвете и црквених послова

Разрешени су:

у ЗАЈЕЧАРСКОЈ НИЖОЈ ГИМНАЗИЈИ

г. *Драгутин Дединац*, предавач, 25. Априла о. г. по молби.

г. *Владислав Жижеш*, учитељ певања, 30. Априла о. г. по молби.

у ЧАЧАНСКОЈ НИЖОЈ ГИМНАЗИЈИ

г. *Бура Стевановић*, предавач, 25. Априла о. г., по молби.

Премештаји и разрешења од дужности наставника основних школа

Актом г. министра просвете и црквених послова

I Премештени су:

у ВАЉЕВСКОМ ОКРУГУ

г. *Филип Видаковић*, учитељ школе бањанске, у I и II разред мушке школе на Убу, 22. Априла о. г., по молби.

у КРАЈИНСКОМ ОКРУГУ

г-ђа *Настасија Вулетићка*, учитељка школе забрешке, округа ваљевског, у женску школу доњомилановачку, 4. Маја о. г., по молби.

у НИШКОМ ОКРУГУ

г. *Светозар Кушић*, учитељ школе заграђске, округа рудничког у II разред II одељења школе лесковачке, 22. Априла о. г. по потреби.

г-ђа *Лепосава Кушићка*, учитељка I разреда мушке школе гучке, округа чачанског, у I разред женске школе лесковачке, 22. Априла о. г., по потреби.

II Разрешени:

у КРАЈИНСКОМ ОКРУГУ

г. *Лазар Поповић*, учитељ основне школе у Видровцу, 30. Априла о. г., по молби.

у ПОЖАРЕВАЧКОМ ОКРУГУ

г. *Живко Нешић*, привремени учитељ основне школе нересничке, 26. Априла о. г., по молби.

г. *Спасоје Јотић*, привремени учитељ основне школе у Зеленику, 20. Априла о. г., по молби.

у ТОПЛИЧКОМ ОКРУГУ

г. *Махаило Тошић*, учитељ школе бошњачке, 4. Маја о. г., јер је напустио дужност.

РАСПИСИ

МИНИСТРА ПРОСВЕТЕ И ЦРКВЕНИХ ПОСЛОВА

I

Свима средњим заводима и свима начелствима

Директор крагујевачке гимназије молио је за објашњење, како ће се применити у пракци трећа

алинеја трећег члана новог закона о основним школама од 31. Децембра 1882 г. која гласи: „из ниже основне школе прелази се у средње школе“. Ово му је објашњење, вели, потребно с тога што се нижа основна школа по овом закону састоји из четири, а

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

не као до сад из три разреда (а по варошима из четири). Ако би се ученици у ниже средње школе примали само из четвртог разреда основних школа, онда би имали право на пријамни испит доћи само ученици тог разреда по варошима, пошто за сад по селима врло мало има ученика који су свршили четири основна разреда, јер нема ни четвороразредних школа по селима.

Да не би разне старешине и заводи различно тумачили ову тачку закона и вршили је, нашао сам за потребно издати свима у том погледу следеће упутство:

У почетку нове школске године примаће се у ниже средње школе на пријамни испит сви ученици који покажу да су, најмање с добрим успехом, свршили четврти разред основне школе по варошима и трећи разред по селима. Они пак који у сведочанству не буду имали оцену добар, неће се пустити на пријамни испит, ма да су свршили и четврти разред у основној школи.

Ова ће наредба важити само за ову годину с погледом на то што чланци новог закона о основним школама, који говоре о подели на више и ниже основне школе, још нису могли бити извршени, а по

самој природи ствари кораци за извршење тих чланова моћи ће се тек на јесен предузети.

ПБр. 3320.

2. Маја 1883. г.
Београд.

МИНИСТАР
ПРОСВЕТЕ И ЦРКВЕНИХ ПОСЛОВА,
Ст. ЊОВАКОВИЋ с. р.

II

Свима средњим заводима

Г. министар војни жели да се ове године сви ученици, који су навршили 10. годину свога узраста, регрутују за стални кадар. А да би се ово постигло, његова је жеља да се они напред изјасне, у који род војске имају вољу ступити, ради даље наредбе у том погледу. С тога вам шаљем приложени % списак ученика те школе, с поруком, да га попуните и да ми га вратите, како бих га могао што пре доставити г. министру војном на употребу.

ПБр. 3314.

5. Маја 1883. г.
Београд.

МИНИСТАР
ПРОСВЕТЕ И ЦРКВЕНИХ ПОСЛОВА,
Ст. ЊОВАКОВИЋ с. р.

Записник Главног Просветног Савета

САСТАНАК CLVII

30. Марта 1883. у Београду

Били су: председник Д. Нешић, потпредседник Ј. Пецић; редовни чланови: Љ. Клерич, арх. Н. Дучић, др. В. Бакић, М. Зечевић, Драг. Јонановић; ванредни чланови: М. Валтровић, Б. Тодоровић, Ђ. Козарац, Ж. Симић, П. Никетић.

Привремени пословођа др. Ник. Ј. Петровић.

I

Прочитан је записник 156. састанка и с малим изменама примљен.

II

Др. Бакић, примећује да у записник није ушао његов предлог о наставном плану за хришћанску науку онако како би он то желео; с тога сад износи свој предлог по коме би хришћанску науку на разреде требало овако поделити:

У I разреду: Живот и наука Исуса Христа.

У II разреду: Црквени обреди.

У III разреду: Хришћански морал, а

У IV разреду: Историја хришћанске цркве с особитим погледом на историјски развјатак српске цркве.

Предлагач налази да је овај распоред бољи од онога што га је усвојила духовна власт, а и од онога који је прошлога састанка примљен у Просветном Савету, јер обухвата језгро хришћанске науке у оном облику и садржини, како се то понајбоље може препоручити с васпитног гледишта.

Арх. Дучић са свим је противан овом распореду, пошто је изостављен катихизис, а то је основа хришћанске науке. Катихизису осигурано је место и законом и наставним планом, јер се без њега хришћанска наука не може замислити. Према томе не би се предложени распоред могао никако примити.

После још неких обавештења од стране предлагача и других чланова, Ј. Пецић је предложио да се преко предлога др-а Бакића пређе на дневни ред, пошто он мисли да сад не може бити ни речи о промени наставног плана, јер зато није Просветни Савет овлашћен од стране г. министра просвете. Овде је у питању само наставни програм. Но изнесени предлог не може се примити ни с тога, што је за решавање таквих питања надлежна само духовна власт. Предлог Бакићев могао би доћи на дневни ред, тек пошто дође пред Просветни Савет поправљен наставни програм за хри-

шћанску науку, поправљен по примедбама које је Просветни Савет учинио.

За тим је председник ставио на гласање предлог Бакића о новом наставном плану за хришћанску науку и предлог Пецићев да се пређе на дневни ред. Просветни је Савет одлучио :

Да се преко предлога др-а В. Бакића пређе на дневни ред.

III

Министар просвете и црквених послова, писмом од 23. Марта ПБр. 2281., спроводи Просветном Савету на преглед и оцену „Немачки Буквар“ за средње школе од *Мите Живковића*, суплента београдске гимназије.

Упућује се Бор. Тодоровићу и г. Стевану Бајаловићу, професору реалке, који ће се замолити да прегледа то дело.

IV

Прочитано је писмо *министра просвете и црквених послова* од 29. Марта ПБр. 2318., којим доставља молбу *Лазара Станковића*, учитеља, који моли да му се уваже године службе проведене на страни.

V

Писмом од 28. Марта ПБр. 2163., *министар просвете и црквених послова* пита Просветни Савет: може ли се г. *А. Франићу*, професору пожаревачке ниже гимназије, дати периодичка повишица, пошто има више од 11 година службе, јер му је Народна Скупштина уважила и оне године службе, које је пре 1878. године провео.

Упућује се наставном одбору, коме се за овај случај додаје М. Зечевић.

VI

Мих. Валтровић, прочитао је следећи извештај нарочитог одбора о историјским сликама за основну школу.

„Главном Просветном Савету“

Комисија коју је господин министар просвете прошле године одредио био да састави списак историјских слика за илустровање школских књига у нас, и да обележи начин за прибаву и репродукцију тих слика, изнеда је у своје писму на господина министра просвете од 31. Маја 1882. сав нужни поступак око илустровања књига, и ми потписани немамо шта друго рећи, но да се потпуно саглашавамо са тамо препорученим јавним стечајем, форматом слика, величином и мером награде, роком за израду слика, начином репродукције и свим осталим, напомињући само да ваља у позиву на стечај објавити све у писму наведене тачке.

Овај реферат доносимо услед решења Главног Просветног Савета, дана 5. Јануара 1883.

21. Марта 1883.

У Београду.

М. Валтровић с. р.

Љуб. Ковачевић, с. р.

Ј. Пецић не слаже се с мишљењем нарочитог одбора, пошто му се чини да у свему не одговара ономе што г. министар од Главног Просветног Савета захтева, а то је да му се поднесе са свим готов план, по ком би се галерија слика имала израдити и у школама применити.

Нарочити одбор требао је да каже које слике пре свију других треба израдити, јер се све од један пут не могу у рад узети; даље требао је да одреди формат слика, да каже које су удесније за атласе а које за зид: како да се набави радна снага за израду тих слика, да ли стечајем или да се нарочити вештаци позову за то, и поименце који; најзад да ли би се могао одредити рок за израду слика. С погледом на све ово предлаже да се овај елаборат на ново врати истом одбору на проучење ове ствари и на израду одређенијег програма у овом правцу

Пошто је реферат г. М. Валтровић објаснио, да све то што г. Пецић напомиње има потпуно изведено и у детаљу изложено у извештају вештачке комисије, и пошто је тај извештај прочитан, Просветни Савет одлучио је:

Да се историјске слике за основцу школу израде са свим по плану и начину као што је то предложила вештачка комисија, налазећи да је тамо све казано што би се о изради поменутих слика могло рећи.

С овим је састанак закључен.

САСТАНАК СЛУШ

6. Априла 1883. год. у Београду

Били су: председник Д. Нешић, потпредседник Ј. Пецић; редовни чланови: Љуб. Клеић, арх. Н. Дучић, др. В. Бакић, М. Зечевић, Драг. Јовановић, Ст. Д. Поповић; ванредни чланови: М. Валтровић, Св. Вуловић, Љуб. Ковачевић, Јован Ђорђевић, Бор. Тодоровић, Ђ. Козарац, П. Никетић.

Привремени пословођ др. Ник. Ј. Петровић.

I

Прочитан је записник 157. састанка. Прима се.

II

Министар просвете и црквених послова, писмом од 30. Марта ПБр. 2487., спроводи молбу и сведо-

чанство гђе *Рајне Нешикје*, која се моли за учитељку клавира у Вишој женској школи. Пошто је молила поднела за сад тако сведочанство из ког се не види да се је стручно спремала за музику, то је Просветни Савет мишљења да се не може примити за учитељку дотле докле не поднесе формалну квалификацију за предавање ове вештине.

III

Писмом од 6. Априла ПБр. 2739., *министар просвете и црквених послова* спроводи Савету поправљено дело *Љуб. Милковића* под насловом „*Познавање човека и нега човечијег тела.*“ Одређује се др Л. Стевановић да упореди је ли Милковић поправио своје дело по примедбама, које је на њ Просветни Савет учинио.

IV

Стеван Д. Поповић прочитао је овај реферат Јов. Туромана о „*Листићима из књижевности.*“

„Главном Просветном Савету.“

Главни Просветни Савет изволео је послати ми на преглед и оцену „Листиће из књижевности“ од проф. Свет. Николајевића с питањем: да ли се ова књижица може откупити за поклањање ученицима средњих школа, па ако може, за које разреде, по коју цену и колико екземплара.

Част ми је Главном Просветном Савету ово одговорити.

Садржину књижице г. Николајевића чине ових 6 листића: О вештини, Ариосто, Тасо, Камоенс, Тацит, из Шекспира Јулија.

У *првом* листићу представио нам је јасно г. писац, шта је задатак свију вештина и у чему је њихова највећа корист.

У *другом* листићу представио је г. писац једрим речима значај једног од највећих светских песника, значај Ариоста, који је у свом спеву „Бесни Роланд“ опевао све лепоте и будалаштине, врлине и пороке средњовековног друштвеног живота. Па како се, као што је познато, вредност књижевника ког може најбоље показати наводима из његових дела, то и г. писац није пропустио, да нам — истина у прози — наведе нека од најлепших, најпоучнијих и најзначајнијих места из поменутог спева.

Чујмо н. пр. речи, којима Ариост, као ватрен патриота, иза сна буди успавану енергију свога италијанског народа, који је био несрећан, да кроз толике векове гледа, како се по његовој лепој отаџбини обесни странци шире: „О проклете харпије, које је небо, љутито може бити за какав грех наших предака, пробудило у свакој кући слепе и несрећне Италије; грозна и гладна чудовишта, која остављате да од

глади угину толике нежне матере са својом невином децом и прождирете у једном залогашу оно, што би их одржало целог живота; како много згреши онај, који отвори пећину, у којој сте толико векова била затворена! Зараза и грамзивост изјуриле су с вама из те пећине и тада код нас нестане добре нарави, а ратови, раздори, беде угњездише се и не остављају нас више. Колико ћемо још од њих патити? Али ће зар кадгод и наша несрећна отаџбина пробудити своју децу из летаргије, пробудити их узвикујући им крупним гласом: Шта, зар се нико од вас не осећа јуначан? Зар нема ни једног међу вама, који ће послушати своју мајку?“

Чујмо даље, како Ариост, који је живео на двору кнежевске породице, описује загушљиву атмосферу дворских беспослица и сплетака, које и патриотичном владару помућују поглед: „Онај ког је срећа истакла на висину, никад не зна да ли га заиста љубе. Окружен људима што се утркују, да му покажу своју љубав, он не уме да разликује своје праве пријатеље од лажних. Али чим га каква несрећа снађе, одмах нестане његових улизица и лажних пријатеља, а они што су га пре искрено водели, остају му пријатељи и после несреће. Кад би се на двору видело срце људи као што се виде лица њихова, онда би се опазило, да су на високим местима они што треба да су ниско, а да пузе у мраку, заборављени они, који би требало да су горе на месту првих.“

Чујмо још овај узвик Ариостов онима, којима је врлина драга: „О ви сви којима је врлина драга, останите стални у врлини; не бојте се, ако вас не награђују по заслуги. Ништа није вечито на овом свету. У животу се срећа и несрећа прате; слава и похуда иду једна уз другу. У победама, величинама и богатствама (м. богатствима) нема много безбедности а и несреће не треба да нас бацају у очајање, јер се коло среће непрестано обрће.“

Од оваких речи камо лепших и поучнијих за сваког, а особито за младиће, који ваља да су задахнути небесним одушљењем за све оно, што људском животу неку вишу цену даје!

И о *трећем* листићу, у којем г. писац говори о песнику „Ослобођеног Јерусалима“, о итал. песнику Тасо, може се само с похвалом говорити. Јасно нам је обележено место, које Тасо својим бесмртним песничким производима заузима у историји светске књижевности; а занимљиво је написана и занимљива биографија песникова, која је завршена овим лепим речима Бајроновим: „Мир нека је увређеној сенци Тасовој! Његово је било да животом и смрћу буде нишан, на који ће неправде отровним стрелама гађати али и промаштити.“

Што је речено за листић о песнику „Бесног Роланда“ и за листић о песнику „Ослобођеног Јерусалима“, то се исто може рећи и за листић о песнику „Лусијада“, о Камоенсу, који је један од највећих светских песника, а највећи песник свога португалског народа.

Једну бих само примедбу имао да вежем за овај четврти листић. Камоенсов спев „Os Lusíadas“ пише г. писац свуда „Лузијада“, као што од Омира има спев Илијада. То је погрешно. Os Lusíadas значи *Лузијади, Луситанци, Португалци*; Камоенс је у овом спеву опевао цео народ свој и његову историју, опевао је сву славу коју су Лузијади — Луситанци — стекли. Ено Шер пише: „Os Lusíadas. Dieses von der edelsten Begeisterung getragene Werk ist uuter dem anrichtigen Namen „die Lusiade“ in ganz Europa berühmt“ (Allg. Geschichte der Literatur, 2. Buch, Seite 429). У истој књизи Шеровој, а на стр. 433 читамо још ове речи: „Ich darf als Naturforscher wohl sagen, dass in dem beschreibenden Theile der *Lusíaden* etc.“ (Humboldt im Kosmos II, Seite 59).

Пет је листић о Тациту. Ко је непознато, да је то онај велики римски историк, што је као први закон при писању историје поставио оно чувено *sine ira et studio* (Ann. lib. I, cap. 1); који је између свију историка, старог и новог света, познат као највећи вештак у психолошкој карактеристици; који моћније него ико подиже глас против самовоље и против порока цесарских, и силније него ико одвраћа од роњског пузења и удварања; који верније него ико црта страхоте деспотизма и срамни занат делатора; који лепше него ико уме да похвали какво дело племенито; који је, у кратко казавши, био у свог народа нешто највеће, који је био персонификована савест његова. Представљање светско-историјског значаја овог овако великог Римљанина г. писцу је добро испало за руком.

О петом листићу имао бих још ово да речем. Познато је, да у светској литератури нема писца, који је био такав вештак у кратком и збијеном писању као Тацит. С тога и нема писца, којег је теже преводити него њега. Госп. Николајевић је свакако дао себи доста труда превodeћи нека лепа места из Тацита, но ја бих ипак желео, да при евентуалном прештампавану својих „листића“ још мало труда уложи у поправку преведених места из Тацита. Да бих му ту поправку олакшао, ево му још ових мојих напомена.

„*Libertatem et consulatum L. Brutus instituit*“ (Ann. lib. I, cap. 1) превео је г. писац овако: „Брут је увео слободу и конзулство“; изоставио је дакле Брутово име Луције. Зарад разлике од Марка Брута, са временика и убијце Цезаровог, ваља име онога, који

је слободу и конзулство завео, писати потпуно: Луције Брут, као што је то и Тацит учинио.

„*neque decemviralis potestas ultra biennium valuit*“ превео је г. писац: „власт децемвира није прелазила на *другу* годину“ место: „власт није прелазила на *трећу* годину“ или још боље овако: „нити је власт децемвира трајала више од две године.“

„*qui* (т. ј. Augustus) *cuncta discordiis civilibus fessa nomine principis sub imperium accepit*“ (Ann. lib. I, cap. 1.) превео је г. писац овако: „који је добио под своју власт са називом „кнеза сената“ и цео свет, уморен грађанским ратовима.“ У тексту стоји, као што видимо, само *principis*, коју је реч г. писац погрешно превео „кнеза сената.“ *Princeps* значи овде *цар*, а још је најзгодније, да се та реч и у преводу тако остави, да се дакле и не преводи.

Но не само због ових некоректности, но и иначе почетак Тацитовог Ann. lib. I, cap. 1. у г. Николајевићевом преводу изгубио је доста од своје снаге и прецизности. Његов превод гласи: „Римом у почетку краљеви су владали. Брут је увео слободу и конзулство. Диктатуре су установљаване према потреби. Власт децемвира није прелазила на другу годину, а конзулско право војених трибуна било је кратког века. Ни Цина, ни Суда нису дуго владали. Помпејова и Красова сила прешла је брзо на Цезара, а Антонијеве и Лепидове војске допале су Августу, који је добио под своју власт са називом „кнеза сената“ и цео свет, уморен грађанским ратовима.“ А веран превод гласи овако: „Градом Римом у почетку су краљеви владали. Слободу и конзулство Луције Брут је завео. Диктатуре се за (кратко) време узимаху; нити је децемвирска власт више од две године, нити конзулско право војничких трибуна дуго трајало. Није Цинио, није Сулино дуго било господарство; и Помпејева и Красова власт допадне брзо Цезару, а Лепидове и Антонијеве војске пређу Августу, који целим светом, изнемоглим од ратова грађанских, загосподари под именом „*princeps*“ (цар).“

„*Nerva Caesar res olim dissociabiles miscuit, principatum et libertatem*“ (Agr. cap. 3) превео је г. писац овако: „Нерва је умео *умирити* две ствари, за које се до тада мислило, да су непомирљиве: грађанску слободу и прерогативе владалачке“, место: „Н. је *помирио* (измирио) две до тада непомирљиве ствари, монархију и слободу“; или као што Павловић преводи: „Нерва *састави* две негда нездружљиве ствари, владалачку власт и слободу.“

Praecipuum munus annalium reor, ne virtutes si-leantur, utque pravus dictis factisque ex posteritate et infamia metus sit“ (Ann. lib. III, cap. 65) преведено је овако: „Прва задаћа историје“, мисли Тацит, „је-

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

сте, да не допусти, да се добродетељ заборави, и да застраши порок осудом будућности и изобличењем.“ Веран превод гласи овако : „Главни задатак историје јесте ја мислим то, да се врлине не прећуте а зле речи и зла дела да стрепе од срамоте код потомства.“ Овим верним преводом је по мом мишљењу интензивна снага оригинала мање изгубила него онако слободним преводом.

„Opus adgredior opimum casibus, atrox proeliis, discor, seditionibus. ipsa etiam pace saevum“ (Hist. lib. I. cap. 2) преведено је овако : „Приступам к делу, које је пуно убистава, ужасних ратова, великих буна; времену грозном и самим миром“ м. „Приступам делу пуно несрећних догађаја, крвавих бојева, пуно неслоге, побуна, шта више и за време мира пун: сграхота.“

„Haustae aut obrutae urbes. fecundissima Campaniae ora“ (Hist. lib. I. cap. 2) „Исцрпане и порушене поморске вароши у најбогатијој провинцији Кампанији“ место. „Прогутани или засути градови на најплоднијој обади кампанској“ (ове се речи тичу Херкулана и Помпеја).

„Nobilitas, opes, omissi gestique honores pro crimine, et ob virtutes certissimum exitium“ (Hist. lib. I. cap. 2.) „Племенитост, имућност, части, држане или напуштене, биле су злочинства, а врлине су водиле извесној смрти“ место „Племенство, богатство, одбијање и примање звања сматрано је за злочинство, и због врлина најизвеснија пропаст.“

„Et, quibus deerat inimicus, per amicos oppressi“ (Hist. lib. I. cap. 2) „кога није непријатељ, тога је пријатељ кинио“ место : „и који не имађаху непријатеља, преко пријатеља су стрмоглављивани.“

Дан смрти Тибериеве био је decimum septimum Kal. Aprilis (Ann. lib. VI. cap. 50). Превод ових речи назначен је овако : „Седмаестог дана априлских каленада.“ И да није испред речи „априлских“ изостала реч „пре“, опет би такав превод за читаоце био неразумљив; требало је рећи : 16. марта.

Тацитове речи vultu composito (Ann. lib. I. cap. 7) — намештеним лицем — написане су у г. Н. овако : composito cum vultu.

Толико о петом листићу.

Што се тиче шестог и уједно последњег листића, т. ј. листића о Шекспировој Јулији, и за њега се може рећи, да достојно пристаје уз осталих пет листића.

Пре завршетка овог реферата да споменем још неке некоректности, које су ми пале у очи.

На стр. 69. наводи г. писац једно место у преводу из прве књиге Тасовог „Ослобођеног Јерусалима“, у којем између осталог читамо : „И под свете његове (т. ј. борца који ослободи велики гроб Хри-

стов) заставе скупљали су се блудни јунаци (e sotto gli santi segni ridusse i moì compagni eranti).“ Comragni eranti, лат. socii erantes, никако не може значити блудни (= развратни) јунаци, већ *другови који блуде, који лугају.*

По негде је употребљена каква реч или израз, који по мом мишљењу никако не доликује достојанству оваких есеја, као што су листићи г. Н—ћа. На стр. 65. читамо : „Алфонзо II примао је песме (Тасове) а песника хтео уапсити. Какав грдан *лоповлук!*“ Да је употребљена и. пр. реч *нечовечност* или друга каква, осуда поступка Алфонсова према Тасу, ако не би била већа, мања не би била. Уз то још рецју „лоповлук“ означава се крађа.

„Омиро.“ пише г. Николајевић Омер место : Омир. Petrarca *Петрарх* место : Петрарка, Interamna (место рођења Тацитова) *Терамнум* место : Интерамна, villa Luculli *кућа Лукулина* место : Лукулова вила (летњиковач), Statius Annaeus Стације *Енеј* место : Стације Анеј, Burrus *Бурх* место : Бур, Cremutius Cordus Кремуције *Кодар* место : Кремуције Корд.

Граматицке су и ортографске погрешке : чудовиштама, богатствама, предграђама, здањама, једрилама, правилама, борби, радњи, гозби; дивљење, нестриплење, гонење, љубљење; корео, дражија, строжије; налазаше, прилазаше, одлазаше, растркаше, расчисти; не ограничenu, не виђена, не насићена, недирајте; и још неке.

Од штампарских погрешака, какве видимо у овим речима : „Историје“ обухватају време од смрти Неронове, 68 год. после Хр. до смрти Домитијанове, 66 год. после Хр., дакле 26 година“ треба да се сачува евентуално друго издање „Листића.“

Према свему, што рекох, ја сам тога мишљења, да „Листићи“ г. Николајевића садрже једру храну душевну за наше одраслије ученике, и да се с тога за обдаривање ученика трију највиших разреда гимназије и реалке откупи од писца 500 комада.

Београд 28. Марта 1883.

ЈОВ ЈУРОМАН
ПРОФЕСОР. *

За тим је *Јов. Борфевик* прочитао следећи свој реферат о истом делу :

„Главном Просветном Савету

Прочитао сам „Листиће из књижевности“ од проф. Свет. Николајевића, прву свеску, коју ми је Главни Просветни Савет на преглед упутити изволео.

У доба, кад реалистично-материјалистична струја превлађује на свима пољима људскога живота, кад

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

WWW.UNILIB.RS

се идеали истоветују са обманама и заблудама, чисто годи човеку, кад најђе на дело, које говори не само глави него и срцу, које му не само шири знање, него му и душу питоми и карактер образује.

У ову врсту спада дело, које сам на прегледу имао.

Оно се састоји из шест чланака. У првом је говор „О вештини“ у опште и њеним разним врстама, у чему се вештине разликују од природе и какав је задатак свију вештина. За тим долазе чланци о Арносту и његовом „Бесном Роланду“, о Тасу и његовом „Ослобођеном Јерусалиму“, о Камоншу и његовим „Лузијадама“, студија о Тациту и најпосле „Ромео и Јулија“ од Шекспира.

Као што се на први поглед види, избор материјала је врло добар. Кад смо већ тако уде среће, да од ових класичних дела (изузев једног „Ромео и Јулију“ и „Агрикоду“ Тацитовог) на нашем језику до сад још ништа немамо, онда је желети, да наш млађи свет из ових „Листића“ о њима бар појма добије, како би се у неком младићу жеља пробудила, да се доцније и с делима самим изближе упозна.

На овом месту нека ми се допусти, да из једне доста заборављене књижице испишем прве две строфе Тасовог „Ослобођеног Јерусалима“ у српском преводу:

„Оружје певам вође побожнога,
 Којим ослободи виспирени гроб Христа,
 Храбар јунак љута зла претрпи многа,
 Борех' се за веру што истином блиста,
 Залуд' пак'о прети поборнику Бога,
 Залуд' тежи варвар скрушит' чувства чиста,
 Бог с небеса брани заставе му свете.
 Изводећи на пут расејане чете.“

„Које чело није лаври осушени,
 Музо искићено на земаљској гори,
 Но бесмртним звездам' на месту блажени,
 Која си венчана при анђелски хори,
 Ти небеске твоје жаре улиј мени,
 Ти помогни моја песма да се ори,
 Све и да би басне истини уткане,
 Помеш'о уз твоје моћи раздрагане.“

(Корн. Поповић, Дан и ноћ, 1844)

Превод овај кад се спореди с оригиналом и са српским преводом у прози (на стр. 69. „Листића“), види се, да би превод Корн. Поповића у стиховима пре четрдесет година могао полнети и за данашње наше прилике.

Писац ових „Листића“ добро је учинио, што је из сваког претресаног дела по неколико лепших партија превео и своје делу придружио. Оваки кратки изводи приближују читаоца описиваном делу и снажно буде његову радозналост, да сазна и оно остало.

Желети би било, да је у овом делу мање туђих речи, које су се и чисто српским могле заменити, као н пр. „предоминовала“ (стр. 73.), „волунтиозних“ (101) „фалације“ (106), „проеминентни“ (132) и т. д. У осталом ни ово неколико туђих речи, ни доста честе штампарске погрешке, неће сметати намери пишчевој да читаоца ближе упозна са садржајем и духом оних класичних дела, о којима у својој књизи говори.

Мислим, да би ово дело приличило за поклон ученицима наших средњих школа, од петог разреда па на више. По коју би цену и у колико егземплара требало откупити ово дело од г. писца, не уем казати, јер оно прво зависиће од погодбе између министарства и писца, а ово друго од броја ђака у оним разредима, за које ову књигу предлагем.

У Београду,
 29. Марта 1883.

Јован Ђорђевић “

Пешић је у начелу за то, да се дело прими, но пошто се поправи по примедбама референта, јер он сматра да књига, која се даје од стране владе на дар одличним ученицима, мора бити и по облику и по садржини угледна, у њој не сме да се налазе никакве погрешке, а као што се из реферата види у „Листићима“ има крупних граматичких и других погрешака.

Но Просветни је Савет, с обзиром на то што нема скоро ни једне књиге у српској књижевности сличне „Листићима“, што је књига у целини добра и поучна, а неке изнесене погрешке сумњиве; најзад што је у њој обрађен материјал из доба о коме се у нас мало што зна, мишљења да се: „Листићи из књижевности“, могу откупити у 300 комада за поклањање ученицима виших средњих школа, а по проданој цени с работом 25%.

Г. Јов. Ђорђевић изјавио је да не тражи хонорара за реферат. Референту г. Туроману одређено је 50 динара у име хонорара.

V

Стеван Д. Поповић реферује у име нарочитог одбора, да је учитељ нишки г. *Димитрије Цветановић* доиста провео 10 година у служби учитељској у Нишу пре ослобођења. О овоме поднео је г. Цветановић и доказе. Но да је учитељевао од 26. Октобра 1876. па до 16. Септембра 1878. год., доказа нема.

Према томе Просветни је Савет одлучио:

Да се г. Димитрију Цветановићу уважи 10 година учитељске службе проведене у Нишу пре ослобођења, а да му се уважи и оно време између 1876. и 1878. године, ако поднесе доказе да је за то време вршио

дужност учитељску. Према уваженим годинама службе да му се даду две повишице.

VI

Др. В. Бакић, у име наставног одбора, реферује да је одбор прегледао предлог наставника и наставница више женске школе о изменама и допунама у правилима о учитељском испиту у вишој женској школи, па је нашао, да доиста треба поопштрити поменута правила. С поднесеним предлогом није се могао одбор сложити, пошто се њиме не постиже она строгост, коју одбор жели да заведе код приправница више женске школе; с тога је мишљења, да би требало израдити са свим нова правила, која би у главном била слична правилима о полагању учитељског испита ученика учитељске школе. Ово је потребно зато, што су законом о основним школама ученице више женске школе изравнате у правима за службу учитељску с питомцима учитељске школе, а претпостављене су свршеним богословима. Па кад имају иста права, треба да имају и исте дужности. — За тим јавља да је наставни одбор израдио предлог за нова правила у смислу као што је овде изложено.

После тога је др. Бакић прочитао предлог правила која је израдио наставни одбор, и нарочити предлог о преуређењу више женске школе.

Просветни Савет усвајајући у свему разлоге наставног одбора одлучно је:

Да се предлог одбора прима као основа за правила о полагању учитељског испита ученица више женске школе, с тим да се специјални претрес почне на идућем састанку.

С овим је састанак закључен.

ВАНРЕДНИ САСТАНАК СЛІХ

8. Априла 1883. у Београду

Били су: потпредседник Ј. Пецић; редовни чланови: Љуб. Клеурић, др. В. Бакић, М. Зечевић, др. Л. Стевановић; ванредни чланови: Љуб. Ковачевић, Јов. Ђорђевић, Бор. Тодоровић, П. Никетић.

Од нарочито позватих дошли су: К. Алковић, С. Лозанић и др. М. Т. Леко.

Привремени пословођ др. Ник. Ј. Петровић.

I

Прочитан је записник 155. ванредног састанка.

II

Потпредседник ставља на дневни ред наставни програм за *Физику*.

Бор. Тодоровић прочитао је *наставни програм из основне физике*, за III разред гимназије и реалака.

Просветни је Савет овај програм усвојио без примедаба. (Види прилог под А).*

Јов. Ђорђевић предлаже да Просветни Савет приликом читања наставних програма не улази у поправку језика стила и појединих речи, но да се сва пажња обрати на то, да се стварне мане поправе, да се што не заборави или сувише много у програм не стави. Пошто програми буду усвојени у Просветном Савету, тада да се састави нарочита комисија из филолога и стручњака, која ће редиговати програме, удесити терминологију, да буде једнолика, а по потреби поправити језик и стил. На тај начин ускорило би се прегледање програма наставних, а и темељније би се поправио језик и остало што се облика самих наставних програма тиче.

Просветни је Савет усвојио предлог Јована Ђорђевића, с тим да се по свршетку сваке групе наука одмах саставе комисије за редакцију наставних програма.

III

За тим је Бор. Тодоровић наставио читање наставног програма из физике за V и VI разред гимназија и реалака.

Просветни је Савет оба програма усвојио без измена. (Види прилог под В.)*

С овим је састанак закључен.

САСТАНАК СУХ

13. Априла 1883. у Београду

Били су: потпредседник Ј. Пецић; редовни чланови: Љуб. Клеурић, др. В. Бакић, М. Зечевић, Драг. Јовановић, др. Л. Стевановић, Ст. Д. Поповић; ванредни чланови: М. Валтровић Св. Вуловић, Љуб. Ковачевић, Јов. Ђорђевић, Б. Тодоровић, Ж. Симић, протосинђел Никанор Ружић, Драгутин Плајел, П. Никетић.

Привремени пословођ др. Ник. Ј. Петровић.

I

Привремени пословођа прочитао је ово писмо г. Министра просвете:

„Главном Просветном Савету.

На основу чл. 8. закона о уређењу Главног Просветног Савета, поставио сам за ванредне чланове Главног Просветног Савета на годину дана:

Михаила Валтровића и Св. Вуловића, проф. велике школе.

С. Живковића, директора крагујевачке гимназије; Љ. Ковачевића управитеља, Јов. Ђорђевића, Бор. Тодоровића и Ж. Симића, проф. учитељске школе; Милоша Давидовића директора ниже гимназије смедеревске;

Михаила Марковића, директора нишке гимназије; Буру Козарца, директора београдске гимназије;

*) Штампане се доцније и једно и друго с осталим програмима.

Протосинђела Никанора Ружичића, професора Богословије;

Драгутина Плајела, професора Реалке;

Милоја Влајића, управитеља и Дим. С. Јовановића проф. нишке учитељске школе;

Стојана Марковића, директора н. гимн. шабачке;

Др-а Мих Спиридоновића, окр. лекара шабачког;

Др-а Ђ. Димитријевића, окр. лекара алексиначког;

Саву Јовичића, учитеља краљевског, и

Петра Никетића, учитеља београдског.

Част ми је о овом известити Главни Просветни Савет знања ради.

ПБр. 2963.

12. Априла 1883.

У Београду

МИНИСТАР

ПРОСВЕТЕ И ЦРКВЕНИХ ПОСЛОВА,

Ст. ЈОВАКОВИЋ с. р.

Прима се знању.

II

На основу чл. 8. Закона о уређењу Главног Просветног Савета одлучено је:

Да се у напредак на све састанке позивају и ванредни чланови Главног Просветног Савета.

III

Прочитан је записник 158. састанка. Прима се.

IV

Министар просвете и црквених послова, писмом од 12. Априла ПБр. 2974., позива Просветни Савет да му предложи лица за прегледање основних школа, Просветни Савет одлучио је:

Да списак кандидата саставе: Клерих, Стева Д. Поповић и Љуб. Ковачевић, па да га поднесу Савету на идућем састанку.

V

Привремени пословођ прочитао је писмо г. министра просвете и црквених послова од 11. Априла ПБр. 2973., којим позива Просветни Савет да му предложи лица за прегледање средњих школа виших и нижих.

Упућује се истом одбору који је изабран да предложи кандидате за надзорнике основних школа.

VI

Прочитано је писмо министра просвете и црквених послова од 12. Априла ПБр. 2891., којим спроводи молбу Михаила Краснојевића, богослова II године, који моли да му се одреди благодетељање из завештања пок. владике ужичког Вићентија.

Пошто се Просветни Савет уверио да је Михаило чл. 1. правилника о полагању учитељског испита ученица више женске школе. Тај члан прима се.

дања, да се добро учи и да има новаца од куда би му се могло одредити благодетељање, то је одлучио:

Да се Михаилу Краснојевићу даје из фонда пок. владике Вићентија 72 динара месечно благодетељања рачунџи од 1. Маја ове године па докле школу не сврши. Благодетељање има му се издавати само тако, ако се и у напредак примерно влада и добро учи.

VII

Писмом од 7. Априла ПБр. 2818., министар просвете и црквених послова спроводи Савету акта по кривци Милана Стојковића, учитеља београдског. Упућује се дисциплинском одбору.

VIII

Привремени пословођ јавља, да је за другог референта „Руске граматике“ Ј. Илића одређен био г. арх. Нестор, па како је г. Нестор посвећен за владу нишког, то треба одредити другога на место његово. Одређује се протосинђел Никанор Ружичић.

IX

Ст. Д. Поповић, у име нарочитог одбора, реферује:

1. По молби Јосифа Костића, учитеља лесковачког, који моли да му се уваже 10 година учитељске службе, да је одбор нашао, да г. Костић има у резултату оцену слаб. Према томе, а с обзиром на усвојену основу о уважењу година службе, Просветни је Савет мишљења:

Да се г. Јосифу Костићу не могу уважити године учитељске службе проведене у Лесковцу пре ослобођења, докле у општем резултату не буде добио оцену „добар“.

2. За Лазара Станковића, учитеља ваљевског, одбор је нашао, да је он донеста служио као учитељ у Златици 6 година и 5 месеца. Услед тога, а с обзиром на дуговремену службу његову (32 године), Просветни је Савет мишљења:

Да се г. Лазару Станковићу може уважити половина онога времена, које је у Златици провео, а то је 3 године и 2½ месеца.

3. За Стевана Дадића, учитеља у Вел. Врбци, референат јавља, да није поднео оригинална сведочанства и уверења о проведеним годинама службе на страни и да од како је у Србији има само једну оцену. С тога Просветни Савет одлучује:

Да се г. Стевану Дадићу не могу уважити године учитељске службе, док не поднесе оригинална уверења и не проведе дуже време у Србији у служби учитељској.

X

На позив потпредседника др. Бакић чита чл. 1. правила о полагању учитељског испита ученица више женске школе. Тај члан прима се.

За тим је прочитао чл. 2., 3., 4. и 5., који су примљени без измене.

Код чл. 6. по предлогу *Јов. Борђевића* има се додати: „При оцењивању писменог задатка мора учествовати наставник српског језика.“

У чл. 7. има се изменити распоред предмета на групе, по предлогу *Јов. Борђевића* и овако удесити:

3. „Историја српска са земљописом српских земаља;
4. „Историја општа с општим земљописом.“

С овим је састанак закључен, а претрес правила продужиће се на идућем састанку.

САСТАНАК СЛХІ

21. Априла 1883. у Београду.

Били су: потпреседник *Ј. Пецић*; редовни чланови: *Љуб. Кле-рић*, арх. *Н. Дучић*, др. *В. Бакић*, *М. Зечевић*, *Драг. Јовановић*, др. *Л. Стевановић*, *Ст. Д. Поповић*; ванредни чланови: *М. Валтро-вић*, *Љ. Ковачевић*, *Јов. Борђевић*, протосинђел *Никанор Ружи-чић*, *Драг. Плајел*, *Ж. Симић*, *Петар Никетић*.

Привремени пословођ др. *Н. Ј. Петровић*.

I

Прочитан је записник 160. састанка. Прима се.

II

Министар просвете и црквених послова, писмом од 13. Априла ПБр. 2026., спроводи молбу *Петка Ни-колића* и *Настасије Николићке* који моле да им се уваже године учитељске службе проведене у Кичеву, у Старој Србији. Упућује се *Ст. Д. Поповићу* и *П. Никетићу*.

III

По предлогу нарочитог одбора и појединих чла-нова Просветни Савет предлаже за овогодишње школске надзорнике основних школа ова лица:

Др-а В. Бакића, *Д. Јосића*, *Бор. Тодоровића*, *Ж. Симића*, професоре учитељске школе;

Милоја Влајића, управитеља, *Дим. С. Јовановића*, професора и *Миленка Марковића*, суплента нишке учитељске школе;

Мих. Марковића, директора и *Срстена Пелива-новића*, професора нишке гимназије;

Акима Пивљаковића директора и *Ивана Дамња-новића* професора јагодинске н. гимназије,

Андру Николића, *Живка Поповића*, *Михаила Буровића* и *Срстена Стојковића* професоре београд-ске гимназије;

Драгољуба Јовановића проф. II и *Ж. Живановића* суплента I н. гим. београдске;

Дим. Алексијевића, директора ниже гимназије пиротске;

Јаникија Поповића, професора и *Михаила Попо-вића*, предавача н. г. крушевачке;

Стевана Ловчевића и *Мих. Банића* професоре н. гим. пожаревачке;

Буру Милијашевића и *Емилијана Берберовића*, професоре крагујевачке гимназије;

Момчила Иванића, суплента београдске реалке;

Борђа Х. Нитића, суплента н. г. неготинске;

Стевана Чутурила, предавача н. гим. велико-гра-дештанске;

Милована Бурића, писара мин. просвете;

Срећка Поповића и *Милана Настића*, учитеље лозничке;

Драг. Марковића учитеља крагујевачког;

Алексу Милојковића, учитеља из Ал. Бање;

Михаила Милошевића, учитеља краљевског;

Лазара Обрадовића, учитеља аранђеловачког;

Дим. Дукића, учитеља шабачког;

Јеврема Илића, проф. богословије;

Стевана Бајаловића, проф. реалке;

Милорада П. Шапчанина, управитеља народног позоришта;

Васу Филиповића, директора ниже гимназије ча-чанске.

Симу Бимбића, директора ниже гимназије заје-чарске;

Милована Маринковића, директора ниже гимна-зије неготинске;

Др. Николу Ј. Петровића, секретара мин. просвете.

Николу Поповића, учитеља београдског;

Јаникија Поповића, проф. богословије;

Дим. Милићевића, професора ниже гимназије ва-левске.

Др. В. Бакић моли да се због слабог здравља ослободи школског надзорништва за ову годину.

Просветни Савет уважао је молбу г. Бакића.

IV

По предлогу нарочитог одбора Просветни Савет примио је као кандидате за надзорнике средњих школа ова лица:

К. Алжовића, *Михаила Валтровића*, *Јов. Туро-мана*, *Св. Вуловића*, *Св. Николајевића*, др-а *Л. До-кића*, *Љуб. Клерића*, *С. Лозанића*, *Мил. Андоновића*, *Мих. Вујића*, *Јов. Жујовића*, професоре велике школе и *Јов. Борђевића*, професора учитељске школе.

С овим је састанак закључен.

КРАТКИ ПРЕГЛЕД ИСТОРИЈЕ МИНЕРАЛОГИЈЕ

ИЗВЕО

Ј. М. ЖУЈОВИЋ

(НАСТАВАК)

в. Кристалоптика

Цела наука о оптичким особинама кристалисаних тела створена је у овоме веку. Прве важније проналаске учинили су *Malus* и *Brewster*. Ево како сам кристалоптичке радове тих научњака сумирао у моме приступном предавању. „Модерна се петрографија оснива на кристалоптици, а ова је чедо садањег века; јер од како је *Erasmus Bartholin*, у години 1670-ој приметио двогубо преламање зракова у калциту, па до почетка 19-ог века, није готово ништа на њој урађено, мањ што је Хајгенс поставио теорију двогубог преламања, а и то се више тиче физике него минералогije. — *Hauy* отац кристалоптике, приметио је само, да се зрак светлости не прелама двапута у кристалима, који су као коцка или правилни октаедар, а да и у дволонним кристалима има по неки правац у коме нестаје двогубог преламања.

„Од великог утицаја на доцније кристалоптичке огледе био је *Malus*-ов проналазак поларизације светлости. Шта је то поларисана светлост? По Хајгенсовој теорији која је данас опште примљена, светлост је извесна врста трептања универзалног етера. Зрак светлости јесте прав низ етерских молекула, који трепере управно на правац простирања светлости. Код обичне, сунчане светлости један зрак има иста својства у свима правцима и трептања молекула имају потпуну слободу што се тиче правца, јачине и брзине. — *Huygen* је назрео да сем ове светлости, постоји друга врста зракова, са разним странама и полима, а *Etienne Louis Malus*, пуковник и професор на француској политехници, показао је опитима, у години 1808, како се обичан зрак претвара у поларисан и каква су својства овога последњег. Он је готово случајно дошао до открића поларизације. Једнога дана, око заранака, седео је у луксамбуршкој палати у Паризу и гледао је кроз исландски шпат рефлекс залазећег сунца, на прозорском ста-

клету. Окрећући кристал кроз који је гледао, приметио је, да интензивност оба сунчева лика наизменце расте и опада, тако да у извесном тренутку по један лик сасвим нестаје. Овај случај навео га је на мисао о поларизацији светлости. У поларисаном зраку, трептања молекула јесу, тако рећи, регулисана само у једном правцу; она су врло мала и изванредно брза. Поларисана светлост није дакле ништа друго до регулисана природна светлост.

Доцније је *Malus* пронашао, да барит, сумпор и кварц могу као и калцит да поларишу светлост; да су два зрака што пролазе кроз један дволонни кристал, поларисана управно један на други; да углачане металне површине не поларишу светлост и да се рефлексijом светлост поларише само кад се под извесним углом одбија.

Својим проналаском поларизације *Malus* се користио да испитује, да ли се светлост у даноме кристалу испитује просто или двогубо, и за ту цел конструисао је први поларизациони апарат.

После проналаска поларизације светлости кристалоптика је узела велики полет. Један од веома вредних раденика на овоме пољу био је *Sir David Brewster*. У години 1813 разгледао је он плочице од рубина, од леда и т. д. и приметио је, да се на њима појављују шарени кружни прстенови, пресечени са две укрштене црне пруге, када се те плочице изложе дејству поларисане светлости. То је било прво опажање значајних интерференц слика, које су доцније потпуно проучене и корисно употребљене. *Brewster*, тај вредни енглески физичар, који је био и адвокат и апотекар, извршио је још многе важне радове од којих ћу споменути само онај који се нас највише тиче. У годинама 1819 и 1820 проучавао је он како утичу на светлост сви минерали којима је Хаји одредио главну кристалну форму. Кад је сумирао сва своја опажања нашао је, да се по оптичким особинама минерали могу поделити у три групе.

Прво, на онима што кристалишу у виду ромбоедра хексагоналне пирамиде и призме и квадратне пирамиде, опажа се увек, да у њима има само један правац, у коме се светлост не прелама двогубо, то јест, који имају само једну оптичку осу. У другу групу спадају минерали, који имају две оптичке осе, а у трећу они, који кристалишу у виду коцке, октаедра или ромбоедална додекаедра, и преламају просто зрак светлости. Уверен у тачност своје деобе *Brewster* је подизао сумњу на све Хајиеве кристалографске одредбе, које би стајале у опреци са његовим законима и познија испитивања показала су да је он у свима тим случајевима право имао. А када је *Moohs* изнео прву деобу кристалних система, он је узео да испита, како се она подудара са деобом кристала по оптичким особинама и нашао је да „ромбоедарски“ и „пирамидални“ систем одговара систему са једном оптичком осом; да „призматички“ систем обухвата кристале са две оптичке осе и најпосле да су кристалима „тесералног“ система лишени способности двогубог преламања. Ова подударност оптичке и кристалографске систематизације најбољи је доказ, како сам *Brewster* вели, да су њихови основни принципи потпуно тачни. Данас кристалне системе не носе више исте одредбе као што су Мосове, али је остала иста подударност а *Brewster*-овом оптичком класификацијом кристала. Кристали тесералне системе јесу изотропски; квадратни и хексагонални кристали имају једну оптичку осу, а кристали из последње три кристалографске системе имају две оптичке осе.

Колико је важно било испитати одношај оптичких особина спрема кристалографских, види се понајбоље код минерала са две оптичке осе. Ми данас већ добро знамо, како у разним кристалним системима стоје осе три разна еластицитета етера и оптичке осе спрема кристалних оса и пљосана. Ти су односи тако правилни и стални, да се по њима, оптичким путем може да одреди кристални систем а врло често и фела данога минерала. На тој могућности поглавито основана је примена микроскопа за одређивање саставних елемената у стенама.

За изучавање ових односа и одређење кристалног система по оптичким особинама измислио је *Кобел* свој *стауроскоп*.

Као *Врјустер*, тако се и физичар *Biot* занимао

живо кристалоптиком. И он је изучавао односе оптичких оса спрема кристалографских; пронашао је да неки дволонни кристали нередован зрак одбијају даље од осе а други га привлаче: први су *репулсивни* или *негативни* на пр. калцит, берил, а други *атрактивни* или *позитивни* н. пр. кварц. *Бијо* је пронашао и *ламеларну поларизацију*, т. ј. особину неких изотропских тела да зраке светлости двогубо преламају и поларишу. Ове и овима сличне оптичне аномалије на минералима проучавали су врло детаљно после њега многи минералози и физичари, који су им давали врло разнолика објашњења.

Међ још живим минералозима, који су понајвише допринели усавршенству методе одређења кристалног помоћу оптичких података, понајодличније место заузима француз *Деклоазо*. Највећи део свога научнога живота употребио је *Деклоазо* на проучавање минералних фела са овог гледишта и уверио се да се кристални систем неког кристалног тела може одредити по самим оптичким особинама. У неколико својих мемоара изнео је резултате штудија о особинама двогубог преламања и њиховој примени на спецификацију и класификацију минерала. У овим радовима који су обухватили преко 400 разних кристалних тела, *Деклоазо* је одредио кристални систем многим телима, којима се дотле није могао одредити, многе старе погрешне детерминације поправио је, те тако са свим изменио кристалне типове неких минерала; исто тако испало му је за руком да раздвоји више минералних фела које су сматране за изоморфне. Његова истраживања интересна су не само за хемију и минералогiju него и за физику.

Оптичке особине на које је имао да обраћа пажњу јесу: да ли минерал има једну или две оптичке осе; кад има две осе, како су расположене спрема кристалних и какав је правац бисектрисе; колики су индекси преламања; је ли кристал позитиван или негативан; и како се оптичке осе растурају за различне зраке.

За изучавање ових особина *Деклоазо* се служио *Неренберговим* апаратом, који је допунио и поправио тако да се њиме може мерити и величина угла оптичких оса. Он је усавршио и друге методе за проматрање оптичких особина.

Кружну поларизацију приметио је *Араго* на кварцу, *Марбах* на хлорату натрона а *Деклоазо* на

цинабариту и сулфату стрихнина. *Пастер* је дубље проучавао ову особину на кристалима тартарата. *Е-липтичну поларизацију* пронашао је Брјустер.

Топлота и притисак упливишу јако на оптичке појаве у минералима; та су дејства проучавали Физо, Деклоазо, Брјустер и други.

Физо је пронашао да индекс рефракције на флуориту опада кад се температура кристалу повињује. Ово је особина течности и гасова, а флуорит је једино чврсто тело, који је показује. Код кварца јачина двогубог преламања опада загревањем.

Деклоазо је приметио да топлота мења величину угла оптичких оса и њихову раван — што је имало важних последица не само за минералогiju, него и за геологију.

Полихроизам је пронашао Брјустер, а његове специјалне случајеве: дихроизам и трихроизам, проучили су *Кордије* и *Соре*. За изучавање ових особина постројио је *Хајдингер* врло подесну справу *дихроскоп*. *Сенармон* је вештачки репродуцирао појаву полихроизма, тиме што је у кристалну супстанцију утискивао какву боју.

Боје минерала испитивао је *Фурне*. У опште се мислило да боје минерала долазе само од промешаних металних оксида, али када се приметило, да се многе од њих врло ласно губе и мењају, када се кристал загреје, онда се помишљало на неки слабији и слободнији принцип боје. *Леви* је доказао да зелена боја смарагда из Колумбије произилази од неке органске материје а не од хромоксида, као што се обично мислило. *Фурне* држи да боје минерала и стена долазе већином од неке органско-минералне материје, као што је петролеум, битумија и т. д.

Фосфоресценција је пронађена била још у прошлој периоди, али је тек у овој потпуно проучена. *Флуоресценцију* пронашао је Brewster.

У години 1820-ој изишла је његова расправа о фосфорисању минерала, основана на самосталним проматрањима и покушајима. Резултати тих испитивања јесу ово:

1. Врло многе минералне супстанције фосфоришу када се загреју.
2. Такви су минерали обично бојадисани и само од чести провидни.
3. Боја фосфорисане светлости не стоји у свези са бојом минерала.

4. На врло великој температури губи се особина фосфорисања.

5. Тела која су већ фосфорисала обично не апсорбују више светлост.

6. Има тела која трећем фосфоришу а загревањем неће.

7. Фосфорисана светлост има иста својства као и сунчева.

8. Фосфоресценција није битни карактер неке супстанције, јер од једне исте феле неки варијетети могу да фосфоришу а други не.

Обе особине изучавао је потанко *Едмон Бекерел*; он је на многим телима проматрао како се ти појави изазивљу инсолациом и одредио је услове под којима ће се они најбоље показати. За проматрање тих појава он је изумео *фосфороскоп*, и убедио се да између обе врсте појава нема друге разлике до разлике у трајању утиска: за њега флуоресценција није ништа друго до фосфоресценција која траје само магновено.

с. Термичне особине

Ове су особине изучавали поглавито *Мичерлих*, *Најман* и *Сенармон*.

Мичерлих је испитивао *ширење кристала на топлоти* и доказао је да то ширење стоји у свези са кристалографским карактерима даних кристала. Он је нашао ова правила:

1. Кристали тевералне системе шире се подједнако у свима правцима; њихови се угли дакле не мењају.
2. Кристали хексагоналне системе друкчије се шире у правцу главне осе но у правцима бочних оса.
- 3) Кристали ромбичне системе понашају се различно у свима правцима оса.

Најман је нашао да се осе термичне поклањају са осам еластицитета. *Пфаф* је у новије доба поставио је ова правила:

- 1). Загревањем се кристали обично врло јако шире.
- 2). Контракција кристала у једном правцу изванредно је ретка и никада не достиже јачину ширења у другом правцу.
- 3). Код кристала са неједнаким осам и ширење је неједнако у правцу тих оса.
- 4). Јачина ширења не стоји ни у каквом односу са величином оса.
- 5). Изоморфна се тела не шире подједнако.

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

Спировођење и расирострањење топлоте у кристалима изучавао је *Сенармон* и дошао је до ових резултата :

1). Код кристала тесералне системе топлота се шири подједнако у свима правцима. Изотермичка површина је кугла.

2). У кристалима ромбодричне и квадратне системе има једна оса, по којој је моћ спроводна у своме максимуму или минимуму једнака у свима управним на ову и изотермичка површина јесте елипсоид револуције.

3). Код орторомбичких кристала та је површина елипсоид са трима неједнаким осама, које се поклапају са осама кристала.

4). Код клиноромбичних је такав исти елипсоид, чија се само једна оса поклапа са једном осом кристала.

5). У последњој системи ни једна се оса таквог елипсоида не поклапа са кристалном.

d. Тврдоћа. Тежа

Хаји је разликовао четири степена тврдоће : 1) минерали који парају кварц ; 2) минерали који парају стакло ; 3) минерали који парају калцит ; 4) минерали мекши од калцита.

Мос је разликовао десет степена тврдоће између талка и дијаманта. Његова се скала тврдоће и данас налази у свима мануалима минералогije.

Франкенхајм је запазио (1829) разлику тврдоће у разним правцима на кристалној црвени и пронашао је правило да је тврдоћа једнака у једнаким правцима, а различна у различним, чиме се опет потврђује закон симетрије.

Поводом тврдоће *Кенгот* је уочио овакав интересантан однос код изоморфних фела са хомолошким саставом : тврдоћа је са односном специфичком тежином у правој а са атомском запремином у обратној сразмери; што је силније дејство кристалizacione снаге на атоме, то је збивенија њихова маса а они мањи. Силнија је кристалizaciona сила при образовању корунда из молекула алуминије, но при образовању хематина из оксида гвожђа; атоми киселина и алуминиума у молекулима корунда морају бити мањи од атома кисеоника и гвожђа у молекулима хематита, са којима се подударају по облику и групирању. Тиме се не потиरे изоморфизам обеју фела, него се, услед

контракције атома и увећане кристалizacione снаге повишује специфичка тежа, кохезија атома и тврдоћа.

За одређење специфичке теже минерала служила је у почетку *Николсонова вага*. Доцније су методе овог испитивања измењиване и дотериване, али су остале без великог значаја за минералогiju. Такве су поправке чинили : *Мајснер*, *Шиф*, *Дибоа* *Рајмонд* и т. д.

e. Електрицитет. Магнетизам

Понашање минерала спрам електрицитета изучавао је још *Хаји* на врло многим фелама. У његовој минералогiji описао је и неколико мањих електроскопа које је сам удеоио.

Према томе понашању електрине спрам минерала поделио је *Хаји* исте на четири групе : изолаторе, спроводнике, позитивно електричне и негативно електричне.

Пироелектрицитет проматрао је *Хаји* на ови осам фела: борацит, топаз, аксинит, турмалин, мезотип, пренит, каламин, сфен. Ову су особину доцније изучавали многи други минералози, а понајвише *Розе* и *Рис*.

Спировођење електрине у минералима такође су изучавали многи физичари и минералози, и поставили су за то више разних метода. *Видеман* и *Сенармон* чинили су покушаје на минералима, да сазнаду у каквом односу стоји начин спровођења електрине спрам структуре кристала. Ти су их покушаји довели до правила која се у главном подударају са правилима за спровођење топлоте у кристалима.

Магнетизам неких минерала, што садрже гвожђа и никла, био је одавно познат, али је у овоме веку примећен и на многим минералима, који ове елементе не садржавају. По магнетизму минерали су се поделили на *атракторне* и *ретракторне*. *Хаји* је умео опажати и најслабије појаве магнетизма. *Делес* је израдио једну штудију (1845) о поларном магнетизму минерала и стена. Он је дознао да полови магнетизма у једном кристалу не стоје ни у каквом правилном односу спрам кристалних оса; а моћ магнетизма појединих супстанција одређивао је количином ониљака, која се за исте држати може.

Фарадеј је пронашао *диаманетизам*, који је у почетку на мало минерала био примећен, а доцније је проучен на доста минерала. *Фарадеј* га је опажао на визмуту, амтимуону, сребру, бакру, злату, арсенику, волфраму, стипси, калциту; *Вер* га је видео на циркџу, арагониту, анхидриту, топазу и т. д.

(СВРШЕНЕ СЕ)

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

ПЛАТЕ НАСТАВНИКА ОСНОВНИХ ШКОЛА У СРБИЈИ

од 1896 - 1881 ГОДИНЕ

(СВРШЕТАК)

Напред смо показали, да је учитеља релативно мање преведено на нову плату него ли учитељака. Вредно је да видимо како је у овом погледу било у појединим окрузима.

О К Р У Г	УЧИТЕЉА ПРЕВЕДЕНО ЈЕ НА НОВУ ПЛАТУ			ОСТАЛО ЈЕ И ДАЉЕ НА СТА- РОЈ ПЛАТИ
	ПО ГОДИ- НАМА СЛУЖБЕ	ПО РЕЗУЛ- ТАТУ ОЦЕНЕ	У ОПШТЕ	
Алексиначки . . .	4	3	7	12
Београдски . . .	9	3	12	27
Ваљевски . . .	15	5	20	13
Врањски . . .	—	1	1	13
Јагодински . . .	8	8	16	15
Књажевачки . . .	5	2	7	4
Крагујевачки . . .	12	20	32	14
Крајински . . .	2	8	10	28
Крушевачки . . .	4	6	10	13
Нишки . . .	2	10	12	21
Пиротски . . .	—	5	5	21
Подрински . . .	5	7	12	2
Пожаревачки . . .	21	12	33	28
Руднички . . .	7	4	11	8
Смедеревски . . .	13	8	21	16
Топлички . . .	—	—	—	11
Ђупријски . . .	9	5	14	10
Ужички . . .	15	9	24	8
Црноречки . . .	4	3	7	16
Чачански . . .	5	12	17	9
Шабачки . . .	14	12	26	12
Варош Београд . . .	3	17	20	1
Србија . . .	157	160	317	302

Од једне стотине учитеља

У О К Р У Г У :	ПРЕВЕДЕНО ЈЕ НА НОВУ ПЛАТУ		ОСТАЛО ЈЕ НА СТАРОЈ ПЛАТИ
	ПО ГОДИНАМА СЛУЖБЕ	ПО СТАРОЈ КЛАСИ	
Подринском . . .	35.71	50.00	14.29
Ужичком . . .	46.87	28.13	25.00
Крагујевачком . . .	26.09	43.48	30.43
Шабачком . . .	36.84	31.58	31.58
Чачанском . . .	19.23	46.15	34.62
Књажевачком . . .	45.46	18.18	36.36
Ваљевском . . .	45.46	15.15	39.39
Ђупријском . . .	37.50	20.83	41.67
Рудничком . . .	36.84	21.05	42.11
Смедеревском . . .	35.14	21.62	43.24
Пожаревачком . . .	34.43	19.67	45.90
Јагодинском . . .	25.81	25.81	48.38
Крушевачком . . .	17.39	26.09	56.52

Алексиначком . . .	21.05	15.79	63.16
Нишком . . .	6.06	30.30	63.64
Београдском . . .	23.08	7.69	69.23
Црноречком . . .	17.39	13.04	69.57
Крајинском . . .	5.26	21.06	73.68
Пиротском . . .	—	19.23	80.77
Врањском . . .	—	7.14	92.86
Топличком . . .	—	—	100.00
У вар. Београду	14.29	80.95	4.76

По годинама службе вије преведен ни један учитељ у округу: пиротском, врањском и топличком. Таквих учитеља преведено је на нову плату највише у ужичком, а најмање у крајинском округу. Из овога се дакле види, да је заостало у плати, *без своје кривице*, највише учитеља у ужичком округу. Овоме округу најближи су окрузи књажевачки и ваљевски.

Учитеља, који су преведени на нову плату према класи, у којој их је закон затекао, било је највише у Београду и у подринском округу, а најмање у врањском и београдском округу. У округу топличком није преведен на нову плату ни један учитељ, јер су тамо били учитељи или без оцена или су у резултату имали недовољну оцену.

Интересна је односна размера између учитеља и учитељака, у погледу преведених на нову плату и заосталих на плати старој.

Та размера између учитеља и учитељака била је

У О К Р У Г У :	КОД ПРЕВЕДЕНИХ НА НОВУ ПЛАТУ	КОД ОСТАЛИХ НА СТАРОЈ ПЛАТИ
Алексиначком . . . као	100 : 68	100 : 119
Београдском . . . "	100 : 163	100 : 72
Ваљевском . . . "	100 : 144	100 : 28
Врањском . . . "	100 : 350	100 : 81
Јагодинском . . . "	100 : 83	100 : 115
Књажевачком . . . "	100 : 126	100 : 182
Крагујевачком . . . "	100 : 115	100 : 66
Крајинском . . . "	100 : 111	100 : 96
Крушевачком . . . "	100 : 99	100 : 101
Нишком . . . "	100 : 125	100 : 86
Пиротском . . . "	100 : 87	100 : 103
Подринском . . . "	100 : 83	100 : 200
Пожаревачком . . . "	100 : 95	100 : 106
Рудничком . . . "	100 : 86	100 : 119
Смедеревском . . . "	100 : 70	100 : 139
Топличком . . . "	— —	100 : 100
Ђупријском . . . као	100 : 114	100 : 80

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

Ужичком	100 : 67	100 : 200
Црноречком	100 : 164	100 : 71
Чачанском	100 : 61	100 : 173
Шабачком	100 : 93	100 : 115
У вароши Београду	100 : 74	100 : 622
У Србији	100 : 103	100 : 97

У главноме дакле преведено је на нову плату више учитељака, према разлика износи само 3 процента. За толико опет остало је на старој плати више учитеља.

У девет округа преведено је на нову плату више учитељака него учитеља. Разлика је највећа у врањском, а најмања у чачанском округу.

Интересне податке добијамо кад округе саставимо у пет области.

Узимамо у област:

1. *Шумадију*: Београдски, смедеревски, јагодински, крагујевачки и руднички округ;

2. *Источних округа*: Пожаревачки, крајински, црноречки, књажевачки, алексиначки и ћупријски округ;

3. *Западних округа*: Шабачки, ваљевски и подрински округ;

4. *Јужних округа*: Ужички, чачански и крушевачки округ; и у област

5. *Ослобођених округа*: Нишки, пиротски, врањски и топлички округ.

У следећем прегледу имамо број учитеља, који су преведени на нову плату, и који су остали на плати старој:

ОБЛАСТ	НА НОВУ ПЛАТУ ПРЕВЕДЕНО ЈЕ УЧИТЕЉА			ОСТАЛО ЈЕ НА СТАРОЈ ПЛАТИ
	ПО ГОДИНАМА СЛУЖБЕ	ПО РЕЗУЛТАТУ ОЦЕНА	У ОПШТЕ	
Шумадија	49	43	92	80
Источни окрузи	45	33	78	98
Западни окрузи	34	24	58	27
Јужни окрузи	24	27	51	30
Ослобођ. крајеви	2	16	18	66
Варош Београд	3	17	20	1

Од сто учитеља

У ОБЛАСТИ:	ПРЕВЕДЕНО ЈЕ НА ПЛАТУ		ОСТАЛО ЈЕ НА СТАРОЈ ПЛАТИ
	ПО ГОДИНАМА СЛУЖБЕ	ПО СТАРОЈ КЛАСИ	
Западних округа	40.00	28.24	31.76
Јужних округа	29.63	33.33	37.04
Шумадији	28.49	25.00	46.51
Источних округа	25.57	18.75	55.68
Ослобођених крајева	2.39	19.04	78.57
У вароши Београду	14.29	80.95	4.76

Кад размеру преведених на нову плату учитеља, поредимо са размером учитеља, који су остали на ста-

рој плати, онда налазимо, да је на сто првих било ових других у области:

Западних округа	47
Јужних округа	59
Шумадији	87
Источних округа	126
Ослобођених крајева	367
У вароши Београду	5

У опште преведено је на нову плату највише учитеља у Београду и у области западних округа, а најмање у ослобођеним крајевима и у окрузима источним.

О преведеним на нову плату учитељкама имамо овај преглед по областима:

ОБЛАСТ	УЧИТЕЉАКА ПРЕВЕДЕНО ЈЕ НА НОВУ ПЛАТУ			ОСТАЛО ЈЕ НА СТАРОЈ ПЛАТИ
	ПО ГОДИНАМА СЛУЖБЕ	ПО РЕЗУЛТАТУ ОЦЕНЕ	У ОПШТЕ	
Шумадија	19	8	27	22
Источни окрузи	35	16	51	56
Западни окрузи	11	9	0	7
Јужни окрузи	8	—	8	10
Ослобођ. крајеви	1	6	7	16
Варош Београд	6	13	19	8

Према томе од сто учитељака

У ОБЛАСТИ:	ПРЕВЕДЕНО ЈЕ НА НОВУ ПЛАТУ		ОСТАЛО ЈЕ НА СТАРОЈ ПЛАТИ
	ПО ГОДИНАМА СЛУЖБЕ	ПО СТАРОЈ КЛАСИ	
Западних округа	40.74	33.33	25.93
Шумадији	38.78	16.32	44.90
Источних округа	32.71	14.96	52.33
Јужних округа	44.44	—	55.56
Ослобођ. крајева	4.35	26.09	69.56
У вар. Београду	22.22	48.15	29.63

Најмање учитељака, које су остале на старој плати, било је у западним окрузима. И у самом Београду било је за 4 процената више таквих учитељака него ли у области западних округа.

На сто учитељака, које су остале у западним окрузима на старој плати, било је таквих учитељака у области:

Шумадији	173
Источних округа	202
Јужних округа	214
Ослобођених крајева	268
У вароши Београду	114

Кад за сваку област посебнице поредимо размеру преведених на нову плату учитељака с размером оних,

које су остале на старој плати, онда налазимо, да је на сто првих долазило од других, у области:

Западних округа	35
Шумадији	81
Источних округа	110
Јужних округа	125
Ослобођених крајева	229
У вароши Београду	42

Као што се види из ових размера, у западним окрузима остала је на старој плати само *једна трећина* од свију учитељака. Напротив у ослобођеним крајевима остало је на старој плати два пута толико учитељака, колико их је преведено на нову плату. Тако исто и у области јужних и источних округа остало је на старој плати више учитељака него што их је преведено на плату нову.

При међусобном поређењу учитеља и учитељака налазимо, да је била односна размера између једних и других и то:

У ОБЛАСТИ:	КОД ПРЕВЕДЕНИХ НА НОВУ ПЛАТУ	КОД ЗАСТАЛИХ НА СТАРОЈ ПЛАТИ
Шумадији	као 100 : 103	100 : 97
Источних округа	" 100 : 108	100 : 94
Западних округа	" 100 : 109	100 : 82
Јужних округа	" 100 : 71	100 : 147
Ослобођених крајева	" 100 : 142	100 : 89
У вароши Београду	" 100 : 74	100 : 62 :

Само у области јужних округа и у вароши Београду преведено је на нову плату релативно мање учитељака, у остале пак четири области било је више учитељака него ли учитеља.

Остаје да изложимо укупан број наставника по областима, односно преведених на нову плату и на плати старој заосталих.

ОБЛАСТ	НА НОВУ ПЛАТУ ПРЕВЕДЕНО ЈЕ НАСТАВНИКА			ОСТАО ЈЕ И ДАЉЕ НА СТА- РОЈ ПЛАТИ
	ПО ГОДИ- НАМА СЛУЖБЕ	ПО РЕЗУЛ- ТАТУ ОЦЕНА	У ОПШТЕ	
Шумадија	68	51	119	102
Источни окрузи	80	49	129	154
Западни окрузи	45	33	78	34
Јужни окрузи	32	27	59	40
Ослоб. крајеви	3	22	25	82
Варош Београд	9	30	39	9

Од сто наставника у опште

У ОБЛАСТИ:	ПРЕВЕДЕНО ЈЕ НА НОВУ ПЛАТУ		ОСТАЛО ЈЕ НА СТАРОЈ ПЛАТИ
	ПО ГОДИНАМА СЛУЖБЕ	ПО СТАРОЈ КЛАСИ	
Западних округа	40.18	29.46	30.36
Јужних округа	32.32	28.28	40.40

Шумадији	30.77	23.08	46.15
Источних округа	28.27	17.31	54.42
Ослобођених крајева	2.80	20.56	76.64
У вароши Београду	18.75	62.50	18.75

У ослобођеним крајевима заостало је на старој плати четири пута више наставника него у Београду.

Кад размере преведених на нову плату поредимо с размерама заосталих на старој плати, онда излази, да је на сто првих долазило ових других, у области:

Западних округа	44
Јужних округа	68
Шумадији	86
Источних округа	119
Ослобођених крајева	328
У вароши Београду	23

Најповољнију размеру налазимо у Београду и у западним окрузима; у источним окрузима и у ослобођеним крајевима размере су неповољне. У источним окрузима на оваку размеру утицале су *слабе и рђаве* оцене; у ослобођеним пак крајевима ово долази отуд, што је и тамо било доста слабих наставника а још више нових, који још никаквих оцена нису имали.

После овог великог покрета дошао је други мањи, као последица оне одредбе, коју налазимо у другој тачци члана 1. Закона о учитељским платама.

По тој тачци могао је бити постављен на плату по новом закону онај учитељ који је за све време учитељевања имао најмању оцену *добар* у општем резултату, или је кроз последње две године добио бар једну врло добру или одличну, а ни једну слабу или рђаву оцену. У ове пак две године да се рачуна као друга 1881. година после свршене ревизије.

Услед ове законске одредбе преведено је на нову плату, према добивеним оценама, свега 116 наставника, и то 82 учитеља и 34 учитељке.

Као што смо напред показали, остао је после 1. Маја 1881. године на старој плати 421 наставник, и то : 302 учитеља и 119 учитељака. Према томе преведено је на нову плату после свршене 1881. године ревизије од стотине заосталих на старој плати наставника њих 27.55, а посебице од сто

учитеља њих 27.15

учитељака „ 28.57

И овом приликом, преведено је на нову плату више учитељака него учитеља. Размера између учитеља и учитељака била је као 100:105.

На нову плату преведено је

ИЗ КЛАСЕ :	УЧИТЕЉА	УЧИТЕЉАКА	НАСТАВНИКА
друге	2	—	2
пете	1	—	1
шесте	5	—	5
седме	2	1	3
осме	18	1	19
девете	12	7	19
десете	30	9	39
привремене	12	16	28

Према томе остало је на старој плати, и то :

У КЛАСИ :	УЧИТЕЉА	УЧИТЕЉАКА	НАСТАВНИКА
Другој	1	—	1
Трећој	2	—	2
Четвртој	3	—	3
Петој	1	1	2
Шестој	6	2	8
Седмој	14	1	15
Осмој	37	3	40
Деветој	28	12	40
Десетој	61	25	86
Привременој	52	35	87
Заступника	15	6	21
Свега	220	85	305

Од преведених на нову плату наставника дошло је:

НА ПЛАТУ	УЧИТЕЉА	УЧИТЕЉАКА	НАСТАВНИКА
од 1850 динара	2	—	2
" 1300 "	6	—	6
" 1050 "	20	2	22
" 800 "	48	18	66
" 600 "	6	14	20

Привремених наставника преведено је 28.57 процената међу сталне учитеље с платом од 800 динара, а осталих 71.43 процената увршћено је опет међу привремене учитеље с платом од 600 динара.

Од сто унапређених

ДОШЛО ЈЕ НА ПЛАТУ :	УЧИТЕЉА	УЧИТЕЉАКА	НАСТАВНИКА
од 1850 динара	2.44	—	1.71
" 1300 "	7.32	—	5.17
" 1050 "	24.39	5.88	18.97
" 800 "	58.53	52.94	56.80
" 600 "	7.32	41.18	17.24

Изузимајући округ књажевачки, у свима је другим окрузима било учитеља, који су на нову плату преведени.

У следећем прегледу имамо број преведених на нову плату наставника, као и оних, који су на старој плати заостали.

О К Р У Г	Б Р О Ј					
	ПРЕВЕДЕНИХ НА НОВУ ПЛАТУ			ЗАОСТАЛИХ НА СТАРОЈ ПЛАТИ		
	УЧИТЕЉА	УЧИТЕЉАКА	НАСТАВНИКА	УЧИТЕЉА	УЧИТЕЉАКА	НАСТАВНИКА
Алексиначки	1	4	5	11	2	13
Београдски	6	2	8	21	3	24
Ваљевски	8	—	8	5	1	6
Врањски	5	—	5	8	3	11
Јагодински	3	3	6	12	1	13
Књажевачки	—	—	—	4	1	5
Крагујевачки	5	—	5	9	3	12
Крајински	2	2	4	26	15	41
Крушевачки	4	2	6	9	2	11
Нишки	10	2	12	11	4	15
Пиротски	7	—	7	14	5	19
Подрински	—	1	1	2	1	3
Пожаревачки	4	4	8	24	17	41
Руднички	3	—	3	5	1	6
Смедеревски	3	4	7	13	5	18
Топлички	1	—	1	10	2	12
Ђупријски	4	—	6	6	3	9
Ужички	5	1	6	3	2	5
Црноречки	3	2	5	13	4	17
Чачански	4	—	4	5	3	8
Шабачки	3	2	5	9	2	11
Варош Београд	1	3	4	—	5	5
Србија	82	34	116	220	85	305

Од сто наставника у опште.

У ОКРУГУ:	ПРЕВЕДЕНО ЈЕ НА НОВУ ПЛАТУ	ОСТАЛО ЈЕ НА СТАРОЈ ПЛАТИ
Алексиначком	27.78	72.22
Београдском	25.00	75.00
Ваљевском	57.14	42.86
Врањском	31.25	68.75
Јагодинском	31.58	68.42
Књажевачком	—	100.00
Крагујевачком	29.41	70.59
Крајинском	8.89	91.11
Крушевачком	35.29	64.71
Нишком	44.44	55.56
Пиротском	26.92	73.08
Подринском	25.00	75.00
Пожаревачком	16.33	83.67
Рудничком	33.23	66.67
Смедеревском	28.00	72.00
Топличком	7.69	92.31
Ђупријском	40.00	60.00
Ужичком	54.55	45.45
Црноречком	22.73	77.27
Чачанском	33.33	66.67
Шабачком	31.25	68.75
У вароши Београду	44.44	55.56
У Србији	27.55	72.45

Највише наставника преведено је на нову плату у ваљевском округу, а најмање у округу топличком.

Већи од главне средине проценат преведених на нову плату наставника, налазимо у тринаест округа и у вароши Београду; у седам округа тај проценат био је мањи.

По областима имамо овај преглед о преведеним на нову плату наставницима, после свршене ревизије у 1881. години :

ОБЛАСТ	Б Р О Ј					
	ПРЕВЕДЕНИХ НА НОВУ ПЛАТУ			ЗАСТАЛИХ НА СТАРОЈ ПЛАТИ		
	УЧИТЕЉА	УЧИТЕЉАКА	НАСТАВНИКА	УЧИТЕЉА	УЧИТЕЉАКА	НАСТАВНИКА
Шумадија	20	9	29	60	13	73
Источни окрузи	14	14	28	84	42	126
Западни окрузи	11	3	14	16	4	20
Јужни окрузи	13	3	16	17	7	24
Ослоб. крајеви	23	2	25	43	14	57
Варош Београд	1	3	4	—	5	5

Од сто наставника у опште

У ОБЛАСТИ :	ПРЕВЕДЕНО ЈЕ НА НОВУ ПЛАТУ	ОСТАЛО ЈЕ НА СТАРОЈ ПЛАТИ
Западних округа	41.18	58.82
Јужних округа	40.00	60.00
Ослобођених крајева	30.49	69.51
Шумадији	28.43	71.57
Источних округа	18.18	81.82
У вароши Београду	44.44	55.56

Кад западне округе, у којима је највише наставника преведено на нову плату, поредимо са осталим областима, онда налазимо, да је на сто преведених на нову плату наставника у области западних округа, долазило таквих наставника у области:

Јужних округа	97
Ослобођених крајева	76
Шумадији	69
Источних округа	44

Из овог поређења види се, да у области источних округа није на нову плату преведено ни у пола толико наставника, колико у области западних округа.

Интересне су размере посебице за учитеље и учитељаке.

Тако од сто учитеља

У ОБЛАСТИ :	ПРЕВЕДЕНО ЈЕ НА НОВУ ПЛАТУ	ОСТАЛО ЈЕ НА СТАРОЈ ПЛАТИ
Јужних округа	43.33	56.67
Западних округа	40.74	59.26
Ослобођених крајева	34.85	65.15

Шумадији	25.00	76.00
Источних округа	14.29	85.70
У вароши Београду	100.00	—
У Србији	27.15	72.85

Од сто учитељака

У ОБЛАСТИ :	ПРЕВЕДЕНО ЈЕ НА НОВУ ПЛАТУ	ОСТАЛО ЈЕ НА СТАРОЈ ПЛАТИ
Западних округа	42.86	57.14
Шумадији	40.91	59.09
Јужних округа	30.00	70.00
Источних округа	25.90	75.00
Ослобођених крајева	12.50	87.50
У вароши Београду	37.05	62.05
У Србији	28.57	71.43

У појединим областима налазимо велике разлике између размере учитеља и учитељака.

Кад те размере међу собом поредимо, онда видимо, да је на сто учитеља долазило учитељака

У ОБЛАСТИ :	ПРЕВЕДЕНИХ НА НОВУ ПЛАТУ	ЗАСТАЛИХ НА СТАРОЈ ПЛАТИ
Шумадији	164	79
Источних округа	175	87
Западних округа	105	96
Јужних округа	69	124
Ослобођених крајева	36	134
У вароши Београду	37	—
У Србији	105	98

У три области преведено је дакле на нову плату више учитељака него учитеља; а нарочито у области источних округа и у Шумадији тај вишак био је знатан.

Остаје да видимо још и треће коло наставника, који су преведени на нову плату после свршене ревизије 1882 године, јер су са добивеном тада *другом* оценом задобили право на плату по новом закону.

Том је приликом преведено на нову плату свега 69 наставника, и то 51 учитељ и 18 учитељака.

Од ових наставника било је

У КЛАСИ :	УЧИТЕЉА	УЧИТЕЉАКА	СВЕГА
Седмој	6	—	6
Осмој	20	—	20
Деветој	—	5	5
Десетој	19	8	27
Привременој	3	5	8
Заступника	3	—	3

На нову плату преведено је дакле од стотине

учитеља	њих	23.18
учитељака	„	21.18
наставника	„	22.60

Остало је пак на старој плати, и то :

У КЛАСИ :	УЧИТЕЉА	УЧИТЕЉАКА	СВЕГА
Другој	1	—	1
Трећој	2	—	2
Четвртој	3	—	3

Петој	1	1	2
Шестој	6	2	8
Седмој	8	1	9
Осмој	17	3	20
Деветој	28	7	35
Десетој	42	17	59
Привременој	49	30	79
Заступнике	12	6	18
Свега	169	67	236

Од стотине преведених на нову плату наставника, било је:

У КЛАСИ:	УЧИТЕЉА	УЧИТЕЉАКА	СВЕГА
Седмој	11.76	—	8.69
Осмој	39.22	—	28.99
Деветој	—	27.78	7.24
Десетој	37.26	44.44	39.13
Привременој	5.88	27.78	11.60
Заступнике	5.88	—	4.35
Свега	100.00	100.00	100.00

Из ових размера види се, да је највише наставника преведено на нову плату из десете и осме класе. Ово су скоро без изузетка нови наставници, питомци учитељске школе и богослови.

Од привремених наставника већина преведена је на плату од 600 динара, и они су дакле и даље остали као привремени, докле год не буду имали четири године службе учитељске.

Преведени на нову плату наставници, били су овако распоређени по окрузима :

О К Р У Г	Б Р О Ј					
	ПРЕВЕДЕНИХ НА НОВУ ПЛАТУ			ЗАСТАЛИХ НА СТАРОЈ ПЛАТИ		
	УЧИТЕЉА	УЧИТЕЉАКА	НАСТАВНИКА	УЧИТЕЉА	УЧИТЕЉАКА	НАСТАВНИКА
Алексиначки	1	—	1	10	2	12
Београдски	4	—	4	17	3	20
Ваљевски	2	—	2	3	1	4
Врањски	1	1	2	7	2	9
Јагодински	2	—	2	10	1	11
Књажевачки	—	—	—	4	1	5
Крагујевачки	5	—	5	4	3	7
Крајински	4	—	4	22	15	37
Крушевачки	2	2	4	7	—	7
Нишки	9	1	10	2	—	5
Пиротски	3	3	6	11	2	13
Подрински	—	—	—	2	1	3
Пожаревачки	4	3	7	20	14	34
Руднички	2	—	2	3	1	4
Смедеревски	2	3	5	11	2	13
Топлички	2	—	2	8	2	10
Ђупријски	3	1	4	—	2	5
Ужички	—	1	1	3	1	4
Црноречки	3	1	4	10	3	13
Чачански	1	1	2	4	2	6
Шабачки	1	1	2	8	1	9
Варош Београд	—	—	—	—	5	5
Србија	51	18	69	169	67	236

У три округа и у Београду није преведен на нову плату ни један учитељ, а у десет округа и у Београду ни једна учитељка.

Кад преведене на нову плату наставнике поредимо са заосталима на плати старој, онда налазимо, да је од стотине наставника

У ОКРУГУ:	ПРЕВЕДЕНО НА НОВУ ПЛАТУ	ОСТАЛО НА СТАРОЈ ПЛАТИ
Алексиначком	7.69	92.31
Београдском	16.67	83.33
Ваљевском	33.33	66.67
Врањском	18.18	81.82
Јагодинском	15.38	84.62
Књажевачком	—	100.00
Крагујевачком	41.67	58.33
Крајинском	9.76	90.24
Крушевачком	36.36	63.67
Нишком	66.67	33.33
Пиротском	31.58	68.42
Подринском	—	100.00
Пожаревачком	17.07	82.93
Рудничком	33.33	66.67
Смедеревском	27.78	72.22
Топличком	16.67	83.33
Ђупријском	44.44	55.56
Ужичком	20.00	80.00
Црноречком	23.53	76.47
Чачанском	25.00	75.00
Шабачком	18.18	81.82
У вароши Београду	—	100.00
У Србији	22.60	77.40

Из ових размера видимо, да је на нову плату преведено највише наставника у нишком, а најмање у алексиначком округу, без обзира на оне округе, у којима су сви наставници остали на старој плати.

Мању размеру од средње размере преведених на нову плату наставника имамо у девет округа, а у десет та је размера била већа.

По областима имамо овај преглед за треће коло преведених на нову плату наставника

О Б Л А С Т	Б Р О Ј					
	ПРЕВЕДЕНИХ НА НОВУ ПЛАТУ			ЗАСТАЛИХ НА СТАРОЈ ПЛАТИ		
	УЧИТЕЉА	УЧИТЕЉАКА	НАСТАВНИКА	УЧИТЕЉА	УЧИТЕЉАКА	НАСТАВНИКА
Шумадија	15	3	18	45	10	55
Источни окрузи	15	5	20	69	37	106
Западни окрузи	3	1	4	13	3	16
Јужни окрузи	3	4	7	14	3	17
Ослоб. крајеви	15	5	20	28	9	37
Варош Београд	—	—	—	—	5	5

Према овим апсолутним бројевима, од сто наставника у опште

У ОБЛАСТИ :	ПРЕВЕДЕНО ЈЕ НА НОВУ ПЛАТУ	ОСТАЛО ЈЕ НА СТАРОЈ ПЛАТИ
Ослобођених крајева	35.09	64.91
Јужних округа	29.17	70.83
Шумадији	24.66	75.34
Западних округа	20.00	80.00
Источних округа	15.87	84.13
У вароши Београду	—	100.00

У ослобођеним крајевима преведено је дакле највише наставника на нову плату, тако, да је у овом погледу била односна размера између ових крајева и области :

Јужних округа	као	100 : 83
Шумадије	"	100 : 70
Западних округа	"	100 : 57
Источних округа	"	100 : 45

Знатне су разлике између учитеља и учитељака у размерама преведених на нову плату.

Тако од сто учитеља

У ОБЛАСТИ :	ПРЕВЕДЕНО ЈЕ НА НОВУ ПЛАТУ	ОСТАЛО ЈЕ НА СТАРОЈ ПЛАТИ
Ослобођених крајева	34.88	65.12
Шумадији	25.00	75.00
Западних округа	18.75	81.25
Источних округа	17.86	82.14
Јужних округа	17.65	82.35
У вароши Београду	—	—
У Србији	23.18	76.82

Напротив од сто учитељака

У ОБЛАСТИ :	ПРЕВЕДЕНО ЈЕ НА НОВУ ПЛАТУ	ОСТАЛО ЈЕ НА СТАРОЈ ПЛАТИ
Јужних округа	57.14	42.86
Ослобођених крајева	35.71	64.29
Западних округа	25.00	75.00
Шумадији	23.08	76.92
Источних округа	11.90	88.10
У вароши Београду	—	—
У Србији	21.18	78.82

На сто учитеља долазило је, према овим размерама, учитељака

У ОБЛАСТИ :	ПРЕВЕДЕНИХ НА НОВУ ПЛАТУ	ЗАОСТАЛИХ НА СТАРОЈ ПЛАТИ
Јужних округа	324	52
Западних округа	133	92
Ослобођених крајева	102	99
Шумадији	92	103
Источних округа	67	107
У Србији	91	103

Из свега до сад наведеног види се, да је услед закона о учитељским платама преведено на нову плату, и то :

	УЧИТЕЉА	УЧИТЕЉАКА	НАСТАВНИКА
1. Маја 1881. године	317	132	449
после ревизије 1881. г.	82	34	116
" " 1882. "	51	18	69
Свега	450	184	634

Од стотине наставника, које је закон у служби затекао или који су доцније на старој плати заостали, преведено је на нову плату, и то :

	УЧИТЕЉА	УЧИТЕЉАКА	НАСТАВНИКА
1. Маја 1881. године	51.21	52.59	51.61
после ревизије 1881. г.	27.15	28.17	27.55
" " 1882. "	23.18	21.18	22.60
У опште	72.70	73.31	72.87

На сто преведених на нову плату учитеља долазило је учитељака :

1. Маја 1881. године	103
после ревизије 1881. године	105
" " 1882. "	91
У опште	101

По окрузима имамо овај преглед о броју наставника, који су преведени на нову плату :

О К Р У Г	НАСТАВНИКА ПРЕВЕДЕНО ЈЕ НА НОВУ ПЛАТУ			ОСТАЛО ЈЕ НА СТАРОЈ ПЛАТИ	
	1. МАЈА 1881 г.	ПОСЛЕ РЕВИЗИЈЕ			
		1881 г.	1882 г.		СВЕГА
Алексиначки	9	5	1	15	12
Београдски	17	8	4	29	20
Ваљевски	28	8	2	38	4
Врањски	2	5	2	9	9
Јагодински	19	6	2	27	11
Књажевачки	11	—	—	11	5
Крагујевачки	44	5	5	54	7
Крајински	17	4	4	25	37
Крушевачки	15	6	4	23	7
Нишки	17	12	10	39	5
Пиротски	6	7	6	19	13
Подрински	17	1	—	18	3
Пожаревачки	55	8	7	70	34
Руднички	12	3	2	17	4
Смедеревски	27	7	5	39	13
Топлички	—	1	2	3	10
Ђупријски	24	6	4	34	5
Ужички	27	6	1	34	4
Црноречки	13	5	4	22	13
Чачански	19	4	2	25	6
Шабачки	33	5	2	40	9
Варош Београд	39	4	—	43	5
Србија	449	116	69	634	236

Кад број преведених на нову плату наставника поредимо с бројем заосталих на старој плати, онда налазимо, да је до сад од сто наставника

У ОКРУГУ :	ПРЕВЕДЕНО НА НОВУ ПЛАТУ	ОСТАЛО ЈОШ НА СТАРОЈ ПЛАТИ
Ваљевском	90.48	9.52
Ужичком	89.47	10.53
Нишком	88.64	11.36
Крагујевачком	88.53	11.47
Ђупријском	87.18	12.82
Подринском	85.71	14.29
Шабачком	81.63	18.37
Рудничком	80.95	19.05
Чачанском	80.65	19.35
Крушевачком	76.67	23.33
Смедеревском	75.00	25.00
Јагодинском	71.05	21.95
Књажевачком	68.75	31.25
Пожаревачком	67.31	32.69
Црноречком	62.86	37.14
Београдском	59.18	40.82
Пиротском	59.38	40.62
Алексиначком	55.56	44.44
Врањском	50.00	50.00
Крајинском	40.32	59.68
Топличком	23.08	76.92
У вароши Београду	89.58	10.42
У Србији	72.87	27.13

До сад је дакле у једанаест округа и у вароши Београду преведено на нову плату више наставника него што главна средина показује. У деветнаест округа има више од половине наставника плату по новом закону, а само у два округа више је од половине наставника, који су још на старој плати заостали.

Интересни су ови подаци, кад их изведемо по областима; и то прво за све наставнике у опште, а затим посебице за учитеље и учитељке.

ОБЛАСТ	НАСТАВНИКА ПРЕВЕДЕНО ЈЕ НА НОВУ ПЛАТУ			ОСТАЛО ЈЕ НА СТАРОЈ ПЛАТИ	
	1. МАЈА 1881 г.	ПОСЛЕ РЕВИ- ЗИЈЕ			
		'88 г.	1882 г.		
Шумадија	119	29	18	166	55
Источни окрузи	129	28	20	177	106
Западни окрузи	78	14	4	96	16
Јужни окрузи	59	16	7	82	17
Ослобођени крајеви	25	25	20	70	37
Варош Београд	39	4	—	43	5

Према овим апсолутним бројевима, од сто наставника

У ОБЛАСТИ :	ПРЕВЕДЕНО ЈЕ НА НОВУ ПЛАТУ	ОСТАЛО ЈЕ НА СТАРОЈ ПЛАТИ
Западних округа	85.71	14.29
Јужних округа	82.83	17.17
Шумадији	75.11	24.89
Ослобођених крајева	65.42	34.58
Источних округа	62.54	37.46
У вароши Београду	89.58	10.42

Кад област западних округа, у којој је до сад највише наставника преведено на нову плату, поредимо са осталим областима, онда видимо, да је на сто преведених на нову плату наставника у тој области, било таквих наставника, у области:

Јужних округа	97
Шумадији	88
Ослобођених крајева	76
Источних округа	73
У вароши Београду	104

О преведеним на нову плату учитељима и учитељкама имамо овај преглед :

ОБЛАСТ	НА НОВУ ПЛАТУ ПРЕВЕДЕНО ЈЕ				ОСТАЛО ЈЕ НА СТАРОЈ ПЛАТИ
	1. МАЈА 1881 г.	ПОСЛЕ РЕВИ- ЗИЈЕ		СВЕГА	
		'88 г.	1882 г.		
У Ч И Т Е Љ А					
Шумадија	92	20	15	127	45
Источни окрузи	78	14	15	107	69
Западни окрузи	58	11	3	72	13
Јужни окрузи	51	13	3	67	14
Ослобођени крајеви	18	23	15	56	28
Варош Београд	20	1	—	21	
Србија	317	82	51	450	169
У Ч И Т Е Љ А К А					
Шумадија	27	9	3	39	10
Источни окрузи	51	14	5	70	37
Западни окрузи	20	3	1	24	3
Јужни окрузи	8	3	4	15	3
Ослобођени крајеви	7	2	5	14	9
Варош Београд	19	3	—	22	5
Србија	132	34	18	184	67

Од сто учитеља

У ОБЛАСТИ :	ПРЕВЕДЕНО ЈЕ НА НОВУ ПЛАТУ	ОСТАЛО ЈЕ НА СТАРОЈ ПЛАТИ
Западних округа	84.71	15.29
Јужних округа	82.72	17.28
Шумадији	73.84	26.16
Ослобођених крајева	66.67	33.33
Источних округа	60.80	39.20
У вароши Београду	100.00	—
У Србији	72.70	27.30

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

Напротив од сто учитељака

У ОБЛАСТИ:	ПРЕВЕДЕНО ЈЕ НА	ОСТАЛО ЈЕ НА
	НОВУ ПЛАТУ	СТАРОЈ ПЛАТИ
Западних округа	88.89	11.11
Јужних округа	83.33	16.67
Шумадији	79.60	20.40
Источних округа	65.42	34.58
Ослобођених крајева	60.87	39.13
У вароши Београду	81.50	18.50
У Србији	73.31	26.69

Овде је интересан подједнаки ред, којим иду области с погледом на преведене на нову плату учитеље и учитељке

Кад горње размере међу собом поредимо, онда налазимо, да је на сто преведених на нову плату учитеља долазило у области:

Шумадији	108 учитељака
Источних округа	107 "
Западних округа	105 "
Јужних округа	101 учитељка
Ослобођених крајева	91 "
У вароши Београду	82 учитељке
У Србији	101 учитељка.

Из овога поређења види се дакле, да је само у ослобођеним крајевима и у Београду преведено на нову плату мање учитељака него ли учитеља, а у остале четири области учитељке су у већини.

Сва овде изложена поређења ми смо чинили са оним бројем наставника, који су се затекли у служби кад је *Закон о учитељским платама* у живот ступио. Према броју преведених до сад на нову плату наставника, ми смо извели колико их је остало на старој плати.

Међу тим данас тих наставника нема у служби 236, колико би по нашем рачуну требало да буде, већ само 124, дакле једва половина. Друга половина оставила је службу учитељску, и то неки су од наставника помрли, неки су стављени у стање мира или су отпуштени, а много их је оставило службу својевољно.

Од наставника, који се данас још налазе на старој плати, имаде

У КЛАСИ:	УЧИТЕЉА	УЧИТЕЉАКА	СВЕГА
Трећој	1	—	1
Четвртој	1	—	1
Петој	1	1	2
Шестој	3	1	4
Седмој	4	1	5
Осмој	10	3	13
Деветој	14	1	15
Десетој	22	10	32
Привремених	20	9	29
Заступника	21	1	22
Свега	97	27	124

Покрај ових има данас

С ПЛАТОМ ОД	УЧИТЕЉА	УЧИТЕЉАКА	НАСТАВНИКА
1850 динара	21	—	21
1550 "	33	4	37
1300 "	97	12	109
1050 "	147	61	208
800 "	176	126	302
600 "	82	37	119
Свега	556	240	796

Имамо дакле данас у основним школама 653 учитеља 267 учитељака у мушким и женским школама свега 920 наставника и то:

Од стотине било је

	УЧИТЕЉА	УЧИТЕЉАКА	СВЕГА
на старој плати	78.23	21.77	100.00
на новој плати	69.85	30.15	100.00
у опште	70.98	29.02	100.00

На новој плати има данас више учитељака него ли на плати старој.

Кад наставнике са старом и новом платом међу собом поредимо, ми налазимо, да је од стотине

	БИЛО НА ПЛАТИ	СТАРОЈ	НОВОЈ
учитеља	14.85	86.15	
учитељака	10.11	89.80	
у опште	13.48	86.52	

Како је у овом погледу било у појединим окрузима, види се из следећег прегледа:

О К Р У Г	Б Р О Ј				
	УЧИТЕЉА	УЧИТЕЉАКА	НАСТАВНИКА	НАСТАВНИКА НА ПЛАТИ	
				НОВОЈ	СТАРОЈ
Алексиначки	18	8	26	21	5
Београдски	39	8	47	35	12
Ваљевски	33	10	43	42	1
Врањски	14	7	21	17	4
Јагодински	31	8	39	34	5
Књажевачки	11	4	15	12	3
Крагујевачки	48	14	62	60	2
Крајински	43	20	63	46	17
Крушевачки	27	7	34	32	2
Нишки	40	18	58	54	4
Пиротски	28	8	36	29	7
Подрински	15	7	22	20	2
Пожаревачки	70	42	112	88	24
Руднички	18	1	19	17	2
Смедеревски	42	14	56	49	7
Топлички	12	4	16	12	4
Ђуријски	22	20	42	39	3
Ужички	29	8	37	36	1
Црноречки	26	10	36	29	7
Чачански	26	6	32	30	2
Шабачки	41	13	54	45	9
Варош Београд	20	30	50	49	1
Србија	653	267	920	796	124

Размера учитеља и учитељака у појединим окрузима врло је неједнака. Тако износио је

У ОКРУГУ:	ПРОЦЕНАТ	
	УЧИТЕЉА	УЧИТЕЉАКА
Ђупријском	52.38	47.62
Пожаревачком	62.50	37.50
Врањском	66.67	33.33
Подринском	68.18	31.82
Крајинском	68.25	31.75
Нишком	68.97	31.03
Алексиначком	69.23	30.77
Црноречком	72.22	27.78
Књажевачком	73.33	26.67
Топличком	75.00	25.00
Смедеревском	75.00	25.00
Шабачком	75.93	24.07
Ваљевском	76.74	23.26
Крагујевачком	77.42	22.58
Пиротском	77.78	22.22
Ужичком	78.38	21.62
Крушевачком	79.41	20.59
Јагодинском	79.50	20.50
Чачанском	81.25	18.75
Београдском	82.98	17.02
У вароши Београду	40.00	60.00
У Србији	70.98	29.20

У вароши Београду и у ђупријском округу има релативно највише учитељака, а у београдском округу најмање.

У округу ђупријском било је за 30 процената више учитељака, него ли у београдском округу.

Кад округе саставимо у области, онда разлике између појединих области нису тако велике, као што их налазимо између појединих округа. Та је разлика у пола мања.

Тако износи

У ОБЛАСТИ:	ПРОЦЕНАТ	
	УЧИТЕЉА	УЧИТЕЉАКА
Источних округа	64.63	35.37
Ослобођених крајева	71.76	28.24
Западних округа	74.79	25.21
Јужних округа	79.61	20.39
Шумадији	79.82	20.18

Данас имамо на старој плати сразмерно мало наставника, и као што се види из следећег прегледа, у неким их окрузима има врло мало.

Од сто наставника има их

У ОКРУГУ:	НА ПЛАТИ	
	НОВОЈ	СТАРОЈ
Ваљевском	97.67	2.33
Ужичком	97.30	2.70
Крагујевачком	96.77	3.23

Крушевачком	94.12	5.88
Чачанском	93.75	6.25
Нишком	93.10	6.90
Ђупријском	92.86	7.14
Подринском	90.90	9.10
Рудничком	89.47	10.53
Смедеревском	87.50	12.50
Јагодинском	87.18	12.82
Шабачком	83.33	16.67
Врањском	80.90	19.10
Алексиначком	80.77	19.23
Пиротском	80.56	19.44
Црноречком	80.56	19.44
Књажевачком	80.00	20.00
Пожаревачком	78.57	21.43
Топличком	75.00	25.00
Београдском	74.47	25.53
Крајинском	74.02	26.98
У вароши Београду	98.00	2.00
У Србији	86.52	13.48

Округ крајински има *једанаест пута* више наставника на старој плати него ли округ ваљевски. У десет округа проценат наставника, који су још на старој плати заостали, већи је него што главна средина показује.

И овде је разлика између највећег и најмањег процента много мања, кад округе саставимо у области.

Од сто наставника има их

У ОБЛАСТИ:	НА ПЛАТИ	
	НОВОЈ	СТАРОЈ
Јужних округа	95.15	4.85
Западних округа	89.91	10.09
Шумадији	87.45	12.55
Ослобођених крајева	85.50	14.50
Источних округа	79.93	20.07

Према томе дакле у области источних округа на старој је плати само *четири пута* више наставника него ли у јужним окрузима.

Превођење на нову плату извршено је потпуно. Сви наставници, који су још на старој плати заостали, могу бити преведени на нову плату тек онда пошто испуне услове члана 6. закона о учитељским платама.

После свршене ревизије, на крају 1884. школске године, преводиће се на нову плату ови наставници, а тада ће добити повишицу, која буде на реду, и они наставници, који су 1. Маја 1881. године преведени на нову плату.

Тиме ће се знатно повисити буџет на плату наставника основних школа. Сад већ према стању које је данас, износи издатак за наставнике основних школа, који су

на старој плати	78.773 динара
„ новој плати	769.300 „
Свега	848.073 „

Ако узмемо, да ће од оних наставника, који 1. Маја су 1881. године преведени на нову плату, само њих 400 добити повишицу од 250 динара после ревизије 1884. године, то ће се буџет учитељских плата за 1885. рачунску годину увећати са 90.000 динара. А кад се

још узме у обзир то, да ће се број наставника морати увећати, према закону о основним школама, то је вероватно, да ће за 1886. годину требати већ *један милион* динара на плате учитељске, и према периодичком увећавању плате учитељске, тај ће издатак ићи постепено све у напред.

Ђог, С. Јовановић.

О ФИЗИЧКОМ САСТАВУ СУНЦА

ОД ФЕЈ-А

(НАСТАВАК)

II

Сад ћу да наведем модерна открића почев од Арага. Она се могу овако распоредити: 1-во физичко изучавање пегâ, светлих места и опште површине фотосфере; 2-го, ротацијоно кретање; 3-ће, појави споља на фотосфери, посматрани за време тоталног помрачења.

Појаве, које се виде за кратко време трајања тоталног помрачења, зајиста су веома интересантне. Мерења која је предузео Ери (Airy) у Шпанији, приликом помрачења 18. Јула 1860. године, по једном новом плану, и врло подесне фотографске операције Де ла Риа, Сечија (Secchi) и Агилара (Aguilar), потресли су мњење оних, који су, као и ја сам, у овим појављенима гледали само субјективне појаве. И доиста помрачења могу да нам открију неке ствари које се збивају споља на фотосфери, и које ми не можемо да видимо ни у којој другој прилици. Али само с тим не дознајемо ништа о самој фотосфери, која је главна цел ове студије. Но варам се; ти детаљи што се збивају споља на фотосфери доказали су да пеге не зависе од облака. Најпре се говорило о протуберансама: то су планине; затим: то су облаци. И онда је природно да се вратимо хипотези Галилеј-евој, па да испитимо да ли нема неке везе између пегâ и облака. Зато су се потрудили многи астрономи, те пре сваког помрачења, посматрају оне пеге, које би се, услед ротације, приближиле ивици колута сунчевог у тренутку помрачења, а после помрачења брижљиво су вребали појављене пегâ у случају, када ће се облаци, гледани с леве стране помрачења, морати доцније да пројектују на сунчев колут. Шта се добило од свију тих истраживања? Добио се сасвим негативан резултат. Успело се толико, да се констатује, да нема никакве подударности између облака и пегâ. А то се могло лако предвидети, јер протуберансе, или ако хо-

ћете реците светли облаци при помрачењу, појављују се индиферентно по свима регијонима сунчевог колута, како на полима тако и на екватору, док, напротив, пеге се појављују само у двама, врло узаним, зонама, и никад се не виде у поларним крајевима. А то су, као што видите, две сасвим различне појаве.

Друкчије је са испитивањима чињеним на пегâма и на ротацији: ова испитивања иду директно ка циљу, јер се она односе на саму фотосферу; појаве, које та испитивања обухватају, сто пута су посматране и проучаване, те су с тога сасвим ослобођене од сваке илзузије; та испитивања, дакле, дају резоновању чврсту основу, на којој се може безбрижно зидати; она нас воде другоме чему а не негацији.

Прво ћу да покажем важност открића Шваба (Schwabe) о периодичности пегâ, којих често понављање представља врло карактеристичне максимуме и минимуме у интервалима од 5—6 година. Ова је појава учинила те Сунце увршћују у ред оних звезда које се периодички мењају. Размештај пегâ на сунчаном колуту зависи од ове периодичности, јер изгледа да се тај размештај знатно поремети у време минимума, и тај је поремећај Карингтон (Carrington) у самој ствари и посматрао 1856. године.

Тачно изучавање пегâ показало је да оне имају тенденцију да образују продужене групе у правцу парадела, које описују. Изоловане пеге показују понекад знаке кретања у округ око најпрвџег дела мирнога језера; али ово лагано окретање у округ, које је пронашао Рев. Девис (Rew. Dawes), показује врло малу сличност са вијугањем циклона или са трубама земским.

Због малог простора само ћу да поменем гомилу детаља о образовању и нестајању пегâ, њине промене у спољњем изгледу које су често врло напрасне, појаву светлосних млазева, који образују као неке

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

WWW.UNILIB.RS

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

бриљантне мостове с једног краја великих пегâ на други, који су мостови готови да се сруше, затим интересантну структуру (склоп) полусенака и њњих зупчастих уреза и т. д. Сви ови појави доказују, посредно или непосредно, истину, коју сам ја још одмах у почетку хтео да изабавим из области претпоставака које владају.

Што се тиче светлих места, чија је веза са пегâма одавна позната, врло брижљива посматрања Девисова и Сечијева, заједно са стереоскопским опитима де Ла Риа, потврдила су, да се ове неравности (т. ј. светла места) не разликују од старог дела сунчаног колуца само тиме што немају пора, или што немају мрежаст изглед, чије тавне, а понекад и црне пруге дају светлим деловима изглед лишћа врбе, изглед непрекиданих пруга или изглед издуљеног зрна, него се разликују још и узвишенијим нивџом, где се држе над општим нивџом фотосфериним. За оне који мисле да је фотосфера течна, доста је тешко да појме, како могу да се образују и још да се непрестано држе таласи на висини од 100 миља и више, све на једном месту у течном океану.

Испитујући покушаје чињене на опсерваторији Кевској (Kew), где је, има више од 20 година, у велико организовано фотографско посматрање сунца, Стеварт је приметио да се светла места свагда налазе лево од пегâ: у 185 пегâ, које прате светла места, само њих 6 пегâ чине изузетак и њима одговарајућа светла места леже десно од њих; 25 пегâ имале су своја одговарајућа светла места са обадве стране, а 158 имале су своја одговарајућа светла места лево од себе. Ротацијоно кретање, гледано са земље, и које иде у правцу с лева на десно, чини, према примедби Стевартовој, те светла места изостају иза пегâ.

Шакорнак (Chacornac) је чинио посматрања по истом предмету на париској опсерваторији, и на основу тих посматрања, он је формулисао резултат тих посматрања овако: „пеге, које су размештене у групама „паралелним екватору, сукцесивно се поплављују светлим местима иза њих тако, да прва пегâ у правцу „ротације ишчезне најпосле, а то је у исти мах и она „пегâ, чије је језгро најдрње и најправилније.“

Што се тиче саме фотосфере, чију сам општу структуру напред само напоменуо, она све једнако занима све посматраче, а постајање пегâ на њој изгледа као особити случај.

Сад пређимо на трећу тачку испитивања, т. ј. на ротацију. Сваки зна да су стари астрономи узалуд тражили за читава 2 века да тачно одреде време трајања ротације сунчеве. Пошто су се већ тако сустали, најпосле се Делаамбер (Delambre) изјасни, да није вредно трошити више труда на та испитивања. Оне

нагле промене у изгледу, којима су пеге изложене, приписивали су непрестаном сударању. А то је било погрешно. Ложије (Laugier) је показао 1841. године да свака пегâ даје, тако рећи, различну вредност ротацији. Вредности, добијене за трајање ротације посматрањем 29 пегâ, јесу врло различне, схватив их у границама од 24 и 26 дана, и он је потврдио такође, да ове велике разлике, које превазилазе несигурност мерења, зависе од битности саме појаве. Кретања својствена пегâма представљају у осталом карактер озвачен једновременошћу, и ако правац њијог кретања није могао бити одређен. Ови неочекивани резултати прокрчише нов пут, али су ти резултати могли бити потпуни тек пошто се више година посветило искључиво тим посматрањима, и то помоћу методе, не беш толико прецизне, колико подесне за око. Овом се послу одао Карингтон има већ неколико година; он је прикупио 529⁰ потпуних позиција сунчаних пегâ са безбројним потребним пртежима да би боље руководно дискусију. Рачун ове гомиле посматрања показао је да се угаона брзина ротације креће од једне пеге до друге са ширином и то варира непрекидно и сасвим правилно, а то се може видети из овог прегледа, у коме ми је знатна симетрија појава односно екватора, дозволила да скупим у само једну средњу серију резултате, који су добијени посебице за сваку хемисферу.

ШИРИНА ХЕЛЈОЦЕН- ТРИЧНА	ДНЕВНО КРЕТАЊЕ	ЗАКЉУЧЕНА РОТАЦИЈА	КРЕТАЊЕ У ШИРИНУ	ТЕЖИНА
0 ⁰	861'	25.09	-6'	1 јужна хемисфера
1	847	25.50	0	2 „ „
2	834	25.90	+9	2 „ „
3	857	25.20	-1	13 ср. дна изм. обе хемисф.
4	867	24.91	0	9 „ „ „ „
5	881	24.52	+6	6 „ „ „ „
6	862	25.06	-2	19 северна хемисфера
7	862	25.06	-1	69 средина изм. обе хемисф.
8	860	25.12	+1	109 „ „ „ „
9	862	25.06	-1	56 „ „ „ „
10	854	25.29	0	44 „ „ „ „
11	756	25.23	0	56 „ „ „ „
12	854	25.29	-1	115 „ „ „ „
13	849	25.44	-2	26 „ „ „ „
14	847	25.50	-1	58 „ „ „ „
15	847	25.50	+1	68 „ „ „ „
16	846	25.53	+1	26 „ „ „ „
17	841	22.68	0	47 „ „ „ „
18	845	25.56	0	51 „ „ „ „
19	839	25.74	0	65 „ „ „ „
20	840	25.71	+2	69 „ „ „ „
21	835	25.87	+2	61 „ „ „ „
22	838	25.78	0	105 „ „ „ „

23	832	25.96	+1	41	средина изм. обе хемисф.
24	832	25.96	+3	37	« « » «
25	832	25.96	+3	31	« « « «
26	828	26.09	-1	60	« « « «
27	818	26.41	+1	22	« « « «
28	820	26.34	+5	43	« « « «
29	816	26.47	+2	40	« « « «
30	824	26.21	+2	24	« « « «
31	830	26.02	+5	15	северна хемисфера
32	810	26.67	-3	4	средина изм. обе хемисф.
33	817	26.44	+1	6	« « « «
34	807	26.77	+1	27	« » « «
35	«	«	«	«	« « « « »
36	801	26.97	-6	2	јужна хемисфера
37	786	27.52	-17	2	северна »
45	759	28.46	-8	2	јужна »
50	787	27.45	+11	1	северна »

За обадве хемисфере (северну и јужну) знак «+» означава кретање ка полима, а знак «-» кретање ка екватору.

Карингтон (Carrington), само да би извео континуитет ових резултата, гледао је да доведе у везу углаона кретања помоћу емпиричке формуле,

$$\text{дневно кретање} = 865' - 165' \sin \frac{7}{4} l.$$

Трећи нам ступац открива још један главни факт. Померања пега у ширину, т. ј. померања у правцу управном на дневно кретање, јесу врло малена и готово се могу сравнити са погрешкама које чинимо при посматрању. На Сунцу, дакле, нема оних великих ваздушних струја, које на нашој земљи струје од полова на екватору, које просецају изнад чврсте површине континената или течне површине мора. То је баш она примедба, коју сам ја још у првом делу учинио на мишљење Ј. Хершелово; та се иста примедба може учинити и на мишљење Кирховљево. А дојиста облаци или вијори могу ићи у правцу супротном ротацији са брзином од 2000 миља за дан (око 35° ширине) само тако, ако долазе од полова ка екватору са брзином, која се може сравнити са брзином њиховог лонгитудиналног кретања. Дакле, ако посматрања чињена у врло малим размацима, у њиним минималним остацима, доказују какво приметно кретање пошав од 15-ог степена, то би ово кретање бивало од екватора ка полима, а то ће рећи у правцу савршено супротном горњим хипотезама.

Ја држим да сад имам разлога да одмах кажем, да наука, прикупив те закључке, треба да одбаци претпоставке и да покуша да све објасни рационалним начином.

Рад тога, пре свега, потражимо полазну тачку.

Наше се Сунце не одликује ничим од осталих многих звезда у васељени које сијају својом сопственом светлошћу (и оне се зову сунца); астрономи радо

воде да је наше Сунце звезда средње величине, светлости готово беле са једва приметном периферичном променљивошћу. Ми имамо, дакле, пред нама један, за нас без сваке сумње, огроман феномен, али је тај феномен општи и врло прост и обичан у звезданој васељени. Тај појав дозвољава, дакле, да пођемо од најпростије и најопштије идеје, која се потпуно може да примени на сва сунца (звезде које сијају својом сопственом светлошћу), а *та ће идеја бити*, само ако се не погрешу у формули, *сукцесивно сједињавање материје у грдне гомиле, услед привлачења материјала примитивно расејаног по простору васељеном.*

Одатле изводимо два непосредна закључка: 1-во трошење огромне количине живе силе, коју опет замењује развијање огромне количине топлоте; 2-го рушење бржег или споријег ротационог кретања целе масе. Израчунавање топлоте, која се на тај начин развила при образовању Сунца, чинио је Хелмхолц (Helmholtz) помоћу разних претпоставака, које су врло вероватне и близу истине, односно бројних елемената овога питања: ово истраживање показује да се може да ухвати рачун о времену од много милијона година, док међутим хемијске радње не би произвеле толико топлоте, колико се данас троши, ни за половину историјске перифере (а то је за 3000 година).¹⁾

Ова унутрашња топлота, кад је говор о тако огромним масама, много надмашује температуру, на којој почињу да се развијају хемијске радње; али лађење ће у овој маси од гасова и различних пара помешаних обележити сукцесивне фазе, које ми хоћемо да испитујемо. Кад би директна спроводљивост играла само као неку неодређену улогу, онда би, услед овог лађења морала наскоро наступити стабилна равнотежа између сукцесивних слојева, због унутарњих кретања, слично равнотежи у нашој атмосфери, у којој премештање из једнога слоја у други бива једино услед дејства спољних узрока, који овде не постоје. Дакле, ма каква била температура те хомогене гасне масе, опет њена емисијона моћ мора да је сувише слаба, сва њена зрачења морају бити по површини, јер сваки слој има моћ апсорбовања специјално за оне зраке, које су одаслали од себе слојеви што су испод њих. Пошто је моћ пренашања те гасне масе врло слаба, то ће се равнотежа целе те масе само врло лагано мењати, и, док не буду наступиле нове околности, не види се одкуд може ова маса да емитује толику грдну количину топлоте, која као да не постаје ни мања ни слабија од толико векова. Ево како ја о томе резонујем.

¹⁾ Thompson, On the age of the Sun's heat, Macmillan's Magazine march. 1862.

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

Истина је да температура по површини Сунца ни из далека није тако висока као унутрашња топлота опште дисоцијације, о којој мало час говорисмо. Из Нјуљеових мерења данашњег интензитета сунчевог зрачења Томсон изводи, да је емитована топлота (коју Сунце од себе одашиље) само за 15 до 45 пута већа од температуре која се развија у казанима наших ло-комотива. И онда и температура на површини сунчевој не превазилази тако огромно температуру коју ми умемо да произведемо у нашим лабораторијама, и која је довољна да произведе дисоцијацију многих тела,¹⁾ али којој се не цдоају тако лако најчвршћа сложена тела. Сравнивање сунчеве светлости са нај-јачом светлошћу коју ми можемо вештачки да про-изведемо, поткрепљује овај закључак.

Отуда следује, да, ако дејство молекуларних и атом-ских сила кохезије и афинитета ишчезава у унутарњој маси, онда оно почиње да се јавља на површини; и у овој смеси најразличнијих гасних елемената ове силе произвешће убрзања (пресипитације) (Хершел), облаке (Вилзон) од делића који нису гасовити, а ти облаци могу да се доведу до белогa усијања, о чему нам

толико примера дају наши светли пламенови.¹⁾ На скоро, ови делићи доспеће, услед тежине, до нижих слојева, где ће затећи температуру дисоцијације, а њих ће у слојевима на површини да замене гасне масе, које се пењу нависше, са којима ће најпосле то исто бити. Тако ће се, дакле, општа равнотежа покварити само у правцу вертикалном услед непрестане измене делића у унутрашњости са делићима на спољ-ној површини, што би било немогућно у претходећој фази, а пошто је унутрашња маса која је на тај на-чин доведена у додир са спољашњом, огромна, то је увиђавно, да емисија (одашиљање) на површини, цр-пећи топлоту непрестано из пространог резервоара централне топлоте, образује једну веома дуготрајну и врло постојану фазу. Еле, образовање фотосфере, која је привидна граница Сунца, јесте просто после-дица лађења, и, као полазна тачка, примењује се на све сличне звезде (а то су сунца), и тај исти фено-мен мора да постоји или да је постојао за све звезде које сијају својом сопственом светлошћу (сунца).

(СВРШИТЕ СЕ).

КАРАКТЕРНЕ СЛИКЕ ИЗ ОПШТЕ ИСТОРИЈЕ

(ПО А. В. ГРУВЕ-У)

(НАСТАВАК)

П А С И Р Ц И

1. Нин и Семирамида.

Веома плодна земља међу рекама Еуфратом и Тигром примамила је много људи, те су се у њу на-станили. Али они нису могли ту сви заједно остати. У светом писму прича се, да су почели зидати једну велику варош са кулом једном до неба. Но Бог им побрка језике и варош доби име *Вавилон*, а то значи: *збрка, забуна*.

Један храбар војвода освоји Вавилон и околне земље. Кад се из рата вратио кући са богатим пле-ном, хтео је да има престоницу, која би његовом јунаштву доликвала. За то изабра једну малу ва-рошицу на Тигру, и натера многе хиљада заробље-ника, те сазидаше тако велику варош око које се морало путовати 24 сахата. Она је тако велика била,

као што прича пророк Јона, да је у њој било 120000 саме деце, која су била тако мала, да нису умела разликовати које им је лева а које десна рука. А колики ли је онда био број одраслих? Сама та ва-рош била је као читаво царство. Од те превелике вароши није сад ништа остало, осем један брежуљак и једно село, под именом *Нинија*.

Доцније *Нин* зарати на Бактријане, освоји ва-рош *Бактру* и тамо се ожени. Ево како се прича о томе. Жена Нинова звала се *Семирамида*. Она је била кћи једне богиње, која је после рођења тави. Али њој су голубови доносили храну и загре-освали је својим крилима. Ова чудновата жена била је удата за једнога војводу, јер ју је он у шуми нашао. Кад је Нин освајао Бактру, Семирамида му је показала начин како ће је освојити. Пошто је

¹⁾ Ја узимам овај израз и одговарајућу мисао из радова Н. Сент-Клер-Девилја (М. Н. Sainte-Claire-Deville) о спонтаном распа-дању тела на вишим температурама.

¹⁾ Дејство хемијско у некој гасној смеси може се произвести на 2 начина: лађењем, ако је смеша на температури дисоцијације, и топлотом (загревањем), ако је смеша на обичној температури.

Нин помоћу Семирамиде отео варош, он је њу узео себи за жену, јер је врло лепа била. Њен први муж убио се од жалости.

По смрти Ниновој владала је Семирамида као намесница његовога сина Нинија. Она намисли, да постане славнија него и њен муж. Као што је њен муж сазидао Ниниву, тако и она сазида велику варош *Вавилон*. Она је у њему подигла тако лепе и тако велике грађевине, да се то данас чисто веровати не може. Варош је изгледала четвороугална, и имала је 14 сахата у наоколо. Зид око вароши био је врло висок и широк. На свакој страни зида било је по 25 гвоздених капија. Посред вароши текла је река Еуфрат, а на обема обалама беше висок зид. На средини беше мост широк 30 стопа са две лепе палате на сваком крају. Свака палата горе на врху имала је терасе и на њима најлепше баште, које су са мирисним цвећем и лешим дрветима изгледале као да лебде у ваздуху. Те баште назвате су *Семирамидине баште ни на небу ни на земљи*, и сматрате су као седмо чудо на свету. На источној страни моста подизаше се до облака *Велусова кула*. На врх куле био је украшен храм бога сунца Велуса. Са звоника тога храма видео се наоколо цео предео. Звоник је имао 600 ст. у висину.

Али Семирамида није само у Вавилону, већ је свуда где год је стигла, подизала велике и чудне грађевине. Као што је свога мужа претекла у великим грађевинама, тако исто превазишла га је и у војничким делима. Са једном војском продрла је она у Азију и покорила народе, који дотле не беху покорени. Асирско царство распростре се од средњег мора до реке Инда и од Црног до Арапског мора. Само један народ на истоку, беше независан од Асирије, а то су Индијанци. Краљица Семирамида крену се тамо са големом војском. Већ беше прешла преко реке Инда, кад наиђе на голему индијску војску од које се јако пренаде. Пред индијском војском беху слонове, који су на својим леђима носили читаве гомиле војника, а својим њушкама и реповима растеривали су све што пред њих изађе. Од самог погледа слонova поплашише се коњи. Семирамида заповеди да се одере по велики број бивола, па њихове коже навуче на камиле и вештачки их удеси тако да су изгледале као слонове. У први

мах Индијанци се поплашише. Али кад дознаше за краљичино лукавство, ослободише се и нападоше јуначки на њену војску. Асирска војска отпоче бегати и много их изгибе. Семирамида се избави лукавством и са једном гомилицом врати се посрамљена у своју земљу.

На скоро за тим диже се буна у њеном народу. Баш тада, кад су јој о буни јавили, седела је и плела своју косу. Она скочи одмах и улете са расплетеном косом у побуњене људе. Чим побуњеници угледаше краљицу, одмах се умирише. За спомен овога догађаја направљена је њена статуа (слика), која показује како је улетела међу побуњенике.

Кад је осетила да ће скоро умрети, предала је престо *Нинију*. Један пут се украде између људи и пређе међу богове. Као што прича казује, она је у облику голуба отишла на небо.

Наследник Семирамидин *Нинијас* владао је врло рђаво. Он се обично затварао са својим женама у свој двор, а људи су га ретко виђали. О народу се није ништа бринуо. Дела оваког владоца не вреди описивати. Последњи и најневаљалији асирски владар био је *Сарданапал*.

2. Сарданапал (885 пр. Хр.) и Арбак

Сарданапал је био најрђавији од свију краљева пре њега. Његово име служило је само на поругу краљевске власти. За свој народ није се бринуо нимало. Овај тешки посао предао је другима. Он је само затварао се у град са својим женама, играо се с њима и веселио се, а по некад је прео памук. Кистио се, руменио и белио као жене, а често је облачио и женске хаљине. У овом женском оделу затече га једном *Арбак*, намесник од Мидије. Кад је отишао од краља, причао је то својим војницима, па се договори са још двојицом војвода и заклезе се да устану против тако неваљаног краља. Као је Сарданапал о томе сазнао, он се затвори у свој дворца. Али виђаше да ни ту није сигуран. Он се одважи да започне битку са побуњеницима. Како се они не беху сви искупили заједно, то он удари на једну гомилицу и растера је. За тим се врати и даваше гозбе једну за другом.

Кад Арбак сазнаде, он изненада удари на краљев стан. Краљ побеже и затвори се у варош Ни-

ниву. На његову несрећу изли се река Тигар и разруши један део зида од вароши. Тада Арбак нападе на краља, који се не могаше одбранити, већ сам запали свој двор и изгоре са својим женама и благом. Тада се, после смрти Сарданапалове, распаде велико асирско царство.

Ш Ф И Н И Ч А Н И

1.

Најстарији и најславнији трговачки народ у старом веку били су Финичани. У старом завету, у првој књизи Мојсеовој, назива се *Сидон*, главна финичанска варош, најстарији син Ханаана. Ханаан зову Јевреји целу обалу Средиземног мора од Мале Азије до Египта, а ова јеврејска реч значи: „земља трговачког народа.“

Земљица ова била је узана морска обала, од Средиземног мора. У ширину је имала једва 10 сахата, а у дужину до 50 сахата. Од остале Азије одвајале су високе *Ливанске* горе. Земља је била каменита и неплодна и с тога није била zgodна ни за неговање стоке ни за обрађивање. Тако су Финичани морали отпочети ловити рибу по мору, и то им је у почетку било све богатство.

Риболов упознаде људе са морем и са опасностима на њему. Спроћу њихове земље лежало је велико острво *Кипар*, и они су почели правити лађе и прелазити тамо. Али Кипар већ беше насељен, и Финичани, као странци, који се за непријатеље сматрају, не хтеше излазити на суво. Најпосле силом и лукавством излазили су на суво, нашли су шта им је требало, опљачкали, па се враћали натраг. То пловљење пробуди у људима дух, и начини их вештим и лукавим. Финичани почешће одлажаху на Кипар и кад приметеше да су становници острва простаци и незналице, и да много цене које какве ситне ствари, односили су их тамо и промењивали за друге ствари. Али и пљачкање нису заборавили и кад су год могли одводили су са собом и саме људе, па су их после као робове продавали. Тако су они добијали са Кипра разне ствари и после их носили на разне стране и продавали их. Мало по мало па најпосле Финичани овладаше острвом Кипром. Кад се у тој земљи намножи број становника, онда се одвајала по једна гомила и пресељавала се на Кипар. Тако пресељење

из своје земље једне гомиле људи у другу област (земљу) зове се **колонија**.

Финичани су имали велику добит од рудокопа на острву Кипру, а то их је побудило да оснују више колонија. Тако Финичани отпловише даље на лено острво Крит (Крету), по том око мале Азије до на мореуз Дарданеле, који одваја Европу од Азије. Даље они прођоше кроз ову мореузину и опловише обале Црног мора. Свуда су поред обала подизали тврде зграде, и утврђивали обалу, где су после смештали своје лађе и своје еспаце. Финичани су опловили и Грчку и њихова мора. Грци у Малој Азији одали су се и сами морепловству и узимали су Финичане за своје учитеље.

По том су Финичани пловили даље на северну обалу Африке. Ту на самој обали, према острву Сицилији, подигли су они славну колонију *Картагену*. Картагена је доцније постала врло силна држава. Одатле су пловили трговци у Сицилију, подизали су и тамо вароши, и узели под своју власт велики део острва. На послетку отпловише они још даље до Херкулесових стубова*), (мореузине Гибралтара), које су стари сматрали као крај света. Они изађоше у Шпанију, и ту су у почетку нашли тако много сребра, да су све своје рађевине од дрвета, камена и бакра тамо односили и давали их за сребро. И саме оне лангере на лађама правили су од сребра. Најславнија њихова колонија у Шпанији била је *Таргезис*.

Али то не беше довољно за трговце као што су Финичани. Они се упутише даље на британска острва. Ту нађоше нов метал *цинк*, и по томе и земљу назваше цинска острва. Пошто су више пута ишли на британска острва, кренуше се даље на обале Немачке. Ту нађоше сјајни њилибар, који су Грци назвали *електрон*. Кад су ово провидно тело однели у земље око средиземног мора, сматрали су га тамо као најскупоценији накит, и ценили су га више него злато. Као год што сада међу у прстење дијаманат, исто су тако тада метали њилибар.

Они су сваком народу носили што му се највише допадало. Да не би и други народ путовао у те земље, куд они иду, они су причали о своме путу

*) Названо тако по имену најстаријег и најславнијег грчког јунака Херкулеса.

WWW.UNILIB.RS
У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А
Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

читава чуда. Тако на прилику они су причали, да је у Херкулесовим стубовима море тако густо као пихтије и да се мора кроз огњено море проћи. Ако и преко тога причања пође нека туђа лађа, они јој покажу наонако пут, те негде наседне на песак или залута.

Финичани су водили трговину и на суву и путовали су на север, исток и југ. Они су из Јерменије, на северу од Финикије, доносили гвожђе и челик, коње и робове. Са истока из Вавилоније и Персије платно, а може бити, и свилу. Из јужних плодних земаља зелени и мирисе и т. д. Све ово није било довољно за Финичане. Они отпутоваше на приморје аранског залива. Тамо нађоше на обали великог полуострва Арабије ону смолу и оне биљке које су сви народи на жртву приносили. Тако исто нашли су тамо много злата и слонових костију, из којих су изрезивали разне ствари. Кад се сазнало, да трговци долазе у Арабију, онда су из најудаљенијих крајева доносили еспане на размену. Нарочито су доносили са острва Цејлона пауне, мајмуне и цимет. Финичани су држали, да се то доноси из унутрашњости Арабије.

2.

Срећом Финичани су наишли на више открића, којима су се умели обогатити и увећати трговину. Они су пронашли стакло и пурпурну боју. Тако исто они су први изумели прести и ткати вуну. Још се држи да су они први изумели азбуку.

Прича се да су финичански трговци носили шалитру на лађама и близу Сидона извезли се на обалу једне реке. На обали реке било је доста шљунка. Они су хтели овде да зготове јело, али нису имали великог камена, да изнад ватре наместе котао. С тога узеше из лађе големе комаде шалитре, метуше их на песак и озго метуше казан. Шалитра се у жару растопи, помеша се са пепелом и зажареним песком. Кад се пламен угасио, изненађени трговци угледаше стакласту масу. Тако је пронађено стакло. Али онда га нису ни зашта друго умели употребити, осем за накит и за украс. Прозоре нису умели правити, а тако ни судове. Њихови судови били су од земље, чаше су правили од метала, а тако исто и огледала. Са стаклом су китили таване и дуваре својих соба. Одатле је прешла вештина прављења стакла у Египат. У Египту су већ научили

вешто правити разне ствари од стакла. Римљани су добијали своје стакло из Египта. Једна стаклена чаша, у оно време, била је скупља него златна.

О проналаску пурпурне боје овако се прича: Један финичански чобанин чувао је своје стадо поред морске обале. Његово псето ждерало је морске пужиче и враћало се своме господару са врло црвеном њушком. Овај мислећи да му је псето рањено обриса му крв са једним вуненим клупчетом. Тада је тек виде да псето није рањено, а на вуни је остала најлепша црвена боја. Кад је то пастир испричао, онда су за ту боју сазнали трговци. На скоро је пурпур тако чувен и тако скуп постао, да су га само краљеви и врло богати људи носити могли.

Но овај народић изнашао је још много друго којешта. Тако на прилику њему се насигурно приписује да је пронашао вештину рачунања. Трговцима је рачунање веома потребно. Колико су Финичани били вешти у зидању, показује Соломонов храм у Јерусалиму, који су зидали финичански мајстори, које му је његов пријатељ краљ Хирам послао.

3.

Својом великом трговином и саобраћајем са свима земљама, Финичани су постали најбогатији и најимућнији народ на целој свету. „Њихови трговци су кнезови, њихови дућани су најдивнији у земљи“, вели пророк Исаија. Њихова сирота земљица постала је као каква најлепша банта. Свака четири сахата била је по једна главна варош са уређеним путевима и мајурима до друге вароши. И такав живот беше свуда! Човек је могао видети како овде лепршају једрила, тамо чергћу точкови, онамо лунају чекићи, све живи и креће се, све тргује. По вароши и обалама врвили су људи на све стране. Финикија беше пијаца целога света.

Тако богатство и сила примами ратоборне народе. Њихову брзу пропаст предсказали су им пророци Језекил и Исаија овим речима: „Ридајте (Кукајте) лађе Тарсиске, јер је раскопан ваш град! Руку своју подиже Господ на море и задрма царства; Господ је заповедио за Финикију да се раскопају градови њени. Ти грабљиви Сидоне, не ликуј више, и твоје тврђаве, о Тиру, разрушиће се!“

Било је око 600 год. пре Христа кад је на Финикију напао вавилонски цар *Небукадне*. Он освоји

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

Сидон лако, али је *Тир* држао у опсади тринаест година, јер се становници не дадоше лако покорити. И кад га је најпосле освојио, нашао је празну варош, јер су становници покупили сву своју имовину и побегли на једно оближње острво. Овде се подиже одмах нов *Тир*, онако исто богат и леп као и стари, и он постаде светска трговачка варош. Тако је остало до 333 год., док није *Александар Велики*, краљ македонски, ударио на Финикију.

Тирци послаше Александру новаца и хране и отказаше му улазак у варош. То расрди гордога краља и он намисли силом у варош ући. Варош је лежала за 15 минута од обале и била је ограђена јаким зидом. Александар заповеди да се у мору подиже насип од две стопе ширине, а за то употреби развалине старог Тира. Са чуђењем и ужасом гледаху Тирци како се насип примиче све ближе њиховој вароши. Готово беше довршен, кад једна силна бура поквари велики део тога насипа. Александар се од тога не застраши. Са удвојеним напрезањем започет је рад на ново. Једна флота бранила је македонске раднике од нападаја Финичана. Нарочито су гњурачи тајно кроз воду пловили и раднике нападали. Насип је већ био до острва направљен. Сад започе права опсада вароши и Македонци су тако нападали, да су на скоро зид порушили. По том Александрови војници навалише у варош, али су се Тирци бранили тако вешто и тако храбро, да су они морали узмаћи. Она места на зиду што су била порушена, Тирци брзо поправише, и кад се на ново започе бој, они су на непријатеље сипали усијан пек. Александар већ намераваше да се врати натраг. Али он покуша још последњи пут да нападне и заповеди да флота опколи варош и да напада са свију страна. Но може бити да и сад варош не би освојио, да му не помогне једна луда сујеверица Тираца. Они су мислили да је њихов бог напустио Тир и клонуше духом. Тако Александар продре у варош коју је седам месеци освајао. Он је био тако љут, што су се бранили, да је њих две хиљаде разапео на крет, а 30 000 продао у ропство. После тога Тир је на ново озидан, али сва трговина пређе у нову варош *Александрију*, коју је Александар подигао на западном ушћу Нила.

IV ИНДИЈАНЦИ

1. Земља и влада

Међу најстарије народе долазе Индијанци. Њихова је земља Индија, која лежи на југу Азије. Са севера Индије дижу се највише планине на свету, које се зову: *Хималајске горе*. На југу је Индијско море, на западу Персијски залив, а на истоку бенгалски залив. Просецају је веома лепе реке као: *Инд*, *Ганг* и др. Нема скоро ни једне земље на свету, која се у сваком изобиљу може равнати са Индијом.

Време је свакад, и лети и зими, и у пролеће и у јесен благо. То се каже, да је клима врло блага. Само што клима није свуда једнака. Негде је врло топла, негде блага, а негде опет бива по некад онтрија. Земља је веома богата и веома плодна. Нема ни једне земље у којој рађају тако различни плодови, као у Индији. По целој свету разноси се из Индије пиринач, памук, лан, чивит, шафран, шећерна трска и т. д. Са животињама је такође веома богата. Овако блага клима и плодовитост земље чини те су становници доста лењи и мирни. Радо се покоравају својим господарима, а и онима, који их нападају. У питомих пределима, где је клима блага, људи су увек лењи, троми и нерадни, на тако је било и у Индији.

Индија се делила на више држава. Свака је имала свога поглавара, који се називао *раџа* (краљ, цар). Раџе су управљале својим народом по својој вољи. Плодовитост и богатство земље, у којој има доста руда, као злата, сребра и драгог камења, намамљивала је друге владаре да нападају на Индију. Знаменита је војна краљица асирске Семирамиде. Она је напала на Индију са големом војском. Али Индијанци је потуку помоћу слонова. Овај рат познат је већ из приче о краљици Семирамиди. Знатније је ратовање Александра Великог, македонског краља. Он се кренуо са својом војском у Индију. Многе индијске поглавице покорише му се. Али кад је прешао реку Хифазис, дочека га са војском краљ Пор. Једне ноћи, кад је севало, пуцало и падала киша, Александар прегази реку и растера војску краља Поре, и њега самог зароби. Но пошто се уверио, да не може држати у покорности Индијанце, он пусти Пору, и поврати му сву његову краљевину. Ту је Александар подигао споменике за знак докле је долазио, па се после вратио натраг.

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

WWW.UNILIB.RS

Но осем ових ратова нападали су на Индију многи народи и отимали многе земље. Пре 24 године Индијом су завладали Енглези. Енглеска краљица, зове се и „индијска царица.“ Енглези имају велике користи из богате Индије.

2. Касте (редови)

Још од најстаријих времена Индијанци су се делили на касте (редове). Таквих каста било је пет. Прва каста били су Брамини, или свештеници. Они су били најсилнији и у свему се одликовали од осталих каста. Они су сами проповедали да су они створени из мозга њиховог бога Браме. За то они и служе богу Брами и не морају ништа друго радити. Нису били дужни давати држави данак нити ништа друго. Они су само смели учити и читати свете књиге, а нико други. Они су могли свакога казнити или проклетити, и за то им се сваки покуравао. Они нису смели никоме показивати што год из светих књига, нити су се смели с киме мешати. Али грехове су могли опраштати. Само ономе ко увреди Брамина, не може се никако грех опростити. Брамини су, као год и у Египту свештеници, били и лекари. Они су највише лечили молитвом, а нису знали онако лекарство као у Египту.

Друга каста били су војници (кшатрије.) За њих су свештеници проповедали, да су створени из груди бога Браме, и да им је посао, да бране своју домовину. Они су били најближе Браминима и њихов закон вели: „обе касте треба да буду једна с другом, јер једна без друге не може бити.“ Из војничке касте бирани су владари. Али и сами владари морали су слушати Брамине, а они су опет помагали владарима да их народ слуша и обожава. Владар је могао и умрети од глади, али није смео ударити порез на Брамина, нити допустити да неки од њих гладује. Војници су као и Брамини ослобођени од рада.

Трећа каста били су трговци и занатлије. Они су морали радити и за себе и за оне прве две касте. Њих Брамини нису баш сасвим презирали, али се нису смели с њима мешати. Веома је била презрена четврта каста у којој су били сељаци. Њих су рачували као просте слуге и робље, које је дужно радити и издржавати Брамине и војнике. Несретни

ови људи нису смели ни погледати Брамина, а камо ли с њим говорити. О петој кисти не треба ни говорити. Она је мање вредила него животиње. Ето тако је био подељен индијски народ. С тога у Индији није могла напредовати ни наука, ни вештина, ни земљорадња. Трговина није ни због тога напредовала, што ни један Индијанац није смео излазити изван своје земље. И код њих, као и у Египту, није се могло прећи из касте у касту. Ко се родио Брамин, тај је остајао Брамин, а коме су родитељи били занатлије, морао је и он бити занатлија и т. д. Још је био један несрећни обичај, поред свију несрећа, а тај је, да су жене спаљивали после мужевље смрти.

3. В е р а

Свете књиге индијске зову се Веде и има их четири (Риг, Јагуст, Саман и Атарван). У тим светим књигама казује се да има три главна бога: Огна, Индра и Сурија. Веде не допуштају клањати се људима ни иконама, нити ичему што се да видети. Оне налажу љубав према свима људима, па и према непријатељима. Казују да се три пут на дан ваља молити богу и то јутром, на подне и вечером. Жртве се приносе у плодовима и цвећу. Веде чак не допуштају да се народ дели на касте. Веде су веома старе књиге.

Доцније су Брамини друкчије тумачили Веде. Она три божанства добили су друкчија имена. Главни бог био је Брама. Он је створио цео свет и све што је на свету. Други бог био је Вишну. Вишну је бог, који све што је створено одржава. За њега веле Индијанци да је врло много пута примао на себе човечији облик и силазио на земљу. Трећи главни бог био је Шива. Он је бог зла, и с тога он руши све што је створено. Сва три ова бога чине индијску Свету Тројицу, (Тримурти). Осем ове Св. Тројице имају још врло много богова. Шта више поштовали су и неке животиње као свете. Реку Ганг, као Египћани Нил, држали су Индијанци за светињу. Они су веровали да душа после смрти иде у животињу и то ако је човек био добар у добру, а ако је био рђав у рђаву животињу. То се зове сеоба душе. Веровали су у судбину. То значи, да се човеку при рођењу одређује шта ће бити и какав ће

бити. То верују и Турци, па је то веровање и нама остало од Турака.

Дакле оваку су веру Брамини проповедали Индијанцима. Овака вера никад не снажи људе, већ их увек убија и умртвљује. С тога није ни чудо, што Индијанци нису ништа изнашли, као Финичани, нити су учинили каква добра људству. Против браминске вере устао је Буда.

4. Буда (Арда Чиди)

Буди је право име Арда Чиди, а Буда је прозват за то, што та реч значи у Ведама (које су писане санскритом) разум. Он се родио у богатству и био је син једног владара. До двадесет девет година живео је врло раскошно. Имао је више својих жена. На један пут остави он раскошан живот и започео мислити о свету, о вери и уређењу индијском. Највише му се не допадале подела људи на касте. У том размишљању постаде му живот досадан. Кад је један пут видео једну лешину на спалишту, он остави све своје жене и све богатство и направи се просјак. Говори се да је ишао у покрову што га је скинуо са једне робиње. Преденуо је и своје име и назвао се Готама, а тако се назива онај који убија своја осећања. После четири месеца свога пропове-

дања, имао је пет ученика, а после годину дана хиљаду и двеста.

Буда је проповедао да има нека виша сила, која је ово све створила, и наређивао је да се та сила поштује. Признавао је и другима проповедао да је Св. Тројица: прошлост, садашњост и будућност. На сликама из тога времена прошлост је скрштених руку, а садашњост и будућност са опруженом десном руком, што значи, да оне раде. Даље је Буда прогласио да су сви људи једнаки међу собом. То је већ учинило, те су Брамини почели страшно викали на оне, који исповедају Будину веру. За кога су год дознали, да се држи Будине науке, протеривали су га из Индије. И тако се Будина вера није могла утврдити у Индији, али су је примили други народи. Данас на земљи има највише људи, који верују у његову науку.

Буда је умро у осамдесетој години свога живота. После смрти на осам дана спаљено му је тело. Његова је наука још пре његове смрти била јако распрострањена. Доцније се ширила све више и више.

Депа Будина штампана су под именом „усмене поуке“. У тим усменим поукама налазе се његове проповеди и оне су св. писмо за оне, који у њега верују. Његова се наука зове *будизам*.

(НАСТАВИТЕ СЕ)

С УЧИТЕЉСКИХ ПРЕДАВАЊА У НЕГОТИВУ

I

ИЗ СРПСКОГ ЈЕЗИКА

5.

ПРИПОВЕДАЊЕ

ПРЕДАВАЛА

ЈЕМИСАВЕТА ДЕНИЋКА

УЧИТЕЉКА

9. Септембра 1882. год.

У III РАЗРЕДУ ОСНОВНЕ МУШКЕ ШКОЛЕ У НЕГОТИВУ

У једној земљи, која је са свим близу наше земље, десило се пре неколико година ово што ћу вам сад причати.

Подалеко од села, на једном друму, била је једна механа. У тој механи живео је механџија са својом женом и децом.

Међу децом био му је најстарији син, који је живео врло неуредно. Често је он дању одлазио од куће, тумарао овамо и онамо, и доцкан се кући враћао. Више пута, кад је тако задоцнио, није смео да буди оца и матер, него је полако ушао кроз прозор у ма коју собу, где су обично путници, који би заостали, ноћивали.

Један пут дође један путник у вече у механу и како је било ружно време, он не смеде да иде даље, него науми ту да ноћи. Тај путник имао је доста новаца код себе. То је видео механџија па му зине срце на туђе паре. Одмах се зговори са сво-

јом женом, да убију путника, кад он оде да спава и кад добро заспи.

Путник вечера нешто мало и попије само једну чашу вина. Њему се некако није допадао овај механиција, па је у себи наумио да буде на опрезу и и да не спава никако.

Кад је отишао да спава, он затвори врата за собом и забрави их. Узме нешто новаца и метне их под главу, а остало не хтеде vadити, него задржи код себе. У кревету је дуго лежао све једнако будан.

Проштивање I одсека.

Кад је било тако око 11 сати ноћу, и кад се у целој механицији није чуло живе душе, на један пут стаде неко око прозора да шушкара. Путник се поплаши, па одмах скочи из кревета и завуче се доле под кревет. Не потраја дуго, кад наједан пут прозор се отвори и унутра уђе неко. Кад уђе, он затвори прозор. Путник ћуташе испод кревета и слушаше шта онај човек ради.

Учини му се као да се онај што је ушао свлачи и изува. Не потраја дуго, а онај што је ушао кроз прозор свали се у кревет и леже да спава. Још мало па стаде хркати; дакле беше заспао као мртав. Путник све једнако ћуташе испод кревета и мишљаше шта ће сад да ради. На један пут отворише се она врата која је он забравио, и унутра уђе неко. Неко остаде на прагу, а онај што је ушао стаде се полако по помрчини примичати кревету на коме је путник спавао, но на коме сада не спаваше он већ онај што је ушао кроз прозор.

Онај што је ушао на врата стаде пинати по кревету и кад напица човека који спаваше, он млатну нечим, као да беше сикиром, а онај сиромаш само дрекну и не чу се жив више.

На један пут подури нешто с кревета и путнику који беше испод кревета стадоше капати млаке капље по рукама. То беше крв од онога што је лежао у кревету.

Путник све једнако ћуташе, и сав дркташе.

После тога уђе и онај што стајаше на прагу и обоје узеше човека с кревета и изнесоше на поље.

Чим они изиђоше, путник се извуче испод кревета и како су врата стајала отворена, он изиђе полако из механе на друм и стане бежати право у село. Кад дође у село, стане код једне куће, про-

буди људе и запита их, где седи кмет сеоски. Кад му они кажу, он се упути право кући кметовој и кад тамо дође, он пробуди кмета. Кмет га запита: шта хоће, а он му исприча све како је заноћио у механицији и т. д., како је онде где је он хтео да спава убијен један човек, и како би по свој прилици убили и њега, да није био на опрезу. Кмет узме одмах неколико сељака са собом и пође с њима право у механу. Ономе путнику рекне, да се сакрије мало подаље од механе и да чека докле га зовне.

Проштивање II одсека.

Кад је дошао пред механу, почело је већ свитати. Он пробуди механицију који још спаваше, па га стаде питати: — Механиција, где је онај човек што је синоћ овде дошао? Механиција одговори, да је јутрос још пре зоре отишао некуд.

Кмет му рекне, да лаже, јер тај човек који је код њега заноћио није никуд отишао, него га је он синоћ убио. Механиција се стаде бранити и правдати како он ништа о томе не зна.

Кмет заповеди кришом да се дозволе онај путник који стајаше прикривен иза једног сена близу механе.

Кад доведоше путника, механиција сав дрккта. Кад путник стаде причати све како је било те ноћи у оној соби где је он спавао, онда изиђе и механиција и кад виде путника жива и здрава и чу како је неко кроз прозор ноћу ушао у собу и легао у тај исти кревет да спава, она дрекну иза гласа и окренувши се своме мужу повиче: „Несретниче, ти си нашег сина заклао!“

Механиција стајаше блед као окамењен, па кад се мало к себи поврати, он јурну заједно са својом женом право на љубре, које беше код штале, узме мотику и стаде љубре откопавати. Не потраја дуго и обоје извадише једног човека и кад га добро у лице загледаше познадоше да је то најстарији син њихов. Одмах се досетише своме јаду. Мати стаде запевати иза гласа, а отац кршаше руке од жалости и страха.

Кмет и сви сељани који беху видеше јасно, да је механиција онај који је хтео да убије путника, па не знајући убио сам свога сина. Механиција видећи како га је Бог кажњивао за његово зло дело које је хтео да учини, не могаше се више ништа бранити, те га људи везаше конопцима и одведоше у суд.

WWW.UNILIB.RS
УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

Тако прође овај човек који је другоме хтео зло да учини. Суд осуди њега на смрт, а жену његову на вечиту робију.

Проштитивање III одсека.

Питања :

Шта је било близу једног села на друму?
 Ко је живео у тој механи?
 Какав му је био најстарији син?
 Где је обично ноћивао кад је доцкан кући долазио?
 Ко је дошао једном у механу да преноћи?
 Шта је видео механџија код путника?
 О чему се договарао са женом?

Шта је приметио путник на механџији?
 Шта се догодило ноћу?
 Шта је радио онда путник?
 Које ушао после у собу?
 Куда је отишао путник?
 Шта је казао кмету?
 Где је остао путник кад је кмет отишао у механу?
 Шта је питао кмет механџију?
 Шта је њему одговорио механџија?
 Шта је причао путник кад је ушао у механу?
 Какав је изгледао механџија?
 Куд је нагло отрчао са женом?
 Кога су извадили из земље?
 Шта су радили с механџијом и његовом женом?

БЕЛЕШКЕ О ПРОСВЕТИ И ШКОЛАМА

I

Кандидати за професорске испите

1.

Г. Милош Миловановић, сусленат шабачке ниже гимназије, жели положити професорски испит из *Психологије, Логике, Педагогике и Српске историје.*

Министар просвете и црквених послова одредио је за испитивање овог кандидата испитни одбор, у коме је председник г. Димитрије Нешић, ректор велике школе, а чланови: Панта Срећковић и Јован Бошковић, професори велике школе, Стеван Д. Поповић, референт за основну наставу, Михаило Вујић, професор велике школе и др. В. Бакић, професор учитељске школе.

2.

Г. Миленко Марковић, сусленат нишке учитељске школе, жели да положи професорски испит, и то: из *Психологије, Логике, Педагогике и Немачког језика.*

Министар просвете и црквених послова, на основу закона о професорским испитима, одредио је за испитивање овог кандидата ова лица: г.г. Стевана Д. Поповића референта за основну наставу, који ће и председник бити, Св. Вуловића и др-а Мих. Вујића, професоре велике школе, Јов. Ђорђевића и др-а Бакића проф. учитељске школе.

3.

Г. Илија Душманић, сусленат пожаревачке ниже гимназије, изјавио је министру просвете и црквених послова, да жели да положи професорски испит: из *хемије, хемијске технологије, минералогике, геологије и немачког језика.*

На основу закона о професорским испитима министар просвете и црквених послова одредио је да

испитају г. Душманића: г. др. Ј. Панчић, проф. велике школе, који ће бити и председник и г.г. Јован Бошковић, С. Лозанић и Јов. Жујовић професори вел. школе, и Јов. Ђорђевић, проф. учитељске школе.

4.

Г. Светозар Атанацковић, предавач нишке гимназије у оставци, жели положити професорски испит и то: из *физике, космографије, хемије и немачког језика.*

Министар просвете и црквених послова одредио је, на основу закона о професорским испитима, за испитивање овог кандидата испитивачки одбор од ових лица г.г. К. Алковића, Јована Бошковића, С. М. Лозанића, М. Андоновића професоре велике школе и Јов. Ђорђевића, професора учитељске школе. Господин ће Алковић бити у одбору председник.

II

Статистика основних школа у Европи

Интересантан је овај преглед о стању основних школа у најгласнијим државама европским:

ДРЖАВА :	Б Р О Ј		
	СТАНОВНИКА	ОСНОВНИХ ШКОЛА	БАКА У ОСНОВНИМ ШКОЛАМА
Енглеска	34,000.000	58.000	3,000.000
Немачка	42.000.000	60.000	6,000.000
Аустро-Угарска .	37,000.000	30.000	3,000.000
Француска	37,000.000	71.000	4,700.000
Шпанија	17,000.000	20.000	1,120.000
Италија	28,000.000	47.000	1,900.000
Русија	74,000.000	32.000	1,100.000
Свега .	269.000.000	318.000	20.820.000
У Србији	1,800.000	616	39.000

У средњу руку долазило је:

	НА ЈЕДНУ ШКОЛУ БАКА	НА 1 СТАНОВНИКА ШКОЛСКИХ ТРОШКОВА
У Немачкој	100	3.70 динара
„ Енглеској	52	2.33 „
„ Аустро-Угарској	100	2.10 „
„ Француској	66	1.85 „
„ Шпанији	56	1.75 „
„ Италији	40	1.05 „
„ Русији	36	0.35 „
Свега	65	1.80 „
У Србији	63	0.53 „

III

Памћење

Професор Delanais прикупио је интересне податке о памћењу. Народи нижих раса, као Црнци, Кинези и други, имају јаче памћење од народа, у којих је

образованост на вишем степену. Учитељима и шаптачима у позоришту познато је из искуства, да је у жена боље памћење него ли у мушких. У младости памћење је јаче него ли у познијим годинама. Оно достиже највећу меру у добу између 14. и 15. године, затим почиње слабити. У људи, слабијег телесног састава, памћење је јаче, него ли у људи јаких и угојених. Баца варошани имају слабије памћење од ђака сељана. Даровитост и памћење не бивају увек удружени. почешће стоје у супротности. Кад оболе лева полутина мозга, памћење остаје неповређено; ако је напротив десна полутина болесна, памћење постаје све слабије. Са гледишта физиолошког памћење ослабљује услед неумереног живљења, великог физичког напрезања и многог читања. У опште памћење је јаче изјутра него у вече, лети него у зиму, у подне него ли у поноћи.

ПРОСВЕТНИ ДОБРОТВОРИ

I

Г. *Димитрије Борђевић*, свештеник у *Кули* и још неки родитељи ђачки учинили су прилог у новцу за набавку писаћег и др. материјала сиромашним ученицима, и то први: 6 дин. и 40 пара, а остали свега 4 дин. и 55 пара.

Именованим дародавцима изјављује се усрдна благодарност на учињеном поклону.

II

Г.Г. *Теофило* игуман и *Илија* јеромонах манастира Наупаре учинили су разне поклоне школи *наушарској* и ученицима исте школе.

На учињеном добру изјављује им се усрдна захвалност.

III

Г. *Димитрије Јовановић*, учитељ основне школе на Западном Врачару, у Београду, и његова жена *Перуника*, поклонили су једно звоно школи *Мајданској* у вредности 60 динара.

Г. *Јовановићу* и г-ђи *Перуници* изјављује се усрдна захвалност на овом добру које су школи учинили.

IV

Г. *Милован Маринковић*, председник суда општине Крепољинске и г. *Милосав Миљковић* писар исте општине поклонили су два примерка дечијег листа „*Голуба*“ двама сиромашним и добрим ученицима школе *крепољинске*.

На овом лепом сећању изјављује се именованим дародавцима усрдна захвалност.

V

Г. *Петар Шолајић*, председник општине Лишке, поконио је 12 динара сиромашним ученицима основне школе у *Лиси*

Г. *Шолајићу* изјављује се усрдна захвалност на овом дару.

VI

Г. др. *Роман Далмајер* санитарски капетан, поконио је 54 ком. књига разне садржине књијници основних школа *параћинских*.

Г. *Далмајеру* изјављује се усрдна захвалност на овом поклону у име наставника школа *параћинских*.

VII

Г. *Мијанло Борисављевић*, трговац у Мајдану, претплатио је за школу *мајданску* лист „*Учитељ*“ за целу годину.

Г. *Божидар Марковић*, трговачки калфа у Г. Милановцу, претплатио је лист „*Голуб*“ за школу *мајданску* за ову годину.

Г. *Јован Мимовић* земљоделац у Мајдану, платио је за исту школу лист „*Српче*“ за ову годину.

Именованим добротворима изјављује се усрдна захвалност на учињеном добру.

VIII

Г. *Марин Јурас*, инжењер, поконио је о св. Сави ове године 12 динара фонду сиротних ученика школе *венчанске* у срезу *колубарском*, окр. београдског, —

а неколико грађана из Венчана приложили су на исту цел 9 дин. и 95 пара.

На учињеном добру изјављује се свима усрдна захвалност.

IX

Г. др. *Роман Далмајер*, санитарски капетан, поклонно је, приликом одласка у Ниш, нижој гимназији у *Параћину* један костур (једног младића) за школску употребу. Костур је лепо очуван и дотични наставник служи се њиме при предавању.

И на овом поклону изјављује се г. др. Далмајеру усрдна захвалност.

X

Г-ђа *Василија*, удова пок. Петра Радовановића трговца (који је школу и цркву подигао у селу Мијаиловцу, у смедеревском округу) поклонила је за исплату гимнастичких справа које су за школу подигнуте, 12 динара. На исту цел приложише: г. *Димитрије Здравковић*, земљеделац, 4 дин.; г. *Таса Штерић*, из Раље, 4 дин.; г. *Срета Арсенијевић*, учитељ у Сараорцима, 3 дин.; и остали свега 70 динара.

Именованим добротворима школе изјављује се овим путем јавна захвалност.

XI

На дан прославе св. Саве у школи *барајевској* установљен је фонд у корист сиротних ученика. На ту цел приложили су добровољне прилоге ова лица: *Радивоје Петровић*, механџија 5 дин.; *Мијаило Атанасијевић*, трговац, 3 дин.; *Милан Радивојевић* 2 дин.; *Недељко Милошевић*, свештеник 1 дин.; *Андрија Тошић*, председ. суда 1 дин.; *Станоје Јовановић* 1 дин.; *Јаникије Петковић*, 1 дин.; *Милан Томић* 1 дин.; *Јован Марковић* 2 дин.; *Павле Мијаиловић* 1 дин.; *Андрија Милошевић*, 1 дин.; *Т. Радивојевић*, 1 дин.; *П. Радивојевићка* 50 пар. дин.; *Јеврем Јаранић* 50 п. д.; *Јован Петковић*, 50 п. д.; *Милосав Томић*, 50 п. д.; *Никола Милошевић* 1 дин.; *Обрад Чакаревић* држ. шумар, 50 п. д.; *Јован Јанковић*, 40 п. д. *Васа Стевановић*, 40 п. д.; *Живан Дамњановић* 40 п. дин.; *Јован Борђевић*, 20 п. д.; *Благоје Костић*, 20 п. дин.; *Милоје Вукосављевић* 20 п. д.; *Максим Јовановић* 20 п. д. *Алекса Николић* 20 п. д.; *Петар Марковић* 20 п. д.; *Алекса Горунковић* 20 п. д.; *Никола Јанковић*, 10 п. д.; *Илка Квасановићка*, 15 п. д.; *Радочица Николић*, 10 п. д.; Свега 26 дин. 45 п. д.

Именованим дародавцима изјављује се усрдна захвалност на учињеном добру.

XII

На дан св. Саве о. г. у школи *рибарској* приложише за сиротне ђаке:

1. *Петар Петковић*, трговац из Јагодине 1 д. и 50 п. д.; 2. *Василије С. Бандовић*, учитељ школе риб., 50

п. д.; 3. *Живадин Радосављевић*, старатељ школски, 50 п. д.; 4. *Јова Тимић*, 20 п. д.; 5. *Миљко Аврамовић*, 20 п. д.; 6. *Петар Јовановић*, 20 п. д.; 7. *Милан Радојковић*, 40 п. д.; 8. *Димитрије Радовановић*, 50 п. д.; 9. *Коста Стојковић*, 30 п. д.; 10. *Лазар Стојковић*, 20 п. д.; 11. *Марко Живковић*, 20 п. д.; 12. *Стола Недељковић*, 10 п. д.; 13. *Марко Стојковић*, 20 п. д.; 14. *Лазар Илић*, 20 п. д.; 15. *Аврам Миленковић*, 20 п. д.; 16. *Мијаило Танасковић*, 20 п. д.; 17. *Анга Марковић*, 20 п. д.; 18. *Петар Богојевић*, 20 п. д.; свега 6 динара.

Свима се изјављује усрдна захвалност на овом дару.

XIII

Фонду за помагање сиротних ученика при школи *Киселевској* приложили су о св. Сави 1882. год. ниже именована лица следеће:

Г.Г. *Јован Голубовић*, мајор, 3 дин.; *Младен Кресојевић*, сред. писар 10 дин.; *Димитрије Вуковић* поручик 2 дин.; *Тома Тодоровић*, потпоручик 2 дин.; *Рафаило Михаиловић*, трговац 2 дин.; *Никола С. Обрадовић*, тргов. 2 дин.; *Настас Рајковић*, кафеџија 2 дин.; госпођа *Даринка Миловановићка*, ср. начелн., 2 дин.; г-ђа *Анка Васиљевићка*, кафеџ., 1 дин.; *Гавра Лазаревић*, поручик, 1 дин.; *Петар Бабић*, поручик, 1 дин.; *Сима Стевановић*, телегр., 1 дин.; *Светозар Борђевић* свешт. 1 дин.; *Срета Благојевић*, прецен. 1 дин.; *Борђе Стојадиновић*, тргов. 1 дин.; *Јован Ранковић*, тргов. 1 дин. и *Стеван Лукић*, трг. 1 дин.; — сви из Вел. Градишта = 34 динара.

Г.Г. *Стеван Петровић*, свештеник, 2 дин.; *Прока Илић*, свешт. 2 дин.; а његова г-ђа *иоадија*, 1 дин.; *Игуман Леонтије*, 1 дин.; — на тасу пало при кропљењу 2 дин. и 10 д. п.; *Цера Јовановић*, учит. 1 дин. и 20 д. п.; *Кузман Јовановић*, трг. 1 дин.; *Стевча Палић*, трг. 1 дин.; *Лаза Стевић*, кмет 1 дин.; *Ђураф Јеремић*, кмет 1 дин.; *Васиљ Јанковић* кмет 1 дин.; *Милан Јовановић*, кмет 1 дин.; *Дача* из Затоња 1 дин.; *Живан Васиљевић*, 1 дин.; = 17·30 дин.

По 50 дин. пара: *Милош Јовић*, *Живко Јовић*, *Миџа Перић*, *Миленко Живановић*, *Живко Ташић*, *Сима Игњатовић*, *Дина Илић*, *Марјан Лешкић*, *Ђураф Стојковић*, *Јена Јанковић*, *Михаил Васиљевић*, *Васа Срејић*, *Стојан Јовановић*, *Живко Стокић*, *Арса Стевановић*, *Милосава жена Тане* из Мајиловца *Милорад Максић* и *Лазар Јанковић* = 9 динара. —

Још њих неколико приложника дадоше свега 4·15 дин. пара. —

Свега је дакле на лањској школској слави добијено прилога 64 дин. 45 дин. пара. —

Ове године о св. Сави добио је поменути фонд новчаног прилога свега 60 динара.

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

WWW.UNILIB.RS

Свима прилагачима у опште, а понаособ г.г. прилагачима из Градишта, изјављује се најсрднија захвалност.

XIV

Овогодишња прослава св. Саве у Аранђеловцу

Дан славе светитеља Саве уродио је и ове године лепим плодом за овдашњу основну школу. Пружена је, на име, и ове године рука утехе сиротињи месој која и под тешким бременом немаштине, долази ипак да се под слемом школским напоји и разгали животворном духовном храном, а и школи отворени су светлији изгледи за будућност да би и она свој благотворни посао могла темељније отправљати. — Дарежљиве руке школних пријатеља обогатили су „Фонд за набавку научних сирава и поштору сиротних ученика школа аранђеловачких“ знатним поклонима. Фонд тај, који је прошле године, заузимањем неколицине школских добротвора и учитеља, засновао, конститујисао се у тогу прошле године са свим формално, са својом нарочитом управом и својим нарочитим правилима. Та правила прочитана су о св. Сави ове год. и збор их је без измене усвојио. После обичног црквеног церемонијала, један од учитеља, по нарочитој препоруци одборовој, узео је реч, којом је разложио вижност оваких спомоћних фондова, објаснио потребу научних помоћних алата за школу, показао материјално стање фонда од прошле године, завршивши најзад свој говор позивом на присутне „да и ове године не зажалe учинити по коју новчану жртву на олтар, са кога тако благотворно греје блага топлина просвете и науке.“ Одмах за тим јавили су се видљиви докази примерног родољубља у виду новчаних поклона, и ми овде сматрамо за пријатну дужност, да, у знак благодарности, изнесемо имена дародаваца свету на углед. То су, које пре, а које после подне поименце:

Г.Г. Младен М. Јовановић, трг. 12 дин.; Милан М. Рудничанин, 10 дин.; Митар Стевановић, трг., Лука Кожиновић, трг., Веселиновић - Тошић, трг., по 6 дин.; Борђе Миловановић, трг., Обрен Поповић, трг., Антоније Дамњановић, трг., по 5 дин.; Владимир Миленковић, капетан, Бока Урошевић, трг., Милутин М. Ризнић, гостионичар, Бурђе Савић, трг., Милош Мишковић, берберин, Милан Савић, намесник, Ангелина Ф. Пошовића, Стеван Радовановић, трг., Јовица Миленгијевић, поткивач, Перуника Радовићева, Јован Миленгијевић, по 4 дин.; Живко Јоковић, срески писар, др Мијаило Лорени, срески лекар, Арса Вујановић, трг., Јаков Ризнић, трг., Живан Алексић, трг., Павле Мијаиловић, трг., по 3 дин.; Коста М. Јовановић, 2 дин. и 50 п. д.; Павле Стојић, тежак, Срећко Лазаревић, сарач, Мина Радовић, трг., Марко Јова-

новић, трг., Сима Петровић, писар, Александар Ристић, мех., Драгутин Милутиновић, Мијаило Ж. Петровић, Мил. Живановић, Никола Јоксимовић, Султана К. Јовановићева, Петар Божићевић писар општ., Живан Станишић, трг., Андрија М. Савић, капелан, Јован Калановић, трг., Стољко Станковић, поткивач, Милош Јојић, мех., Сира Велановић, касацин, Војин Петровић, Грујица Станијк. мех., Ђуба Вуксановић, телеграфиста, Благоје Јовановић, трг., Мијаило Ненадовић, трг., по 2 дин.; Обрад Живановић, Никола Божкић, срески писар, Коста Јовановић, надзорник киселе воде по 1 дин. и 50 п. д., Срећко Јокић, опанчар, Катарина и син Драгиша, Радован Борђевић, Рад. Јовановић, сељак, Милутин Поповић, трг., Јела М. Петровићева, Живота Петровић, ђак, Илија Петровић, Младен Петровић, Драгиша А. Ристић, Радоје Кганић, трг., Драгољуб Калановић, Живота, Гојко и Угљеша, Калановићи, Танасије Миловановић, трг., Божидар, Анка, Катарина Миловановићи, Јевта Лазаревић Милутин и Даринка Лазаревићи, Коста Борђевић, Мијаило Манојловић, Живота Калановић, ђак, Даринка и Јелена М. Ризнићеве, Живота Алексић, ђак, Павле Лазаревић, по 1 дин.; Ангелина Јокићева, Павле С. Јокић, Михаило Станишић, ђак, Велимир Станишић, ђак, Миленгије Николић, ђак, Алекса Борђевић, Сава Ђурић, Радојица Гавриловић по 50 пара дин.; и Зарија Радовановић, 20 пара дин. Свега је прикупиљено 202 динара и 20 п. динарских.

Свима горе побројаним приложенијима који школи пружају своју материјалну помоћ, изјављује се овим путем најсрднија захвалност од стране одбора који овим фондом рукује.

XV

Стање фонда „Друштва за помагање сиротних ученика и ученица јавних школа вел. градиштанских“.

Г. Ђуб. Миладиновић, бив. учитељ в. градиштански, а сада државни питомцац у Берлину, пре четири године о св. Сави у споразуму са тадашњим наставницима покренуо је мисао да се у В. Градишту оснује друштво, коме би циљ била та да материјално помаже сиротне ђаке овдашње, како за време њиховог школовања у месту, тако — кад фонд ојача — и у вишим школама на страни.

Та мисао била је као добро семе бачено на плодну земљу; јер грађани ове варошице прихватили су је, и руковођени племенитом тежњом да помогну својој школској сиротињи 1879. год. на св. Саву положише „камен темељац“ данашњем фонду. Од тог доба, благодарети свести грађана који се око ове установе заузимаше и на исту жртвоваше, фонд је овај једнако напредовао, поред тога, што је за последње две године 60 ђака сиротних одевено и обувено.

Како до сад никакав извештај од стране управе овог фонда није преко новина на јавност изношен, то је садања управа одлуку донела: да се стање фонда од почетка па до сад на јавност изнесе, како ради самих чланова, тако и свакога ко би рад био о томе да зна. Тако:

I Стање фонда за 1879 годину

A. Приход

	ДИНАРА
1. О слави на св. Саву у школи прилога	41.05
2. Женско друштво в. градиштанско поклони	100.85
3. г. <i>Светозар Б. Стефановић</i> трг. за по-	
кој душе свога умрлог оца	12.—
4. г. <i>Кирил Николић</i> трг. из Пожаревца, за	
покој душе своје умрле жене	24.—
5. Добровољних прилога од разних лица .	36.—
6. Од уписаних чланова	41.—
Свега	254.90

B. Расход

Расхода у овој години није било никаквог.

Чланова уписаних било је 28. Седница које скупштинских које одборских било је шест.

II Стање фонда за 1880 годину

A. Приход

	ДИНАРА
1. Од посетилаца на слави о св. Сави . . .	91.30
2. Од праређеног села 30. Јануара . . .	174.20
3. Добровољних прилога од разних лица .	9.—
4. Улог од уписаних чланова	21.—
5. <i>Велимир Тодоровић</i> судија за покој душе	
свог детета	4.—
6. <i>Стева Ж. Раденковић</i> поклони	4.—
Свега прихода ове год.	303.50
И капитал прошле год.	251.90
Свега	558.40

B. Расход

Расхода ни ове године није било, осим што је купљено десет комада обвезница срп. државног зајма, са куновима и за то је издато 372 динара. Но пошто је овом куповином обвезница фонд приходовао 128 динара, рачунећи обвезнице по њиховој означеној вредности по 50 дин.; сваку, то је онда целокупног капитала на крају ове године било:

а, У готовом новцу	186.40 дин.
б, у државним обвезн. срп. нар. зајма 500.—	"
Свега	686.40 "

Чланова је ове године било 14. Седница је било које скупштинских а које одборских пет.

III Стање фонда за 1881 годину

A. Приход

	ДИНАРА
1. О слави на св. Саву у школи	57.85
2. Од даваног села на св. Саву	94.—

3. Интерес на 10 комада држав. обвезн по 20 динара 200.—

4. *Светозар Б. Стефановић* и други као досада поклонише 36.—

5. Од општине олд. што јој претече од даваног села 31.70

Свега прихода 419.55

И капитал пр. год. 686.40

Свега 1105.95

B. Расход

ДИНАРА

1. За набавку одела и обуће сиротној деци о Божићу 113.—

2 За набавку 3 књиге протокола 9.30

Свега расхода 122.30

Сем тога купљено је још 6 комада обвезница срп. народног зајма. и за то је издато 295 динара.

Према томе, кад се од капитала у 1105.95. дин одбије расход 122.30 дин., и кад се дода добит на обвезницама 5 дин. за коју су суму оне јефтине купљене по што им је означена вредност, — онда целокупни капитал на крају године састојао се:

а, у готовом новцу 188.65 дин.

б, 16 комада обвезн срп. народ. зајма по 50 дин. 800.— "

Свега 988.65 "

Деце је одевено 22 Седница је било пет.

IV Стање фонда за 1882 годину

A. Приход

ДИНАРА

1. На св. Саву о слави у школи 68.—

2. Од даваног села 185.80

3 Улог од уписаних чланова 302.—

4. Нађено при бројању више 1.—

Свега прихода 556.80

И капитал пр. год. 988.65

Свега 1545.45

B. Расход

ДИНАРА

1 Ситног трошка 2.—

2. За одело и т. д. сирот. деци о Божићу 172.80

Свега расхода 174.80

Сем тога купљене су две лутријске обвезнице, и за то је издато 154 динара, и укамаћено код београдског кредитног завода 300 динара.

Према томе, кад се од капитала у 1545.45 дин., одбије расход 174.80 дин., онда капитал на крају године износио је 1370.65 дин., и састојао се:

а, у готовом новцу 116.65 дин.

б, 16 ком. обвезн. срп. држав. зајма 800.— "

в, два ком. лутријских обвезница у вр. 151.— "

г, укамаћено код беогр. кред завода 300.— "

Свега 1370.65 "

Чланова је било 140. Деце је одевено 38, и то из м. осн. школе 22.; ж. осн. школе 8. и из оvd. гимназије 8. — Седница које одборских а које скупштински било је пет.

V Стање фонда за 1883 год. до сад

A. Приход

	ДИНАРА
1. О слави на св. Саву у школи	53.10
2. На селу даватом на св. Саву	261.35
3. На исплаћена 4 ком. држав. обвезница срп. државног зајма интереса	16.—
4. Од до сад скупљених улога од чланова	126.—
Свега прихода за ову год. до сад	456.45
И капитал прошле године	1370.65
Свега	1827.10

B. Расход

Расхода досад није било никаковог, сем што је по одлуци одборској купљено још пет комада лутријских обвезница, и за то је издато 375 динара.

Према свему, капитал за ову годину износи 1827.10, и састоји се :

а. 12. ком. обвез. срп. држав. зајма	600.— дин.
б. 7. „ лутријских обвезница	529.— „
в. укамаћено код беог. кред. завода	300.— „
г. Од наплаћена 4 ком. обв. ср. др. зај.	200.— „
д. Од улога чланова и другог што је заостало	198.10 „
Свега: 1827.10 дин.	

Чланови се уписују једнако, и до сад има их уписаних 75. За сваког члана обавезно је да плати само један динар годишњег улога; међу тим више од тога као добровољни прилог прима се са благодарношћу.

Управа „Друштва за помагање сиротних ученика и ученица јавних школа в. градиштанских“ износиће на јавност овај извештај, у исто време благодари свима: како онима који ову мисао покренуше, друштво склопише и фонд основаше, тако и онима који ову ствар прихватише, око ње се заузимаше и на исту жртвоваше. Па пошто за сада неје могуће имена свију добротвора овог фонда на јавност износити, то им управа укупно свима благодарност изјављује, а у исто време јавља и то: да ће се у будуће при свршетку сваке године извештај штампати, и на јавност износити имена свију чланова и приложника који ову свету установу потпомажу.

XVI

И ове је године прослављен св. Сава као и прешњих година у школама *Ал. Бање*.

Приликом освећења воднице, дала су добровољна прилога ова лица из Бање :

1. Браћа *Х. Павловићи* трговци 8 дин.; 2. Браћа *Р. Милићи* трговци 3 дин.; 3. *Миленко Вучовић* началник срески 3 дин.; 4. *Илија Јевтић* председник општински 2 дин.; 5. *Илија Маринковић* механица — дин.; 6. Браћа *Дидићи* трговци 1 д. и 8 пара; 7. Браћа *Х. Марковић* свештеник врмачки 1 д. и 50 пара; 8. Браћа *С. Павловићи* трговци 1 д. и 50 пара; 9. *Настас Петровић* свештеник јошанички 1 д. и 40 пара; 10. *Аврам Т. Живановић* свештеник бањски 1 д. и 40 пара; 11. Браћа *Стојковићи* трговци 1 д. и 20 пара; 12. *Станисав Милосављевић* трговац 1 дин.; 13. *Григорије Радојковић* практик. срески 1 дин.; 14. *Стојан Живадиновић* трговац 80 пара; 15. *Алекса Илић* трговац 80 пара; 16. *Марко Шуљага* писар срески 80 пара; 17. *Милош Велимировић* свешт. бањски 80 п.; 18. *Лазар Милојковић* кафеџ., 80 пара; 19. *Јеленко Марковић* трговац 50 пара; 20. *Никола Петровић* трговац 50 пара; 21. *Влада телеграфист* 50 пара; 22. *Живко Бабић* трговац 50 пара; 23. *Мата Илић* тишлер 50 пара; 24. *Гмитар Налбантин* 40 пара; 25. *Ђока Дидић* трговац 30 пара; безимени прилог 3 дин.; Свега 39 динара.

Именованим дародавцима изјављује се усрдна захвалност на указаном добру, у име наставника школе ал. Бањске.

XVII

Г. Арса Пајевић, књижар из Новог Сада, поконио је министарству просвете ове књиге:

10 ком. *Илустрованих Новина* за 1881. год., неповезаних; 10 ком. *Илустрованих Новина* за 1881 г. повезаних; 10 ком. *Невена* за 1882 год. повезаних; 50 ком. *Гимнастичких игара*; 30 ком. *Зоологија за учитељске школе*; 50 ком. *Најважнијих проналазака*; 50 ком. *Здравље и напредак наше деце*; 200 ком. *О дифтеритичној вратоболи*; 75 ком. *Енох Арден*; 30 ком. *Народних лечника* од 1—8 свеске; 200 ком. *Бадњака*; 100 ком. *Индустрија и њени чиниоци у Србији*; 10 ком. *Илустрована ратна хроника*: од 1—7 свеске; 30 ком. *Приповетке мојој кћери I* и 30 ком. *Приповетке мојој кћери II*; 30 ком. *Оцеви и деца*; 50 ком. *Речник за кованује*; 50 ком. *За слободу I* и *II* свеска; 25 ком. *Увео листак*; 25 ком. *О телесном одгајивању деце*; 10 ком. *Хемија*; 10 ком. *Физика*; 10 ком. *Физичких географија*; 10 ком. *Геологија*; 10 ком. *Зоологија*; 10 ком. *Астрономија*; 9 ком. *Ботаника*; 10 ком. *Физиологија*; 10 ком. *Увода у природне науке*; 10 ком. *Помоћи у нужди*: 250 ком. *слика Б. Даничића*; 20 ком. *слика Христос пред Пилатом*.

На овом ретком, племенитом поклону изјављује се г. Пајевићу усрдна захвалност.